

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТАМГЫН ГАЗАР
ПАРЛАМЕНТЫН СУДАЛГАА,
ХӨГЖЛИЙН ХҮРЭЭЛЭН

ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДАГАВРЫН ҮНЭЛГЭЭ

Судалгааны төрөл: **Хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварын үнэлгээ**
Судалгааны код: **БГСТ-25/026**

ЗАХИАЛАГЧ: Парламентын судалгаа, хөгжлийн хүрээлэн

ГҮЙЦЭТГЭГЧ: Үндсэн хуульт ёс сан

Улаанбаатар хот
2025 он

СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

Захиалагч: УИХ-ын Тамгын газрын дэргэдэх Парламентын
судалгаа, хөгжлийн хүрээлэн

Гүйцэтгэгч: “Үндсэн хуульт ёс” сан

Судлаач Б.Батбаяр /Ph.D./

Судлаач Т.Золбоо /Ph.D./

Судлаач М.Мөнхбат /LL.M./

НЭГ. ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ	1
1.1. Үнэлгээ хийх шалтгаан	1
1.2. Үнэлгээ хийх хүрээ	1
1.3. Үнэлгээний шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох	3
1.4. Үнэлгээний харьцуулах хэлбэр	4
1.5. Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох	5
1.6. Мэдээлэл цуглуулах арга	6
ХОЁР. ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЕ ШАТ	7
2.1. Судалгааны түүвэр	7
2.2. Мэдээлэл цуглуулсан байдал	10
ГУРАВ. ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ	16
3.1. ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖИЛ ОРОЛЦООГ ДЭМЖИХЭД БАРИМТЛАХ ЗАРЧМЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДАГАВАРЫН ҮНЭЛГЭЭ:	16
3.2. ТӨРӨӨС ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖИХ БҮЛГИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮНЭЛГЭЭ:	19
3.2.1. Залуучуудын хувь хүний хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 8 дугаар зүйл)	19
3.2.2. Залуучуудын боловсрол, соёл, урлаг, спорт, шинжлэх ухааны хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 9 дүгээр зүйл)	23
3.2.3. Залуучуудын эрүүл мэндийг хамгаалах үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 10 дугаар зүйл)	28
3.2.4. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 11 дүгээр зүйл)	29
3.2.5. Аюулгүй амьдрах, хөгжих орчныг бүрдүүлэх үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 12 дугаар зүйл)	34
3.3. ЗАЛУУЧУУДЫН ОРОЛЦООГ ДЭМЖИХ БҮЛГИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮНЭЛГЭЭ	
3.3.1. Залуучууд шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцох, нөлөөлөл үзүүлэх үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 14 дүгээр зүйл)	37
3.3.3. Сайн дурын ажилд оролцох оролцоог дэмжих үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 15 дугаар зүйл)	39
3.3.4. Хүмүүнлэгийн ажилд оролцох оролцоог дэмжих үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 16 дугаар зүйл)	43
3.4. ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖИХ ТАЛААРХ ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГА, АЛБАН ТУШААЛТНЫ БҮРЭН ЭРХ, ЧИГ ҮҮРГИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮНЭЛГЭЭ	45
3.4.1. Монгол Улсын Их Хурлын бүрэн эрхийн хэрэгжилт (хуулийн 17 дугаар зүйл)	45
3.4.2. Засгийн газрын бүрэн эрхийн хэрэгжилт (хуулийн 18 дугаар зүйл)	50
3.4.3. Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын чиг үүргийн хэрэгжилт (хуулийн 19 дүгээр зүйл)	52
3.4.4. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих төвийн чиг үүргийн хэрэгжилт (хуулийн 20 дугаар зүйл)	59
3.4.5. Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Засаг даргын чиг үүргийн хэрэгжилт (хуулийн 21 дүгээр зүйл)	62
3.4.6. Залуучуудын хөгжлийн үндэсний болон салбар зөвлөлийн чиг үүргийн хэрэгжилт (хуулийн 22 дугаар зүйл)	62
ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ, САНАЛ	64
ЭХ СУРВАЛЖИЙН ЖАГСААЛТ	73

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

ААН	Аж ахуйн нэгж
ААНБ	Аж ахуйн нэгж байгууллага
БГД	Баянгол дүүрэг
БЗД	Баянзүрх дүүрэг
БЗХӨ	Бэлгийн замын халдварт өвчин
БХЯ	Батлан хамгаалах яам
ГБХЗХГ	Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар
ЕБС	Ерөнхий боловсролын сургууль
ЗГ	Засгийн газар
ЗД	Засаг дарга
ЗХДТХ	Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль
ЗХҮЗ	Залуучуудын хөгжлийн үндэсний зөвлөл
МЗХ	Монголын Залуучуудын холбоо
НХЭГ	Нийслэлийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн газар
ОУБ	Олон улсын байгууллага
ОУХБ	Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллага
СХД	Сонгинохайрхан дүүрэг
ТББ	Төрийн бус байгууллага
УИХ	Улсын Их Хурал
УИХТГ	Улсын Их Хурлын Тамгын газар
ХДХВ	Хүний дархлал хомсдолын вирус
ХЗСХТЦ	Хүүхэд, залуучуудын сургалт хөгжлийн тусгай цогцолбор
ХНХЯ	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам
ХХҮЕГ	Хөдөлмөр, халамж үйлчилгээний ерөнхий газар
ШШГЕГ	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар
ЭМД	Эрүүл мэндийн даатгал
ЭСЯ	Элчин сайдын яам

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

- Хүснэгт 1. Үнэлгээ хийх бүлэг, зүйл
- Хүснэгт 2. Үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт
- Хүснэгт 3. Үнэлгээний харьцуулах хэлбэр
- Хүснэгт 4. Баруун бүсийн 15-34 насны залуучуудын тоо
- Хүснэгт 5. Хангайн бүсийн 15-34 насны залуучуудын тоо
- Хүснэгт 6. Төвийн бүсийн 15-34 насны залуучуудын тоо
- Хүснэгт 7. Зүүн бүсийн 15-34 насны залуучуудын тоо
- Хүснэгт 8. Говийн бүсийн 15-34 насны залуучуудын тоо
- Хүснэгт 9. Улаанбаатар хотын 15-34 насны залуучуудын тоо
- Хүснэгт 10. Судалгаанд ашигласан аргачлал
- Хүснэгт 11. Судалгааны түүврийн нарийвчлал
- Хүснэгт 12. Судалгаанд оролцогчид болон түүний тоо
- Хүснэгт 13. Анкетын судалгаанд оролцогчдын ерөнхий мэдээлэл
- Хүснэгт 14. Ярилцлагын судалгаанд оролцогчдын ерөнхий мэдээлэл

ГРАФИКИЙН ЖАГСААЛТ

- График 1. Хувь хүний хөгжлийг дэмжих сургалтад хамрагдсан байдал
- График 2. Боловсрол, соёл, урлаг, спорт, шинжлэх ухааны хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагаанд хамрагдсан байдал
- График 3. Эрүүл мэндийг хамгаалахүйл ажиллагаанд хамрагдсан байдал
- График 4. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаанд хамрагдсан байдал

График 5. Аюулгүй амьдрах, хөгжих орчныг бүрдүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаанд хамрагдсан байдал

График 6. Шийдвэр гаргах, нөлөөлөл үзүүлэх, хяналт тавих үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг төрийн байгууллага бүрдүүлсэн эсэх үнэлгээ 2023 он

График 6a. Шийдвэр гаргах, нөлөөлөл үзүүлэх, хяналт тавих үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг төрийн байгууллага бүрдүүлсэн эсэх үнэлгээ 2025 он

График 6b. Шийдвэр гаргах, нөлөөлөл үзүүлэх, хяналт тавих үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг төрийн байгууллага бүрдүүлсэн эсэх үнэлгээний харьцуулалт 2023-2025

График 7. Төрийн холбогдох байгууллагууд сайн дурын ажилд оролцоход хэр анхаардаг эсэх үнэлгээ 2023 он

График 7a. Төрийн холбогдох байгууллагууд сайн дурын ажилд оролцоход хэр анхаардаг эсэх үнэлгээ 2025 он

График 7b. Төрийн холбогдох байгууллагууд сайн дурын ажилд оролцоход хэр анхаардаг эсэх үнэлгээний харьцуулалт 2023 он, 2025 он

График 8. Төрийн байгууллага хүмүүнлэгийн ажилд хэр анхаарсан эсэх үнэлгээ 2023 он

График 8a. Төрийн байгууллага хүмүүнлэгийн ажилд хэр анхаарсан эсэх үнэлгээ 2025 он

График 8b. Төрийн байгууллага хүмүүнлэгийн ажилд хэр анхаарсан эсэх үнэлгээний харьцуулалт 2023 он, 2025 он

График 9. УИХ-ын ажилласан байдалд өгсөн залуучуудын үнэлгээ 2023 он

График 9a. УИХ-ын ажилласан байдалд өгсөн залуучуудын үнэлгээ 2025 он

График 9b. УИХ-ын ажилласан байдалд өгсөн залуучуудын үнэлгээний харьцуулалт 2023 он, 2025 он

График 10. ЗГ-ын ажилласан байдалд өгсөн залуучуудын үнэлгээ 2023 он

График 10a. ЗГ-ын ажилласан байдалд өгсөн залуучуудын үнэлгээ 2025 он

График 10b. ЗГ-ын ажилласан байдалд өгсөн залуучуудын үнэлгээний харьцуулалт 2023 он, 2025 он

График 11. Хуулийн хүрээнд холбогдох төрийн байгууллагаас залуучууд дэмжлэг авч байсан эсэх 2023 он

График 11a. Хуулийн хүрээнд холбогдох төрийн байгууллагаас залуучууд дэмжлэг авч байсан эсэх 2025 он

График 11b. Хуулийн хүрээнд холбогдох төрийн байгууллагаас залуучууд дэмжлэг авч байсан эсэх харьцуулалт 2023 он, 2025 он

График 12. Төрийн байгууллагын залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр явуулдаг үйл ажиллагааг мэдэх эсэх 2023 он

График 12a. Төрийн байгууллагын залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр явуулдаг үйл ажиллагааг мэдэх эсэх 2025 он

График 12b. Төрийн байгууллагын залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр явуулдаг үйл ажиллагааг мэдэх эсэх харьцуулалт 2023 он, 2025 он

График 13. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Залуучуудад чиглэсэн үйл ажиллагааны үнэлгээ

График 14. Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын Залуучуудад чиглэсэн үйл ажиллагааны үнэлгээ 2023 он

График 14a. Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын Залуучуудад чиглэсэн үйл ажиллагааны үнэлгээ 2025 он

График 14b. Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын Залуучуудад чиглэсэн үйл ажиллагааны үнэлгээний харьцуулалт 2023 он, 2025 он

График 15. Залуучууд хөгжлийн төв байдаг эсэх 2023 он

График 15a. Залуучууд хөгжлийн төв байдаг эсэх 2025 он

График 15b. Залуучууд хөгжлийн төв байдаг эсэх харьцуулалт 2023 он, 2025 он

График 16. Залуучууд хөгжлийн төвд очиж байсан эсэх

ШИГТГЭЭНИЙ ЖАГСААЛТ

Шигтгээ 1. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль"-ийн хэлэлцүүлгийг Нээлттэй Нийгэм Форум нь Монголын залуучуудын эвсэл ТББ

Шигтгээ 2. ... сургуулийн оюутан 22 настай эрэгтэй

Шигтгээ 3. Багануур дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн үйл ажиллагааны тайлан

Шигтгээ 4. Ховд аймгийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан (2016-2024)

Шигтгээ 5. Залуучуудын төлөөлөл 20 настай, эрэгтэй

Шигтгээ 6. Эмэгтэйчүүд сайн дураар цэргийн алба хаасан тухай

Шигтгээ 7. Багануур дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн үйл ажиллагааны тайлан

Шигтгээ 8. МУИС-ийн ХЗС-ийн багш 33 настай, эрэгтэй

Шигтгээ 9. Багануур дүүргийн залуучуудын хөгжлийн газрын тайлан

Шигтгээ 10. Хан-Уул дүүргийн Залуучууд хөгжлийн чиглэлээр хийж гүйцэтгэсэн ажлын тайлан

Шигтгээ 11. Залуучуудын төлөөлөл 28 настай, эрэгтэй

Шигтгээ 12. Залуучуудын бүтэн бус цагийн хөдөлмөр эрхлэлтийн судалгаа

Шигтгээ 13. Залуучуудын хөдөлмөрийн биржийн мэдээлэл

Шигтгээ 14. Багануур дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн үйл ажиллагааны тайлан

Шигтгээ 15. Нийслэлийн өмчийн харилцааны газрын дарга эмэгтэй 47 настай

Шигтгээ 16 Шигтгээ 16 Багануур дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн үйл ажиллагааны тайлан

Шигтгээ 17 Ховд аймгийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн ахлах мэргэжилтэн, 34 настай эмэгтэй

Шигтгээ 18. Улаанбаатар хот, 19 настай, эрэгтэй

Шигтгээ 19. Улаанбаатар хот 28 настай, эрэгтэй

Шигтгээ 20. Багануур дүүргийн ЗХТ-ийн мэргэжилтэн, 37 настай, эмэгтэй

Шигтгээ 21 УИХ-аас баталсан 2025 оны төсвийн тухай хууль

Шигтгээ 22.МУ-ын ЗГ-ын мэдээлэл

Шигтгээ 23. Сүхбаатар дүүргийн Засаг даргын 2024-2028 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны хөтөлбөр

Шигтгээ 24. Ховд аймгийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан (2016-2024)

Шигтгээ 25 Гэр бүл хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын салбарын 2025-2028 оны стратеги төлөвлөгөөнөөс

Шигтгээ 26. Монгол Улсын төсвийн хөрөнгөөр 2025 онд санхүүжүүлэх хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээ, барилга байгууламжийн жагсаалт

Шигтгээ 27 Баянгол дүүргийн засаг даргын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны тайлан

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1. Дээд боловсролын сургалтын байгууллагын суралцагчид тэтгэлэг, зээл, буцалтгүй тусламж олгох, дэмжлэг үзүүлэх, зээл эргэн төлүүлэх журам.(МУЗГ-ын 2025 оны 215 дугаар тогтоол)

Зураг 2. 2017 оноос 2024 оны хооронд хамрагдсан Оюутны хөгжлийн зээлийн мэдээлэл

1.1. Үнэлгээ хийх шалтгаан

Монгол Улсын нийт хүн амын 30 гаруй хувийг 15-34 насны залуучууд эзэлдэг. Улсын Их Хурлаас хүний амын гуравны нэг хувийг эзэлдэг залуучуудын нийгмийн хөгжилд оролцох оролцоо, эрх, үүрэг, төрөөс залуучуудад дэмжлэг үзүүлэх чиглэл, хэлбэр, арга зам, залуучуудын хөгжлийг дэмжих төрийн байгууллага, залуучуудын байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тогтоох зорилгоор Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийг 2017 батлан гаргаж, тус хуулийг дагаж мөрдсөнөөс хойш 8 жил гаруй хугацаа өнгөрчээ.

Хуулийн үндсэн зорилтын хүрээнд:

- Залуучуудын нийгмийн хөгжилд оролцох оролцоог нэмэгдүүлэх.
- Залуучуудын эрх, үүргийг тодорхой болгох.
- Зорилтот хөтөлбөр, үйлчилгээгээр дамжуулан залуучуудын хэрэгцээг хангах.

Хуулийн зорилтын хүрээнд энэхүү үнэлгээ нь 2018-2025 оны хооронд хуулийн хэрэгжилтийг шинжилсэн бөгөөд үнэлгээний зорилго нь хуулийн ололт, сорилт, хийдлийг тодорхойлж, сайжруулах зөвлөмж боловсруулахад оршино.

Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасны дагуу хууль тогтоомжийг дагаж мөрдсөнөөс нь хойш 5 жил тутамд хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээг хийхээр заасан. Үнэлгээг хийхдээ тогтсон аргачлалын дагуу хийхээр тусгасан байна.

Холбогдох хууль тогтоомжид заасны дагуу УИХ-ын Тамгын газрын дэргэдэх Парламентын судалгаа, хөгжлийн хүрээлэнгээс Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийж, энэхүү тайланг бэлтгэлээ.

Үнэлгээний үр дүнг төрөөс залуучуудын хөгжлийн талаар баримтлах бодлого, хууль эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоход гол эх сурвалж болгон ашиглах юм.

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийх үнэлгээг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1.6 дахь заалт, 51 дүгээр зүйлийг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны “Аргачлал батлах тухай” 59 дугаар тогтоолын 6 дугаар хавсралтад заасан “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ын /цаашид “Аргачлал” гэх/ дагуу “Үндсэн хуульт ёс” сангийн судлаачид хийж гүйцэтгэлээ.

1.2. Үнэлгээ хийх хүрээ

Үнэлгээний хүрээг тогтооход Аргачлалын 3 дугаар зүйлийн 3.3.1-д “Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох ажиллагаа нь хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврыг судлах явцад агуулгын хувьд ач холбогдолтой, нөлөөлөл үзүүлэх хамгийн гол зохицуулалтыг тодорхойлоход чиглэнэ” хэмээн заасныг удирдлага болгов.

Үүний дагуу Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хэрэгжилтийг үнэлэх хүрээг дараах байдлаар тогтоолоо. Үүнд:

Хүснэгт 1. Үнэлгээ хийх бүлэг, зүйл

Үнэлэх бүлэг	Үнэлэх зүйл
Нэгдүгээр бүлэг. Нийтлэг үндэслэл	5 дугаар зүйл. Залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжихэд баримтлах зарчим
Хоёрдугаар бүлэг. Төрөөс залуучуудын	7 дугаар зүйл. Төрөөс залуучуудын оролцоог дэмжих чиглэл
	8 дугаар зүйл. Залуучуудын хувь хүний хөгжлийг дэмжих

хөгжлийг дэмжих	9 дүгээр зүйл. Залуучуудын боловсрол, соёл, урлаг, спорт, шинжлэх ухааны хөгжлийг дэмжих
	10 дугаар зүйл. Залуучуудын эрүүл мэндийг хамгаалах
	11 дүгээр зүйл. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих
	12 дугаар зүйл. Аюулгүй амьдрах, хөгжих орчныг бүрдүүлэх
Гуравдугаар бүлэг Залуучуудын оролцоог дэмжих	13 дугаар зүйл. Нийгмийн хөгжилд залуусын оролцоог дэмжих
	14 дүгээр зүйл. Залуучууд шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцох
	15 дугаар зүйл. Сайн дурын ажилд оролцох оролцоог дэмжих
	16 дугаар зүйл. Хүмүүнлэгийн ажилд оролцох оролцоог дэмжих
Дөрөвдүгээр бүлэг Залуучуудын хөгжлийг дэмжих талаарх төрийн байгууллага, албан тушаалтны бүрэн эрх, чиг үүрэг	17 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын бүрэн эрх
	18 дугаар зүйл. Засгийн газрын бүрэн эрх
	19 дүгээр зүйл. Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын чиг үүрэг
	20 дугаар зүйл. Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүрэг
	21 дүгээр зүйл. Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Засаг даргын чиг үүрэг
	22 дугаар зүйл. Залуучуудын хөгжлийн үндэсний болон салбар зөвлөл

Үүнээс гадна дараах баримт бичгийн хүрээнд хэрэгжилтийг үнэлэв. Үүнд:

• **Үндэсний хууль тогтоомжийн хоорондын нийцэл, уялдаа хангагдаж буй эсэхийг үнэлэх зорилгоор:**

- Монгол Улсын Үндсэн хууль;
- Хөдөлмөрийн тухай хууль;
- Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хууль;
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хууль;
- Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль;
- Засаг захиргаа нутаг дэвсгэр түүний нэгжийн удирдлагын тухай
- Боловсролын ерөнхий хууль
- Дээд боловсролын тухай

• **Голлох бодлого хөтөлбөрүүдийг үнэлэх зорилгоор:**

- Урт хугацаанд баримтлах “Алсын хараа 2050”;
- Дунд хугацаанд баримтлах “Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөр”;
- Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр;
- Дунд хугацаанд баримтлах “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр”,
- “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих стратеги төлөвлөгөө 2025-2029”

• **Хуульд тусгагдсан холбогдох журмуудыг үнэлэх зорилгоор:**

- “Оюутан-цэрэг”-т цэргийн мэргэжил олгох сургалтын журам (ЗГ, БХЯ);
- Утга зохиол, уран сайхны бүтээл шалгаруулах журам (ХНХЯ);

- Оюутны цагаар хөдөлмөр эрхлэх журам (ЗГ, ХНХЯ);
- Залуучуудын сайн дурын ажлыг бүртгэх, баталгаажуулах журам (ХНХЯ).

1.3. Үнэлгээний шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох:

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хэрэгжилтийг үнэлэхдээ аргачлалын 3.4-т заасан шалгуур үзүүлэлтээс үнэлэх зүйл, хэсэг, заалтын хэрэгжилтийг бодитойгоор илэрхийлж чадах шалгуур үзүүлэлтийг харгалзан сонгов.

Шалгуур үзүүлэлтүүдээс «зорилгод хүрсэн түвшин», «практикт нийцэж байгаа байдал», «хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал» гэсэн 3 шалгуур үзүүлэлтийг сонгож, хуулийн үнэлэх зүйл, заалтын хэрэгжилтийг шалгаж чадах, тэдгээрийг хэмжих боломжтой гэдэг байдлаар тохируулж сонгов.

Хүснэгт 2. Үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт

Үнэлэх бүлэг	Үнэлэх зүйл, заалт	Шалгуур үзүүлэлт
Нэгдүгээр бүлэг. Нийтлэг үндэслэл	5 дугаар зүйл. Залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжихэд баримтлах зарчим	Зорилгод хүрсэн түвшин
Хоёрдугаар бүлэг. Төрөөс залуучуудын хөгжлийг дэмжих	7 дугаар зүйл. Төрөөс залуучуудын оролцоог дэмжих чиглэл	
	8 дугаар зүйл. Залуучуудын хувь хүний хөгжлийг дэмжих	
	9 дүгээр зүйл. Залуучуудын боловсрол, соёл, урлаг, спорт, шинжлэх ухааны хөгжлийг дэмжих	
	10 дугаар зүйл. Залуучуудын эрүүл мэндийг хамгаалах	
	11 дүгээр зүйл. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих	
Гуравдугаар бүлэг. Залуучуудын оролцоог дэмжих	12 дугаар зүйл. Аюулгүй амьдрах, хөгжих орчныг бүрдүүлэх	Хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал
	13 дугаар зүйл. Нийгмийн хөгжилд залуусын оролцоог дэмжих	
	14 дүгээр зүйл. Залуучууд шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцох	
	15 дугаар зүйл. Сайн дурын ажилд оролцох оролцоог дэмжих	
Дөрөвдүгээр бүлэг. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих талаарх төрийн байгууллага, албан тушаалтны	16 дугаар зүйл. Хүмүүнлэгийн ажилд оролцох оролцоог дэмжих	Практикт нийцэж байгаа байдал
	17 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын бүрэн эрх	
	18 дугаар зүйл. Засгийн газрын бүрэн эрх	
	19 дүгээр зүйл. Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын чиг үүрэг	
	20 дугаар зүйл. Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүрэг	
	21 дүгээр зүйл. Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Засаг даргын чиг үүрэг	
	22 дугаар зүйл. Залуучуудын хөгжлийн үндэсний болон салбар зөвлөл	

1.4. Үнэлгээний харьцуулах хэлбэр:

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дүнг, хэрэгжилтийн явцад гарч байгаа үр дагавартай харьцуулан дүн шинжилгээ хийнэ.

Аргачлалын харьцуулах хэлбэрүүдээс «байх ёстой болон одоо байгаа», «хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойших», «тохиолдол судлал» гэсэн 3 хэлбэрийг сонгов.

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн холбогдох зүйл, хэсэг, заалтыг үнэлэх сонгож авсан «зорилгод хүрсэн түвшин», «практикт нийцэж байгаа байдал», «хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал» шалгуур үзүүлэлтүүдийг хууль хэрэгжүүлэх явцад бий болсон бодит үр дагавар нь анх хуулиар тавьсан зорилгоо хангаж чадаж байгаа эсэхийг харьцуулах аргаар буюу уг хуулийг хэрэгжүүлэгч чиг үүрэг бүхий байгууллагын тайлан, статистик, судалгааны бүтээл зэргийг ашиглаж тодорхойлох болно.

Түүнчлэн Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн практикт хэрэгжиж буй байдлыг үнэлэхдээ хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших хугацааг «харьцуулалтын арга»-ын тусламжтайгаар тогтоох бол «хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал»-ыг хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших тоо баримтыг «байх ёстой болон одоо байгаа» гэсэн харьцуулалтын аргыг ашиглан тогтооно.

Дээрх харьцуулалтын хэлбэрийн хүрээнд Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулиар тогтоосон төрийн байгууллага, иргэн, иргэний нийгмийн байгууллагын эрх, үүрэг, авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, үйл ажиллагаатай холбогдсон харилцааг хэрхэн зохицуулж байгаа болон уг хуулийн нийгэмд үзүүлж байгаа эерэг, сөрөг нөлөөллийг судалж тогтооход чиглэнэ.

Хүснэгт 3. Үнэлгээний харьцуулах хэлбэр

№	Үнэлэх бүлэг	Үнэлэх зүйл	Харьцуулах хэлбэр
1	Нэгдүгээр бүлэг. Нийтлэг үндэслэл	5 дугаар зүйл. Залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжихэд баримтлах зарчим	Байх ёстой болон одоо байгаа
2	Хоёрдугаар бүлэг. Төрөөс залуучуудын хөгжлийг дэмжих	7 дугаар зүйл. Төрөөс залуучуудын оролцоог дэмжих чиглэл	
		8 дугаар зүйл. Залуучуудын хувь хүний хөгжлийг дэмжих	
		9 дүгээр зүйл. Залуучуудын боловсрол соёл, урлаг, спорт, шинжлэх ухааны хөгжлийг дэмжих	
		10 дугаар зүйл. Залуучуудын эрүүл мэндийг хамгаалах	
		11 дүгээр зүйл. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих	
		12 дугаар зүйл. Аюулгүй амьдрах, хөгжих орчныг бүрдүүлэх	
3	Гуравдугаар бүлэг. Залуучуудын оролцоог дэмжих	13 дугаар зүйл. Нийгмийн хөгжилд залуусын оролцоог дэмжих	Хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойших
		14 дүгээр зүйл. Залуучууд шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцох	
		15 дугаар зүйл. Сайн дурын ажилд оролцох оролцоог дэмжих	
		16 дугаар зүйл. Хүмүүнлэгийн ажилд оролцох оролцоог дэмжих	
	Дөрөвдүгээр бүлэг.	17 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын бүрэн эрх	Тохиолдол судлал
		18 дугаар зүйл. Засгийн газрын бүрэн эрх	
		19 дүгээр зүйл. Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын чиг үүрэг	

4	Залуучуудын хөгжлийг дэмжих талаарх төрийн байгууллага, албан тушаалтны бүрэн эрх, чиг үүрэг	20 дугаар зүйл. Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүрэг
		21 дүгээр зүйл. Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Засаг даргын чиг үүрэг
		22 дугаар зүйл. Залуучуудын хөгжлийн үндэсний болон салбар зөвлөл

1.5. Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох

Бид энэхүү үнэлгээг хийхдээ «зорилгод хүрсэн түвшин», «практикт нийцэж байгаа байдал», «хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал» гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг сонгон авсан бөгөөд шалгуур үзүүлэлтийг томъёолохдоо сонгосон шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд дараах асуултуудыг боловсрууллаа. Үүнд:

1.5.1. Зорилгод хүрсэн түвшин шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд:

1.5.1.1. Залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжихэд баримтлах зарчим хангагдсан эсэх? (хуулийн 5 дугаар зүйл)

1.5.1.2. Орон нутагт залуучуудад үйлчилгээ үзүүлэх залуучуудын хөгжлийн төв байгуулж, ажиллуулах зорилгодоо хүрсэн эсэх? (хуулийн 20.1 дэх хэсэг)

1.5.1.3. Залуучуудын хөгжлийн үндэсний болон салбар зөвлөл байгуулах зорилгодоо хүрсэн эсэх? (хуулийн 22.1 дэх хэсэг)

1.5.2. Практикт нийцэж байгаа байдал шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд:

1.5.2.1. Залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжихэд баримтлах зарчмыг хуулиар эрх олгогдож, үүрэг хүлээсэн субъектүүд хэрэгжүүлж байгаа эсэх? Практикт хэр нийцэж байна вэ¹? (хуулийн 5 дугаар зүйл)

1.5.2.2. Төрөөс залуучуудын хөгжлийг дэмжих 5 чиглэлийг хэрэгжүүлж байна уу? Хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэл бэрхшээл байна уу²? (хуулийн 7.1 дэх хэсэг)

1.5.2.3. Холбогдох санхүүжилтүүд олгогдож байгаа эсэх, санхүүжилтэд тулгарч байгаа хүндрэл бэрхшээл байгаа эсэх³?

1.5.2.4. Нийгмийн хөгжилд залуучуудын оролцоог дэмжих 3 чиглэлийг хэрэгжүүлж байна уу? Хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэл бэрхшээл байна уу? (хуулийн 13.1 дэх хэсэг)

1.5.2.5. Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжих чиглэлээрх чиг үүргээ хэрэгжүүлсэн эсэх, хэрэгжүүлснээр гарсан эерэг болон сөрөг үр дагавар, гарч буй хүндрэл бэрхшээл байгаа эсэх? (хуулийн 19.1 дэх хэсэг)

1.5.2.6. Залуучуудын хөгжлийн төв чиг үүргүүдээ хэрэгжүүлсэн эсэх, хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэл бэрхшээл байгаа эсэх? (хуулийн 20.2 дахь хэсэг)

1.5.2.7. Бүх шатны Засаг дарга харьяа нутаг дэвсгэртээ залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиг үүргээ хэрэгжүүлсэн эсэх, хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэл бэрхшээл байгаа эсэх?

¹ 5 дугаар зүйл 2017 онд батлагдсанаас хойш нэмэлт өөрчлөлт ороогүй байна. Гэхдээ ярилцлагын аргаар авсан судалгаагаар 5.1.1 үндэсний эв нэгдэл, шударга ёсыг дээдлэх, ялгаварлан гадуурхахгүй байх зарчим зөрчигдөж буй тухай Шигтгээ 2-т дурдагдсан болно.

² Залуу гэр бүлд зориулсан хөнгөлөлттэй ипотекийн хөтөлбөр (тухайлбал, одоогийнхоос хөнгөлөлттэй нөхцөл: жилийн 3-4% хүү, 10% урьдчилгаа төлбөр, 20-30 жилийн хугацаатай гэх байдлаар судалгаа, тооцоолол хийх, энэхүү урамшуулалын системийн үр нөлөө нь хотоос хөдөөг зорих залуучуудын эзлэх хувьд нөлөөлж чадаж буй эсэхэд анхаарах

³ Хуулийн 9.5 дахь хэсэг, 11.1.7 дахь заалт, 20.8 дахь заалт, 21.1.5 дахь заалтууд залуучуудын талаар төрөөс баримтлах бодлогыг дэмжих зохицуулалтууд боловч бодит байдалд үйл ажиллагааны санхүүжилт тасардаг, тусгагдаггүй тохиолдлууд байна. Шигтгээ 3-г харах

(хуулийн 21.1 дэх хэсэг)

1.5.2.8. Залуучуудын хөгжлийн үндэсний болон орон нутгийн салбар зөвлөл нь чиг үүргээ хэрэгжүүлж байгаа эсэх? Хэрэгжүүлэхэд гарч байгаа хүндрэл бэрхшээл байгаа эсэх? (хуулийн 22.4 дэх хэсэг)

1.5.3. Хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд:

1.5.3.1. Хуулийн 3.1-д заасан 15-34 насны залуучууд Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн талаар ойлголт, мэдлэгтэй эсэх? Хуулийг хэр мэдэх вэ?

1.5.3.2. Залуучууд залуучуудын хөгжлийн төв болон дэмжих байгууллагын талаар мэдэх эсэх, үйл ажиллагааг нь хэр мэдэх вэ? сайн дураараа хамрагддаг эсэх?

1.5.3.3. Залуучууд төрийн захиргааны төв байгууллага болон төрийн холбогдох байгууллагуудын чиг үүргийн дагуу хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагаанд хамрагддаг эсэх?

1.5.3.4. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээр залуучуудад ямар өөрчлөлт гарсан эсэх? Түүнийг хэрхэн хүлээн авч байгаа вэ?

1.6. Мэдээлэл цуглуулах арга:

Үнэлгээ хийх шалтгаан, үнэлгээний хүрээ, тогтоосон шалгуур үзүүлэлт, харьцуулах хэлбэр зэргээс хамаарч тоон болон чанарын мэдээллийг цуглуулахад дараах аргыг ашигласан болно. Үүнд:

- **Бэлэн байгаа мэдээллийг цуглуулах.** Залуучуудын хөгжлийг дэмжих талаарх холбогдох хууль тогтоомж, эрх зүйн баримт бичгүүд, энэ чиглэлээр хийгдсэн болон бусад судалгааны тайлан, холбогдох статистик, тоон мэдээлэлд баримт бичгийн дүн шинжилгээ хийсэн.

- **Холбогдох субъектүүдээс судалгаа авах.** Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуульд заасан 15-34 насны залуучуудаас анкетаар болон ярилцлагаар, мөн энэхүү хуулийн хэрэгжилтийг хангах чиг үүрэг бүхий төрийн захиргааны төв байгууллага, төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлж байгаа бусад байгууллага, залуучуудын хөгжлийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагын удирдлага, ажилтан зэрэг албан хаагчдаас ярилцлагын аргаар мэдээлэл цуглуулсан.

Энэхүү судалгааг гүйцэтгэхэд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 8.1.1-д заасан хуулийн шаардлага болон Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын нэгдүгээр хавсралтаар батлагдсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлал”-ыг баримталж, тус аргачлалын үе шатуудын дагуу судалгааны ажлыг хийж гүйцэтгэлээ.

Үүнд:

- Асуудалд дүн шинжилгээ хийх;
- Асуудал шийдвэрлэх зорилгыг томъёолох;
- Асуудал зохицуулах хувилбаруудыг тогтоож, харьцуулан судлах;
- Хуулийн зохицуулалтын үр нөлөөг ерөнхийд нь тандан судлах;
- Зөвлөмж, санал боловсруулах.

ХОЁР. ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЕ ШАТ

Төлөвлөлтийн үе шатанд сонгосон мэдээлэл цуглуулах аргыг ашиглан хэрэгжилтийн үе шатанд судалгааны мэдээлэл цуглуулах ажлыг хийж гүйцэтгэв. 15-34 насны залуучуудаас анкет болон ярилцлага, холбогдох төрийн болон төрийн бус байгууллагаас ярилцлагын удирдамжийн дагуу уулзалт, ярилцлага хийж анхдагч мэдээллийг цуглуулсан.

Мөн үндэсний хууль тогтоомж, эрх зүйн хэм хэмжээ тогтоосон акт, голлох бодлого хөтөлбөрүүд, залуучуудын асуудлаар өмнө хийгдсэн судалгааны тайлангуудад дүн шинжилгээ хийв.

2.1. Судалгааны түүвэр

Анкетын судалгааны түүврийг 2024 оны жилийн эцсийн дүнгээр Монгол Улсын нийт хүн амын 3,544,835⁴ түүнээс 15-34 насны залуучууд 1,021,085⁵ байгаагаас тооцов. Үүнд:

Хүснэгт 4. Баруун бүс 15-34 насны залуучуудын тоо⁶

д/д	Нийт хүн ам	Насны ангилал	Тоогоор (мян.хүн ам)
1	415,576	15-19	37,331
2		20-24	31,832
3		25-29	30,408
4		30-34	28,898

Хүснэгт 5. Хангайн бүс 15-34 насны залуучуудын тоо⁷

д/д	Нийт хүн ам	Насны ангилал	Тоогоор (мян.хүн ам)
1	582168	15-19	50,055
2		20-24	40,093
3		25-29	40,497
4		30-34	42,286

Хүснэгт 6. Төвийн бүсийн 15-34 насны залуучуудын тоо⁸

д/д	Нийт хүн ам	Насны ангилал	Тоогоор (мян.хүн ам)
1	517,621	15-19	41,570
2		20-24	32,231
3		25-29	32,587
4		30-34	36,732

Хүснэгт 7. Зүүн бүсийн 15-34 насны залуучуудын тоо⁹

д/д	Нийт хүн ам	Насны ангилал	Тоогоор (мян.хүн ам)
	230,012	15-19	18,305
		20-24	14,478
		25-29	14,459

⁴ <https://www.nso.mn/mn/statistic/statcate/573051/-2025> оны 6 дугаар сарын байдлаар

⁵ <https://www.surveysystem.com/sscalc.htm> түүвэр тооцох систем

⁶ https://www.nso.mn/mn/statistic/statcate/573051/table-view/DT_NSO_0300_067V2

⁷ https://www.nso.mn/mn/statistic/statcate/573051/table-view/DT_NSO_0300_067V2

⁸ https://www.nso.mn/mn/statistic/statcate/573051/table-view/DT_NSO_0300_067V2

⁹ https://www.nso.mn/mn/statistic/statcate/573051/table-view/DT_NSO_0300_067V2

		30-34	16,473
--	--	-------	--------

Хүснэгт 8. Говийн бүсийн 15-34 насны залуучуудын тоо¹⁰

д/д	Нийт хүн ам	Насны ангилал	Тоогоор (мян.хүн ам)
	215266	15-19	16915
		20-24	13782
		25-29	14418
		30-34	15475

Хүснэгт 8. Улаанбаатар хотын 15-34 насны залуучуудын тоо¹¹

д/д	Нийт хүн ам	Насны ангилал	Тоогоор (мян.хүн ам)
1	1,677,872	15-19	122,996
2		20-24	88,965
3		25-29	103,987
4		30-34	135,312

Хүснэгт 9. Судалгаанд ашигдалсан аргачлал

Судалгааны арга	Мэдээлэл цуглуулах	Түүврийн нэгж	Түүврийн хамрах хүрээ	Түүврийн хэмжээ
Тоон болон чанрын судалгаа	Асуумж судалгаа	Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Засаг даргын тамгын газрын боловсрол, соёл урлагийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн, залуучуудын хөгжлийн асуудал хариуцсан нэгж	Дорноговь, Дархан-Уул, Хэнтий, Ховд, Орхон, Дорнод, Говь-сүмбэр аймаг, нийслэлийн Хан-Уул, Баянзүрх, Баянгол, Багануур, Сонгинохайрхан, Сүхбаатар, Налайх дүүргүүд	N 1603
	Ганцаарчилсан ярилцлага ¹²	Өрх толгойлсон эцэг, эх, Аймаг, нийслэл, дүүргийн ГБХЗХХ-ийн дарга, мэргэжилтэн, Төрийн үйлчилгээний албан	Хэнтий, Ховд, Орхон аймаг, нийслэлийн Багануур, Сонгинохайрхан, Сүхбаатар, Налайх дүүрэг	N 20

¹⁰ https://www.nso.mn/mn/statistic/statcate/573051/table-view/DT_NSO_0300_067V2

¹¹ https://www.nso.mn/mn/statistic/statcate/573051/table-view/DT_NSO_0300_067V2

¹² Бүлгийн ярилцлага хийгдээгүй

		хаагч, ажилгүй иргэн болон оюутан		
	Баримт бичгийн шинжилгээ	Төсвийн тухай хууль, Төсвийн гүйцэтгэлийн мэдээ, ГБХЗХГ-ын тайлан мэдээ, бусад холбогдох судалгааны тайлангууд ХНХЯ, СЯ, Аймаг, нийслэлийн ЗДТГын харъяа газар, хэлтсүүд, залуучуудад чиглэсэн ажил үйлчилгээни й тайлан, мэдээлэл Залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжихэд чиглэсэн үйл ажиллагаанд зарцуулж буй төсвийн хэмжээ, түүдрийн хамрах хүрээний тайлан мэдээ	Дорноговь, Дархан-Уул, Хэнтий, Ховд, Орхон, Дорнод, Говь-сүмбэр аймаг, нийслэлийн Хан-Уул, Баянзүрх, Баянгол, Багануур, Сонгинохайрхан , Сүхбаатар, Налайх дүүргүүдээс ирүүлсэн мэдээлэл,	Залуучуудын хөгжлийн төвүүдийн зарлага, санхүүжилтий н эх үүсвэрийг тодруулах зорилготой аймаг, дүүргийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн хэлтсийн үйл ажиллагааны тайлан, хүрээ, чиглэл, санхүүжилтий н эх үүсвэр, зарцуулалтын бүтцийг тодруулах зорилготой мэдээллийг цуглуулсан.

- Итгэх түвшин 95 хувь
- Алдааны магадлал 3 хувь байх үед хамгийн багадаа 1500¹³ орчим хүн хамрагдахаар байгааг тооцоолж гаргав.¹⁴

Ярилцлага авах хүний нийт тоог informational redundancy¹⁵ шалгуурт нийцтэл үргэлжлүүлэв.

Хүснэгт 10. Судалгааны түүврийн нарийвчлал

¹³ 1603 хүн хамрагдсан болно

¹⁴ Мэдээллийн давхардал

¹⁵ <https://bmcmmedresmethodol.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12874-018-0594-7>

№	Оролцогч	Нийт тоо (N)	Түүвэр (n)
1	Анкетын судалгаа	1,021,085	1603
2	Ярилцлага		20
	Нийт		1623

Хүснэгт 11. Судалгаанд оролцогчид болон түүний тоо

№	Оролцогч	Түүвэр
Анкет		
1	15-34 насны залуусын төлөөлөл	1603
Ярилцлага		
Шууд оролцогч		
1	15-34 насны залуусын төлөөлөл	10
2	Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газрын Залуучуудын хөгжлийн газрын мэргэжилтэн	1
3	Нийслэлийн Залуучуудын хөгжлийн газрын ахлах мэргэжилтэн	1
4	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Залуучуудын хөгжлийн зөвлөлийн гишүүн	1
5	Залуучуудын хөгжлийн төвийн мэргэжилтэн	5
Бусад оролцогч		
7	Төрийн үйлчилгээний албан хаагч	2
	Нийт	20

2.2. Мэдээлэл цуглуулсан байдал

Түүврийн дагуу судалгааны анкетын мэдээллийг Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын газраар дамжуулан 21 аймаг, 9 дүүргийн залуучуудаас мэдээлэл цуглуулсан бол ярилцлагын мэдээллийг орон нутгийн Дорноговь, Дархан-Уул, Хэнтий, Ховд, Орхон, Дорнод, Говь-сүмбэр аймаг, нийслэлийн Хан-Уул, Баянзүрх, Баянгол, Багануур, Сонгинохайрхан, Сүхбаатар, Налайх дүүргүүдээс мэдээлэл цуглуулав.

Хүснэгт 12. Анкетын судалгаанд оролцогчдын ерөнхий мэдээлэл¹⁶

№	Утга	Тоололт	Хувь
Таны нас			
1	15-19 настай	53	3.31
2	20-24 настай	400	24.95
3	25-29 настай	350	21.83
4	30-34 настай	800	49.91
Таны хүйс			
1	Эрэгтэй	602	37.55
2	Эмэгтэй	1001	62.45
Таны боловсрол			
1	Боловсролгүй	173 ¹⁷	10.79
2	Бүрэн бус дунд	352	21.96

¹⁶ Ерөнхий мэдээллийн загварыг Захиалагч байгууллага: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам
Зөвлөх байгууллага: Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ судалгааны ажлаас авсан болно.

¹⁷ Энэ бүлгийг тусгайлан олноор нь хамруулахыг зорьсон

3	Бүрэн дунд	358	22.33
4	Тусгай дунд	73	4.55
5	Баклавр	650	40.55
6	Магистр ба түүнээс дээш	70	4.37
Өрхийн гишүүдийн тоо			
1	Ганц бие	143	8.92
2	2 ам бүл	236	14.72
3	3-4 ам бүл	620	38.68
4	5-7 ам бүл	570	35.56
5	7-оос дээш ам бүл	34	2.12
Өрхийн сарын дундаж орлого			
1	500 мянган төгрөг хүртэл	120	7.49
2	500 мянгаас 1 сая төгрөг хүртэл	325	20.27
3	1-2 сая төгрөг хүртэл	670	41.80
4	2-3 сая төгрөг хүртэл	300	18.71
5	3-4 сая төгрөг хүртэл	170	10.61
6	4-өөс дээш сая төгрөг	18	1.12
Та хаана амьдардаг вэ?			
1	Улаанбаатар хотод	1188	74.11
2	Аймгийн төвд	201	12.54
3	Сумын төвд	203	12.66
4	Хөдөө	11	0.69
Та ямар сууцанд амьдардаг вэ?			
1	Гэрт	121	7.55
2	Хашаа байшинд	604	37.68
3	Нийтийн орон сууцанд	725	45.23
4	Амины байшинд	73	4.55
5	Бусад (түрээсийн байр г.м)	80	4.99

Судалгаанд хамрагдсан залуучуудын насны бүтцийн хувьд 15-19 хүртэл настай 3.31 хувь, 20-24 настай 24.95 хувь, 25-29 настай 21.83 хувь, харин үлдсэн 49.91 хувьд нь 30-34 настай байна. Хүйсийн хувьд 62.45 хувь эмэгтэй байсан бол 37.66 хувь нь эрэгтэй байсан. Судалгаанд оролцогчдын 44.92 хувь нь дээд боловсролтой, 26.88 хувь нь бүрэн дунд боловсролтой байв.

Байршлын хувьд судалгаанд оролцогчдын 74.11 хувь нь нийслэл Улаанбаатар хотоос, 12.54 хувь нь аймгийн төвөөс, 12.66 хувь нь сумын төвөөс, үлдсэн 0.69 хувь нь хөдөөнөөс хамрагдсан байна.

Залуучуудын нийгмийн байдлыг авч үзвэл 30-34 насныхан болон эмэгтэй оролцогчид илүү идэвхтэй хамрагдсан байх бөгөөд залуучууд дунджаар 1-2 сая төгрөгийн орлоготойгоор 3-4 ам бүлтэй, хашаа байшинд болон орон сууцанд дийлэнх олонх нь амьдарч байна¹⁸.

Хүснэгт 13. Ярилцлагын судалгаанд оролцогчдын ерөнхий мэдээлэл

№	Оролцогч	Хүйс	Нас
---	----------	------	-----

¹⁸ 2023 оны Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ-ын хийсэн судалгаагаар 30-34 насныхан болон эмэгтэй оролцогчид илүү идэвхтэй байж. залуучууд дунджаар 1-2 сая төгрөгийн орлоготойгоор 3-4 ам бүлтэй амьдарч байгаа тухай мэдээлэл авагдсан байдаг.

1	Залуучуудын төлөөлөл	Эмэгтэй	18 настай
2	Залуучуудын төлөөлөл (оюутан)	Эмэгтэй	20 настай
3	Залуучуудын төлөөлөл (оюутан)	Эрэгтэй	20 настай
4	Залуучуудын төлөөлөл	Эрэгтэй	19 настай
5	Залуучуудын төлөөлөл (ажилгүй)	Эрэгтэй	20 настай
6	Залуучуудын төлөөлөл (ганц бие)	Эрэгтэй	28 настай
7	Залуучуудын төлөөлөл	Эмэгтэй	28 настай
8	Залуучуудын төлөөлөл (өрх толгойлсон эмэгтэй)	Эмэгтэй	34 настай
9	Залуучуудын төлөөлөл	Эрэгтэй	34 настай
10	Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газрын Залуучуудын хөгжлийн мэргэжилтэн	Эрэгтэй	35 настай
11	Нийслэлийн Өмчийн харилцааны газрын дарга	Эмэгтэй	47 настай
12	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Залуучуудын хөгжлийн зөвлөлийн гишүүн	Эрэгтэй	29 настай
13	Сонгинохайрхан дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн ахлах мэргэжилтэн	Эмэгтэй	38 настай
14	Багануур дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн мэргэжилтэн	Эмэгтэй	37 настай
15	Орхон аймгийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн арга зүйч	Эмэгтэй	36 настай
16	Ховд аймгийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн ахлах мэргэжилтэн	Эмэгтэй	34 настай
17	Монголын залуучуудын	Эрэгтэй	33 настай
18	МУИС-ийн ХЗС-ийн багш	Эрэгтэй	32 настай
19	Баянзүрх дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн мэргэжилтэн	Эмэгтэй	34 настай
20	МУИС-ийн ХЗС-ийн оюутан	Эрэгтэй	22 настай
Нийт эрэгтэй			11
Нийт эмэгтэй			9

Баримт бичгийн шинжилгээний хүрээнд дараах баримт бичгийн хүрээнд мэдээлэл цуглуулав. Үүнд:

- **Үндэсний хууль тогтоомж**

Үндэсний хууль тогтоомжийн хоорондын нийцэл, уялдаа хангагдаж буй эсэх

- Монгол Улсын Үндсэн хууль;
- Хөдөлмөрийн тухай хууль;
- Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хууль;
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хууль;
- Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль;
- Засаг захиргаа нутаг дэвсгэр түүний нэгжийн удирдлагын тухай
- Боловсролын ерөнхий хууль
- Дээд боловсролын тухай

Голлох бодлого хөтөлбөрүүдийг үнэлэх зорилгоор:

- Урт хугацаанд баримтлах “Алсын хараа 2050”;
- Дунд хугацаанд баримтлах “Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөр”;

- Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр;
- Дунд хугацаанд баримтлах “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр”,
Хуульд тусгагдсан холбогдох журмуудыг үнэлэх зорилгоор:
- “Оюутан-цэрэг”-т цэргийн мэргэжил олгох сургалтын журам (ЗГ, БХЯ);
- Утга зохиол, уран сайхны бүтээл шалгаруулах журам (ХНХЯ);
- Оюутны цагаар хөдөлмөр эрхлэх журам (ЗГ, ХНХЯ);
- Залуучуудын сайн дурын ажлыг бүртгэх, баталгаажуулах журам (ХНХЯ).
- Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль;
- Голлох бодлого хөтөлбөрүүд
- Урт хугацаанд баримтлах “Алсын хараа 2050”;
- Дунд хугацаанд баримтлах “Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөр”;
- Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр;
- Дунд хугацаанд баримтлах “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр”,
Хуульд тусгагдсан холбогдох журмууд
- “Оюутан-цэрэг”-т цэргийн мэргэжил олгох сургалтын журам (ЗГ, БХЯ);
- Утга зохиол, уран сайхны бүтээл шалгаруулах журам (ХНХЯ);
- Оюутны цагаар хөдөлмөр эрхлэх журам (ЗГ, ХНХЯ);
- Залуучуудын сайн дурын ажлыг бүртгэх, баталгаажуулах журам (ХНХЯ).
- Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангах төрийн захиргааны төв болон бусад байгууллагын тайлан мэдээнүүд
- "Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл" -ийн 2022 оны хэрэгжилтийн тайлан;
- “Алсын хараа – 2050” урт хугацааны хөгжлийн бодлогын Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны 2022 оны жилийн эцсийн тайлан;
- Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газрын 2022 оны санхүүгийн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлд хийсэн аудитын тайлан;
- Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газрын 2022 оны жилийн эцсийн гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайлан;
- Налайх дүүргийн Засаг даргын Тамгын газрын 2022 оны үйл ажиллагааны тайлан.
- Сүхбаатар дүүргийн хүүхэд, гэр бүлийн хөгжил хамгааллын хэлтсээс залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хүрээнд хийсэн ажлын тайлан. (2019-2023 он)
- Багануур дүүргийн 2024 оны залуучуудын хөгжлийн үйл ажиллагааны танилцуулга, хуулийн хэрэгжилтийн тайлан, гүйцэтгэсэн ажлын үр дүн.
- Баянгол дүүргийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн хэлтэс, дүүргийн эдийн засаг, нийгмийг 2020 онд хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн санал
- Баянгол дүүргийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн хэлтэс, дүүргийн Эдийн засаг, нийгмийг 2019 онд хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн 2019 оны хагас жилийн хэрэгжилт. 2019.06.12
- Чингэлтэй дүүргийн “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай” хууль хэрэгжиж эхлэхээс өмнөх 3 жилд залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжих чиглэлээр хийж хэрэгжүүлсэн ажлын тайлан.
- Хан-Уул дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн чиглэлээр 2021-2023 онд хийж гүйцэтгэсэн ажлын тайлан
- Говьсүмбэр аймгийн “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай” хуулийн хэрэгжилтийн тайлан (2017-2020 он).
- Орхон аймгийн “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай” хуулийн хэрэгжилтийн тайлан

2019 он.

- Орхон аймгийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйл ажиллагааны 2020 оны жилийн эцсийн тайлан.
- Орхон аймгийн “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай” хуулийн хэрэгжилтийн тайлан 2021 он.
- Дорноговь аймгийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын хууль тогтоомж, тогтоол шийдвэрийн хэрэгжилтийн тайлан. 2022.11.15
- Дорноговь аймгийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар зохион байгуулсан үйл ажиллагааны товч тайлан
- Дорноговь аймгийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын Залуучуудын хөгжлийн салбар зөвлөлийн 2018-2021 оны товч тайлан, 2021 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний тайлан, 2024 оны хагас жилийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний биелэлт
- Дархан-Уул аймгийн 2017-2020 оны Засаг даргын үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн тайлан
- Дархан-Уул аймгийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын Залуучуудын хөгжлийн төвийн 2022 оны үйл ажиллагааны тайлан, мөн оны хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан, 2023 оны бүтэн жилийн гүйцэтгэлийн тайлан, хагас жилийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан.
- Дархан-Уул аймгийн Засаг даргын тамгийн газрын Залуучуудын хөгжлийн төвийн 2024 оны хагас жилийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан, 2024 оны бүтэн жилийн гүйцэтгэлийн тайлан.
- Говьсүмбэр аймгийн “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай” хуулийн хэрэгжилтийн тайлан (2017-2020 он).
- Ховд аймгийн “Хууль тогтоомж, тогтоол хэрэгжилтийн тайлан” (2016-2024 оны хагас жил).
- Хэнтий аймгийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн 2015-2024 оны үйл ажиллагааны тайлан.
- Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны яамны 2024 оны “Эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлт, зорилтот түвшний төлөвлөгөөний биелэлт”
- Хот байгуулалт, барилга, орон суужлуулалтын яамны “Орлоготой нь нийцсэн, уян хатан төлбөрийн нөхцөлөөр орон сууц худалдаж авах, түрээслэх, зорилтот бүлгийн залуучууд, залуу гэр бүлийг орон сууцжуулах” асуудлаар хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний 2014-2024 оны мэдээ, тайлан
- Батлан хамгаалах яамнаас залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулиар хүлээсэн үүргийн хэрэгжилт, гүйцэтгэсэн ажлын тайлан, 2024 он

• **Залуучуудын нийгэм, улс төрийн оролцоо болон бусад хийгдсэн судалгааны**

ажлууд

1. “Монголын хүүхэд, залуусын хөгжлийн шалгуур, үзүүлэлтийг тодорхойлох технологийг сургалтын практикт нэвтрүүлэх нь” шинжлэх ухаан, технологийн төслийн тайлан 2013-2017. /2018 он/
2. “Нийслэлийн Баянзүрх, Баянгол дүүргийн засаг дарга нарын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн залуучуудад чиглэсэн зорилт, түүний хэрэгжилтэд хийсэн мониторингийн тайлан”. 2022 он
3. “Бүгд залуусын төлөө, залуус бүгдийн төлөө” төслийн баримтын хуудас”. 2020 он
4. “Z үеийн залуучуудын улс төрийн оролцоо /17-26 нас/” судалгааны тайлан. 2021 он
5. “Монголын залуучууд ба дэлхий дахин” олон нийтийн санал бодлын судалгааны дүн. 2021 он

6. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам, Оюутолгой, Говийн хөгжлийг дэмжих сангийн хамтарсан сэтгэгдлийн багц. 2022 он
7. Улаанбаатар хотын залуучуудын гэр бүл төлөвлөлт. 2013 он
8. Залуучуудын үнэт зүйлийн судалгаа. 2021 он
9. Улаанбаатар хотын гэр хорооллын хүүхэд, залуусын хөгжих эрх ба төрийн үйлчилгээний хүртээмж (нөхцөл байдлыг тодруулах чанарын суурь судалгаа). 2019 он
10. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль хэрэгжиж байгаа талаарх түргэн үнэлгээний тайлан. 2021 он
11. Залуучуудад чиглэсэн зарлагын шинжилгээ. 2021 он
12. Залуучуудын санал бодлын судалгаа. 2020 он
13. “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих нийтлэг үйлчилгээний стандарт боловсруулах төсөл” зөвлөх үйлчилгээний тайлан. 2020 он
14. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийн өнөөгийн нөхцөл байдал. 2022 он
15. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих төсөл (хагас жилийн хураангуй). 2017 он
16. Залуучуудын дундах хүчирхийлэл. 2015 он
17. Залуучуудын ажилгүйдэл, эдийн засгийн идэвхгүй байдлын судалгаа. 2017он
18. Улс төр дэх залуучууд болон эмэгтэйчүүдэд тулгамдаж буй сорилт бэрхшээл 2021 он
19. Хөдөлмөр, Нийгмийн хамгааллын яам, Хөдөлмөр, Нийгмийн хамгааллын судалгааны институтаас гаргасан “Төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн судалгаа 2020”
20. Статистикийн ерөнхий газраас гаргасан ажилгүй залуучуудын нийт залуучуудад эзлэх хувь 2024

Энэ үе шатанд төлөвлөх үе шатанд Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулиас сонгож авсан үнэлэх зүйл, хэсэг, заалт бүрийг хэрэгжүүлэх үе шатанд олж авсан мэдээлэлд тулгуурлан үнэллээ.

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн нэгдүгээр бүлгийн 1 болон 5 дугаар зүйл, хоёрдугаар бүлгийн 5 үйл ажиллагаа, гуравдугаар бүлгийн 4 үйл ажиллагаа, дөрөвдүгээр бүлгийн 6 байгууллагын эрх, үүрэг гэсэн асуудлыг авч үзэн хэрэгжилтийг үнэлэв. (4 дүгээр бүлгийн 4.1.9 дэх заалт 2023 оны 06 дугаар сарын 16-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсон)

3.1. ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖИЛ ОРОЛЦООГ ДЭМЖИХЭД БАРИМТЛАХ ЗАРЧМЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДАГАВАРЫН ҮНЭЛГЭЭ:

Үнэлэх хэсэг	5 дугаар зүйл. Залуучуудын хөгжил оролцоог дэмжихэд баримтлах зарчим
Томьёолсон шалгуур үзүүлэлт	- Залуучуудын хөгжил оролцоог дэмжихэд баримтлах зарчим хангагдсан эсэх - Зарчмыг хуулиар эрх олгогдож, үүрэг хүлээсэн субъектүүд хэрэгжүүлж байгаа эсэх? Практик хэр нийцэж байна вэ?

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1-д Залуучуудын хөгжил оролцоог дэмжихэд баримтлах дараах 3 зарчмыг хуульчилсан:

1. Үндэсний эв нэгдэл, шударга ёсыг дээдлэх, ялгаварлан гадуурхахгүй байх;
2. Залуучуудын хөгжлийн талаар төрийн бодлого, шийдвэр боловсруулах, хэрэгжүүлэх, хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийхэд залуучуудын иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөллийн оролцоог хангах;
3. Залуучуудын үнэлэмжийг нэмэгдүүлж, тэдний үзэл бодолд хүндэтгэлтэй хандах гэжээ.

1. Үндэсний эв нэгдэл, шударга ёсыг дээдлэх, ялгаварлан гадуурхахгүй байх;
2. Залуучуудын хөгжлийн талаар төрийн бодлого, шийдвэр боловсруулах, хэрэгжүүлэх, хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийхэд залуучуудын иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөллийн оролцоог хангах:

Энэхүү зарчмын хүрээнд Залуучуудад чиглэсэн төрийн бодлого, шийдвэр боловсруулж буй төрийн захиргааны төв байгууллага болох Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам нь залуучууд руу чиглэсэн бодлого, хөтөлбөр боловсруулахдаа төр, хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн байгууллага, 15-34 насны залуучууд зэрэг олон талын төлөөллийг хамруулан үйл ажиллагааг зохион байгуулдаг байна. Жишээ болгон дурдвал:

1. Жил бүр уламжлан болгон зохион байгуулагддаг Залуучуудын хөгжлийн үндэсний чуулганыг залуучуудын иргэний нийгмийн байгууллагатай хамтран зохион байгуулдаг.
2. “Залуучуудын төлөө Монгол Улсын төрийн болон түншлэгч байгууллагууд, өсвөр үеийнхэн, залуучуудын хамтын ажиллагааны үнэлгээ” хийхэд олон талын төлөөллийг хамруулсан уулзалт зохион байгуулсан.¹⁹

¹⁹ <https://mlsp.gov.mn/content/detail/2462>

3. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтүүдийг иргэний нийгмийн байгууллагуудад танилцуулах гэх мэт²⁰

Зарчмын хэрэгжилт зарим тохиолдолд алдагдаж байгаа талаар чанарын судалгааны ярилцлагын явцад болон иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөлөлийн нийтэд нээлттэй мэдээлэлээс харагдаж байна.

Шигтгээ 1. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль"-ийн хэлэлцүүлгийг Нээлттэй Нийгэм Форум нь Монголын залуучуудын эвсэл ТББ-тай хамтран 2018 оны 8-р сарын 15-ны хэлэлцүүлэг: Хууль нь дангаараа хэрэгжих боломжгүй олон зохицуулалтыг агуулсан хэдий ч холбогдох бусад хуульд орох нэмэлт өөрчлөлтийг тусгаагүй байгаа нь зөрчил үүсгэж байна. Тухайлбал, Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд Залуучуудын хөгжлийг дэмжих сангийн үйл ажиллагааг хэрхэн явуулах тухай тусгаагүй байна. Мөн ажлын байранд байх цагийн ажлын тоог тогтоосон ч Хөдөлмөрийн тухай хуульд холбогдох өөрчлөлтийг оруулаагүй. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас үзүүлэх дэмжлэгийг дурдсан ч энэ нь холбогдох хууль, журамдаа тусгаагүй байна²¹.

Ийм санал гарч байсан боловч одоог хүртэл Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хууль, 2021 онд батлагдсан Хөдөлмөрийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын 66²² дугаар зүйлээр тодорхой зохицуулалт орсон байна

Мөн Залуучуудын хөгжлийн үндэсний чуулган зохион байгуулагдахын өмнө иргэний нийгмийн байгууллагын оролцоотой хэд хэдэн дэд хэлэлцүүлэг явагдахад болон 2023 оны 08 сарын 25-ны үндэсний чуулганы үеэр иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөллүүд болон залуучууд "Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай" хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийг санал авахгүйгээр баталсанд шүүмжлэлтэй хандаж байсан байна.

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд залуучуудын хөгжлийн зөвлөлүүдийн үйл ажиллагааг дэмжих, хөгжих, оролцох, санал хүсэлтээ илэрхийлэх эрхийг хангах зорилгоор "YOUTH MONGOLIA" залуучуудын хөгжлийн зөвлөлийн анхдугаар чуулганыг 2024 оны 05 дугаар сарын 17-ны Баасан гарагт Төрийн ордны "Их Монгол" танхимд 21 аймаг, нийслэлийн 9 дүүрэг, төрийн захиргааны байгууллагуудын 800 гаруй төлөөлөл хамрагдан чуулган зохион байгуулсан.

Ярилцлагад оролцогчдын хариулттай холбогдуулан гүнзгийрүүлэн судалж үзэхэд

²⁰ <https://mlsp.gov.mn/content/detail/2867>

²¹ https://forum.mn/uploads/site/1126/res_mat/2020/OSF_Huuliinshuumj (Нээлттэй Нийгэм Форум нь Монголын залуучуудын эвсэл ТББ-тай хамтран 2018 оны 8-р сарын 15-ны хэлэлцүүлэг)

²² Ажлын бүтэн бус цагаар ажиллуулах хөдөлмөрийн гэрээ

66.1.Ажил олгогч ажилтантай тохиролцсоны дагуу ажлын бүтэн бус цагаар ажиллуулахаар хөдөлмөрийн гэрээ байгуулж болно. "Ажлын бүтэн бус цагийн ажилтан" гэж ажлын бүтэн цагаар ажиллаж байгаа ажилтнаас бага цагаар ажиллаж байгаа ажилтныг ойлгоно.

66.2.Ажлын бүтэн бус цагийн ажилтантай байгуулах хөдөлмөрийн гэрээнд энэ хуулийн 49 дүгээр зүйлд заасан нөхцөлөөс гадна өдөрт, эсхүл долоо хоногт, эсхүл сард ажиллах нийт цаг, ажил эхлэх, дуусах цагийг тусгайлан тохирно.

66.3.Ажлын бүтэн цагийн ажилтны ажлын цагийг хууль тогтоомжид заасны дагуу богиносгосныг бүтэн бус цагаар ажилласанд тооцохгүй.

66.4.Ажлын бүтэн бус цагийн ажилтан энэ хуульд тусгайлан зааснаас бусад тохиолдолд ажлын бүтэн цагаар ажиллах ажилтны нэгэн адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээх бөгөөд хөдөлмөрийн хууль тогтоомж, хамтын гэрээ, хамтын хэлэлцээр, хөдөлмөрийн дотоод хэм хэмжээ нэгэн адил үйлчилнэ.

66.5.Ажил олгогч түр ажил үүргийг гүйцэтгүүлэхээр ажилтныг цагаар ажиллуулж, гүйцэтгэсэн ажил, ажилласан цагт нь тохирсон цалин хөлсийг тухай бүр тооцож олгож болно.

Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас 2017 оны 03 сарын 17-ны өдөр²³, Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль"-ийн хэлэлцүүлгийг Нээлттэй Нийгэм Форум нь Монголын залуучуудын эвсэл ТББ-тай хамтран 2018 оны 8-р сарын 15-ны хэлэлцүүлэгийн үеийн тэмдэглэл зэрэгт "Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай" хуульд санал авах талаар мэдээллийг оруулсанаас хойш дахин хуулийн төсөлд санал авсан баримт байхгүй байв.

Харин хуулийн хэрэгжилтийн үнэлгээг хийж "Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль" нь ЗХТ, залуучуудын зөвлөл зэрэг институцын бүтцийг бий болгож, залуучуудыг дэмжих суурийг тавьсан. Гэсэн хэдий ч тогтворгүй санхүүжилт, сул уялдаа холбоо, үйлчилгээнд тэгш бус хүртээмж зэрэг бэрхшээлийн улмаас хуулийн нөлөө хязгаарлагдмал хэвээр байна. Мөн хөдөлмөр эрхлэлт, эрүүл мэнд, боловсролын зорилтууд биелэлтээс хамаарч нийт хуулийн хэрэгжилтийг хангалтгүй болнож байна.

Үнэлгээ нарийвчилсан ч өгөгдлийн цоорхой, дутагдалтай байдал (орон нутгийн "хөдөөгийн" төлөөлөл, яамдын тайлан) нь ялангуяа эмзэг бүлгийн залуусын хувьд илүү гүнзгий шинжилгээ шаардлагатайг харуулж байна. Зөвлөмжүүд нь хэрэгжилтийг сайжруулахад чиглэгдсэн байх ч тэдгээрийг зохих ажил болгох арга хэмжээнээс хамаарна. Тухайлбал, Залуучуудын хөгжлийг дэмжих санг²⁴ бодитоогоор байгуулахаас эхлээд байгууллагуудын уялдаа холбоог сайжруулах хүртэл.

Дүгнэж хэлэхэд, хууль нь залуучуудын нийгмийн баталгаа, оролцоо, тэдгээр хамаарах цогч үйлчилгээний үр дүнг өөрчлөх боломжтой ч одоогийн хэрэгжилтийн хувьд хангалтгүй байна гэсэн дүгнэлтэд хүрсэн байна²⁵.

3. Залуучуудын үнэлэмжийг нэмэгдүүлж, тэдний үзэл бодолд хүндэтгэлтэй хандах:

Хуулийн дагуу эрх олгогдож, үүрэг гүйцэтгэж байгаа төрийн захиргааны төв байгууллага болон төрийн байгууллагууд, иргэний нийгмийн байгууллагуудаас уг зарчмыг зөрчсөн үйлдэл, эс үйлдэхүйтэй холбоотой ямар нэгэн баримт байхгүй байгаа нь тоон болон чанарын судалгааны явцад ажиглагдаж байлаа.

Иймд Залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжихэд баримтлах зарчим хангагдсан, зорилгодоо хүрсэн хэдий ч хуулиар эрх олгогдож, үүрэг хүлээсэн субъектүүд практикт хэрэгжүүлэхэд эерэг болон сөрөг үр дагавар аль аль нь гарч байна.

Шигтгээ 2.сургуулийн оюутан 22 настай эрэгтэй²⁶

Залуучуудын дунд бэлгийн чиг баримжаагаар ялгаварлах хандлага буурахгүй байна. Миний хувьд энэхүү ялгаварлан гадуурхалтад өртөж буй зүгээр л нэг жишээ. Оюутнуудын хувьд санаатай санамсааргүй байдлаар зарим харилцаан дээр ялгаварлал гаргаад байдаг. Хэдийгээр ийм төрлийн харилцааг манай улсад нарийвчлан зохицуулаагүй боловч Үндсэн хуульд заасан эрхээ хэн нэгнээс хамааран эдэлж чадахгүй байх тохиолдол байгаа гэж хардаг

²³ <https://mlsp.gov.mn/content/detail/32>

²⁴ Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль" Нээлттэй Нийгэм Форум нь Монголын залуучуудын эвсэл ТББ-тай хамтран 2018 оны 8-р сарын 15-ны хэлэлцүүлэгт дурьдагдсан гол асуудлуудын нэг байсан одоо хүртэл шийдэл олоогүй улмаар

²⁵ Монгол Улсын Их Хурлын Тамгын газар ХНХЯ-ны захиалгаар Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ-ын ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖИХ ТУХАЙ" хуулийн хэрэгжилтийн зарим зохицуулалтын үнэлгээний тайлангаас (2023)

²⁶ Ганцаарчилсан ярилцлага

3.2. ТӨРӨӨС ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖИХ БҮЛГИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮНЭЛГЭЭ:

Үнэлэх хэсэг	8 дугаар зүйл. Залуучуудын хувь хүний хөгжлийг дэмжих 9 дүгээр зүйл. Залуучуудын боловсрол, соёл, урлаг, спорт, шинжлэх ухааны хөгжлийг дэмжих 10 дугаар зүйл. Залуучуудын эрүүл мэндийг хамгаалах 11 дүгээр зүйл. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих 12 дугаар зүйл. Аюулгүй амьдрах, хөгжих орчныг бүрдүүлэх
Томъёолсон шалгуур үзүүлэлт	- Төрөөс залуучуудын хөгжлийг дэмжих 5 чиглэлийг хэрэгжүүлж байна уу? - Хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэл бэрхшээл байна уу? - Тус бүлэгт хамаарах эрх зүйн үндсийг тогтоосон буюу холбогдох журмуудыг батлан гаргасан эсэх? - Холбогдох журмын хэрэгжилт үр дүнтэй байгаа эсэх, журмыг дагаж мөрдөхөд гарч байгаа хүндрэл бэрхшээл байгаа эсэх? - Холбогдох санхүүжилт олгогдож байгаа эсэх санхүүжилтэд тулгарч байгаа хүндрэл бэрхшээл байгаа эсэх?

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн Хоёрдугаар бүлэгт Төрөөс залуучуудын хөгжлийг дэмжих зохицуулалтыг тусгасан бөгөөд тус хуулийн 7 дугаар зүйлд Төрөөс залуучуудын хөгжлийг дэмжих талаар дараах чиглэлийг тусгасан байна. Үүнд:

1. Хувь хүний хөгжил
2. Боловсрол, соёл, урлаг, спорт, шинжлэх ухаан
3. Эрүүл мэнд
4. Хөдөлмөр эрхлэлт
5. Аюулгүй амьдрах, хөгжих орчин байна.

Судалгааны хүрээнд эдгээр чиглэлийн дагуу хуулийн хэрэгжилтийг хэрхэн хангаж байгаа, хэрэгжүүлснээр гарсан эерэг болон сөрөг тал, хэрэгжүүлэхэд гарч байгаа хүндрэл бэрхшээлийг цуглуулсан мэдээллийн хүрээнд үнэлэв.

3.1.1. Залуучуудын хувь хүний хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 8 дугаар зүйл):

Хуулийн дагуу хувь хүний хөгжлийг дэмжих чиг үүргийн хэрэгжилтийг Залуучуудын хөгжлийн төв зохион байгуулдаг бөгөөд тус төв нь 2024 оны жилийн эцсийн байдлаар 500 мянга гаруй залуучууд буюу нийт залуучуудын 48 хувьд хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлжээ. Хөгжлийн үйлчилгээний агуулгад амьдрах ухааны 12 модуль сургалт багтдаг. Тус сургалтын хөтөлбөрт "Жендерт суурилсан хүчирхийллээс сэргийлэх нь", "Бэлгийн амьдрал: БЗДХ, ХДХВ-ээс сэргийлэх нь" зэрэг гэр бүлийн харилцааны талаарх ойлголт, мэдээлэл өгөх зарим модуль багтдаг байна²⁷.

²⁷ Алсын хараа 2050 “Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам” 2022 оны жилийн эцсийн тайлан

Хуульд заасан хувь хүний хөгжлийн дэмжих үйл ажиллагааны хэрэгжилт залуучуудад хэрхэн /*ерэг, сөрөг үр дагавар*/ хүрч байгааг тоон болон чанарын судалгааны мэдээлэлд тулгуурлан тодорхойлсон.

Тухайлбал, судалгаанд оролцогч залуучуудаас “*Та Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хүрээнд хувь хүний хөгжлийг дэмжих чиглэлийн аль үйл ажиллагаанд нь хамрагдаж байсан бэ?*” гэсэн асуулгад хувь нь ямар нэгэн үйл ажиллагаанд хамрагдаж байгаагүй 60.2 хувь гэсэн бол хувь хүний хөгжлийг дэмжих, амьдрах ухааны чадвар эзэмшүүлэх сургалтад хамрагдаж байсан, **31.6 хувь**, үлдсэн **8.2²⁸ хувь** нь цэргийн мэргэжил олгох сургалтад хамрагдсан байна.

График 1. Хувь хүний хөгжлийг дэмжих сургалтад хамрагдсан байдал²⁹

Харин ярилцлагад оролцогч залуучуудаас хувь хүний хөгжлийг дэмжих ямар үйл ажиллагаанд хамрагдаж байсан талаар асуухад 13 оролцогчийн 11 буюу 84.6 хувь нь ийм төрлийн үйл ажиллагаанд хамрагдсан, үлдсэн **13,4** хувь нь хамрагдаж байгаагүй гэдгээ илэрхийлсэн.

Шигтгээ 3 Багануур дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн үйл ажиллагааны тайлан³⁰

Залуучуудад ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, хувь хүний хөгжлийн цогц сургалтын хөтөлбөрт хамруулж хөдөлмөрт бэлтгэх, ажлын байраар хангах зорилготой төсөлд нийт 32 залууг ярилцлагад оролцуулан 11 залуу II шатанд тэнцэж 1 багийн төсөл дэмжигдсэн. Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний хэлтэст зорилтот бүлгийн 2 залууг хөдөлмөрийн чиг баримжаа олгох сургалтад хамруулахаар холбон зуучлаж ажилласан.

²⁸ Цэргийн мэргэжил олгох сургалт гэдэг нь Оюутан цэрэг-т цэргийн мэргэжил олгох журмын дагуу хийгдсэн ажил (МУ-ын ЗГ-ын 2017 оны 32 дугаар тогттол болон 2025 оны 85 дугаар тогтоолын хүрээнд)

²⁹ Захиалагч байгууллага: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам Зөвлөх байгууллага: Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ судалгааны ажлын (2023 оны) хүрээнд хийгдсэн асуумжаар давтан авсан болно. Анкетын болон ганцаарчилсан ярилцлагын дата хамтдаа

³⁰ Багануур дүүргийн засаг даргын тамгын газрын нийгмийн хөгжлийн хэлтсийн боловсрол, соёл урлагийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн Т.Байгальмаагийн ирүүлсэн тайлангаас

Шигтгээ 4 Ховд аймгийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан (2016-2024)³¹

Амьдрах ухааны 12 модуль сургалтыг цахим болон танхим хэлбэрээр Ховд аймгийн төрийн болон төрийн бус, олон улсын байгууллагуудтай хамтран 2014 оноос хойш тасралтгүйгээр зохион байгуулан ажиллаж байна. Амьдрах ухааны сургалтад жилд дунджаар 1350 гаруй өсвөр үе залуучууд хамрагдаж төрийн болон төрийн өмчийн 9 байгууллага дээр тогтмол сургалт нөлөөллийн ажил зохион байгуулан ажиллаж байна.

Дээрх үзүүлэлтийн үр дүнгээс харахад хуульд заасан хувь хүний хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагаа практик нийцсэн, залуучууд сайн дураараа оролцдог байна. Хууль батлагдан гарахаас өмнө залуучууд өөрсдийн хүсэл сонирхлоороо нэгдэж клуб, бүлгүүд байгуулан өөрсдийгөө хөгжүүлж байсан, мөн иргэний нийгмийн байгууллагын зүгээс хувь хүний хөгжлийг дэмжсэн сургалт болон үйл ажиллагаануудыг зохион байгуулдаг байжээ. Харин тус хууль батлагдаж, Залуучуудын хөгжлийн төв байгуулагдсанаар залуучуудын онцлог, хүсэл сонирхол, эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн тэдний хөгжлийг дэмжих олон төрлийн үйл ажиллагаа, үйлчилгээ, нөлөөллийг бий болгосон эерэг үр дүнгүүд гарч байгаа гэж үзэж болохоор байна.

Мөн тус хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.4-т “Энэ хуулийн 8.1.3 дахь заалт, 8.3 дахь хэсэгт заасан залуучуудад цэргийн мэргэжил олгох журмыг Засгийн газар батална” гэж заасны дагуу Засгийн газрын 2025 оны 18 дугаар тогтоолоор “Оюутан-цэрэг”-т цэргийн мэргэжил олгох сургалтын журам³²—ыг баталсан байна.

Тус журмаар Цэргийн сургуулиас бусад их, дээд сургууль, коллежийн эрэгтэй оюутан, мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэлийн төвийн эрэгтэй суралцагч сурч байх хугацаандаа цэргийн мэргэжил олгох “Оюутан-цэрэг” сургалтад хамрагдан цэргийн нэгдүгээр зэргийн бэлтгэл үүрэгтнээр бүртгэгдэх харилцааг зохицуулжээ.

“Оюутан-цэрэг” сургалтад Монгол Улсын магадлан итгэмжлэгдсэн их, дээд сургууль, коллежийн 1 дүгээр дамжааны оюутан, мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэлийн төвийн суралцагч сайн дурын үндсэн дээр хамрагдана. “Оюутан-цэрэг” сургалтад хамрагдах оюутан, суралцагч нь 18 нас хүрсэн тоодорхой голч онооны³³ шаардлагыг хангасан байх гэжээ.

Мөн “Оюутан-цэрэг” сургалтад хамрагдан, цэргийн ерөнхий бэлтгэл, цэргийн мэргэжлийн бэлтгэл сургалтын хөтөлбөрийг бүрэн хангана гэж заасан байх бөгөөд энэхүү журмыг хэрэгжүүлснээр нийгэмд эерэг үр дүн гарсаар байгаа гэдгийг ярилцлагад оролцогчид онцолж байв.

Дунд хугацаанд баримтлах “Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөр”-ийн 4.6.8. “Хүүхэд, залуучуудад эх оронч үзэл төлөвшүүлэх арга хэмжээ”-г хэрэгжүүлж, “Оюутан-цэрэг” сургалтад суралцагчдын тоог нэмэгдүүлнэ” гэсэн заалт тусгагдсан байна. Энэ чиглэлээр холбогдох шийдвэрүүд гарч, жил бүр оюутан цэрэг хөтөлбөр хэрэгжиж хэвшсэн байна. Оюутан цэрэг хөтөлбөрт нийт 7000 гаруй оюутныг нэгдүгээр зэргийн бэлтгэл үүрэгтнээр бэлтгэжээ.

2020, 2021 онуудад жил бүр 1000 хүртэл оюутныг хамруулдаг байсан уг хөтөлбөрт хамрагдалт Коронавируст халдварын цар тахлын нөлөөгөөр эрс буурч 2022 онд 160 болж

³¹ Ховд аймгийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан (2016-2024) Ховд аймгийн Засаг даргын тамгын газрын дарга Б.Ганболдын ирүүлсэн тайлангаас

³² <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=17356246589341&showType=1>

³³ 2.8-аас дээш байх

буурчээ. Энэ 2023 онд мөн адил 160 оюутныг уг хөтөлбөрт хамруулахаар тооцож, 240 сая төгрөг төсөвлөсөн байсныг БШУЯ-наас оюутны тоог 1500³⁴ болгон нэмэгдүүлсэн байна.

Шигтгээ 5. Залуучуудын төлөөлөл 20 настай, эрэгтэй

Миний хувьд оюутан цэрэг хөтөлбөрт хамрагдсан бөгөөд өмнөх жилүүдэд сургуульд бүртгүүлэх, дараа нь дүүрэгт гэх мэтээр олон шаттай байсан гэж сонссон. Би Е Mongolia системээр бүртгэж эхэлсэн үед нь таарч явсан учраас надад их амар байсан. Оюутан байхдаа цэргийн алба хаах боломж гарсан нь надад болон бусад алба хаасан найзуудад маань сайхан байсан хэдий ч цэргийн алба хаах орчин нөхцөл цэргийн хатуу сахилга батыг мөрдөх нь жаахан хэцүү байсан.

Судалгаанд оролцогчдын 8.2 хувь /график 1-с үзнэ үү/ буюу 133³⁵ нь оюутан-цэрэг хөтөлбөрийн сургалтад хамрагдсан гэж хариулсан.

Залуучуудын хөгжлийн дэмжих тухай хуулийн 8.3-т заасан "... 18-27 насны эмэгтэйчүүд сайн дурын үндсэн дээр хамрагдаж болно" гэж заасан. Гэвч тус насны эмэгтэйчүүд одоогоор хамрагдсан тохиолдол гараагүй байна³⁶.

Шигтгээ 6. Эмэгтэйчүүд сайн дураар цэргийн алба хаасан тухай эрх бүхий байгууллагаас ирүүлсэн тайлан мэдээнд дурдагдаагүй байна.

Хуулийн 8.5-т "Энэ хуулийн 8.1.4-т заасан бүтээлийг сонгон шалгаруулах журмыг залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батална" гэж заасны дагуу Энэхүү журмыг Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын 2019 оны 03 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/129 тоот тушаалын хавсралтаар батлан гаргасан байна.

Энэхүү журмаар Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.4 дэх хэсэгт заасан залуучуудын гэр бүл төлөвлөлт, залуу гэр бүлийн тогтвортой байдал, гэр бүлийн гишүүдийн эерэг харилцаа, уламжлал, зан заншлын тухай утга зохиол, уран сайхны шилдэг бүтээлийг шалгаруулах, дэмжих үйл ажиллагааг зохицуулжээ.

Судалгаанд оролцогч залуучуудын 11.2 хувь нь энэхүү үйл ажиллагаанд хамрагдаж байсан бол ярилцлагад оролцогчид маань энэхүү үйл ажиллагаа болон журмын хэрэгжилт хангалттай бус байгаа талаар дурдсан.

Шигтгээ 7 Багануур дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн үйл ажиллагааны тайлан³⁷

"УТГА ЗОХИОЛ, УРАН САЙХНЫ БҮТЭЭЛ ШАЛГАРУУЛАХ ЖУРАМ"-ын зохицуулалтад хамаарахаар биш боловч Дүүргийн "Залуучуудад ээлтэй байгууллага"-аар "Багануур Залуус төв" ААТҮГ, "Онцлох залуу" шалгаруулахад "Спортын түүчээ залуу"-М.Өлзий-Орших, "Төрийн албан хаагч залуу"-О.Мөнхдэлгэр, "Уран бүтээлч залуу"-Л.Мөнх-Учралт, "Интерпренер залуу"-Э.Ууганбаяр, "Хотын соёлыг түгээгч залуу"-Д.Наранцацрал нарыг тус тус шалгаруулсан.

³⁴<https://elf.gov.mn/5969/>

³⁵ Анкетын болон ганцаарчилсан ярилцагын мэдээлэл хамт авагдсан дата

³⁶ Монгол Улсын Их Хурлын Тамгын газар ХНХЯ-ны захиалгаар Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ-ын ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖИХ ТУХАЙ хуулийн хэрэгжилтийн зарим зохицуулалтын үнэлгээний тайланд (2023)-д бас хамрагдалт байхгүй гэж гарч байсан байна.

³⁷ Багануур дүүргийн засаг даргын тамгын газрын нийгмийн хөгжлийн хэлтсийн боловсрол, соёл урлагийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн Т.Байгальмаагийн ирүүлсэн тайлангаас

Энэхүү журмын дагуу бүтээлийг сонгон шалгаруулах зөвлөл болох Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага /Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам/ соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага /Соёлын яам/-ын тайлан мэдээнд ажлууд тусгагдаагүй байна.

Хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.6-дах хэсэгт “... журмын дагуу шалгаруулсан бүтээлийг Засгийн газрын холбогдох тусгай сангаас санхүүжүүлнэ” гэж заасан бөгөөд энэхүү санхүүжилт одоогоор хэрхэн хийгдэж байгаа нь тодорхой бус байна³⁸.

3.1.2. Залуучуудын боловсрол, соёл, урлаг, спорт, шинжлэх ухааны хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 9 дүгээр зүйл)

Төрөөс энэхүү үйл ажиллагааг Залуучууд хөгжлийн төв хэрэгжүүлдэг бөгөөд тулгарч байгаа хүндрэл бэрхшээлүүд байдаг байна. Үүнд:

1. Үйл ажиллагааны санхүүжилт бага, төсөв хүрдэггүй.
2. Боловсролын байгууллагуудын хамтын ажиллагаа сул байна.
3. Боловсрол сургалтын байгууллагуудын суралцагчдад практик дадлага, туршлага олгож буй байдал хангалтгүй байна.
4. Бүх шатны боловсролын байгууллагад оюутан, сурагчдад ажил мэргэжлийн чиг баримжаа, карьер хөгжил, хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээ олгож буй байдал дутагдалтай байна.

Залуучуудын боловсролын дэмжих ажлын хүрээнд Дотоод, гадаадын сургалтын байгууллагад бакалавр, магистр, докторын үндсэн хөтөлбөрөөр, мөн дотоодын сургалтын байгууллагад дэд бакалавр хөтөлбөрөөр суралцах иргэнд сургалтын төлбөрийн хөнгөлөлттэй зээлийн журам шинэчлэгдсэн байна³⁹

- Монгол Улсын иргэн байх
- Монгол Улсын магадлан итгэмжлэгдсэн дээд боловсролын сургалтын байгууллагын оюутан байх
- Магадлан итгэмжлэгдсэн сургалтын хөтөлбөрөөр суралцдаг байх
- Дээд боловсролын сургалтын байгууллагын үндэсний эрэмбийн үнэлгээний “сургалт” хэсэгт 50-аас дээш хувийн үнэлгээ авсан сургалтын байгууллагад суралцах
- Шинээр элсэгчийн элсэлтийн ерөнхий шалгалтын дундаж оноо 500 болон түүнээс дээш байх
- Үндсэн хөтөлбөрөөр суралцаж байгаа бакалаврын шатлалын оюутны голч дүн 2.8 болон түүнээс дээш
- Үндсэн хөтөлбөрөөр суралцаж байгаа магистрант, докторантын голч дүн 3.0 болон түүнээс дээш байх
- Дээд боловсролын удирдлага мэдээллийн системд бүртгэгдсэн байх
- Суралцагч Боловсролын зээлийн сангаас авсан зээлээ төлөөгүй, гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй, хуурамч баримт бичиг бүрдүүлсэн тохиолдолд сургалтын

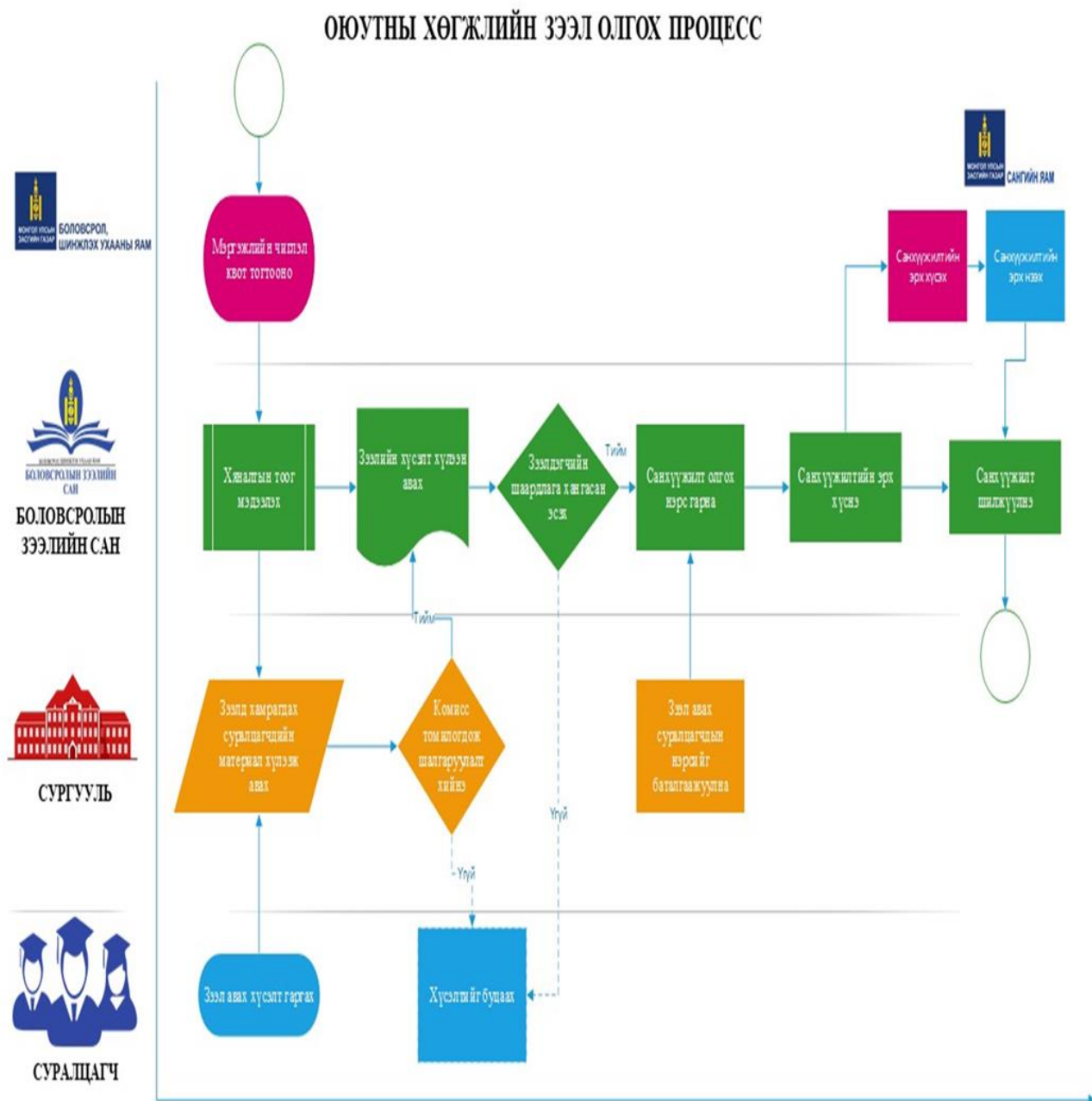
³⁸ Монголын залуучуудын эвслийн захиалгаар хийгдсэн “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль хэрэгжиж байгаа талаар түргэн үнэлгээний тайланд /2021 он/ тус заалтын хэрэгжилтийг “Заримдаг” гэж үнэлсэн байх бөгөөд “Утга зохиол, уран сайхны бүтээл шалгаруулах журам”-ыг Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын 2019 оны А/129 дүгээр тушаалын хавсралтаар баталсан. Залуучуудын хөгжлийн санг тусгайлан байгуулах нь Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.5.5-д “бусад тусгай сангийн үйл ажиллагаатай давхардаагүй байх” гэж заасантай зөрчилдөж байгаа тул Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль болон Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар шийдвэрлэхээр ажиллаж байна” хэмээн тодорхойлсон байна. Мөн Хуулийн 4 дүгээр бүлгийн 4.1.9 дэх заалт 2023 оны 06 дугаар сарын 16-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсон

³⁹ Дээд боловсролын сургалтын байгууллагын суралцагчид тэтгэлэг, зээл, буцалтгүй тусламж олгох, дэмжлэг үзүүлэх, зээл эргэн төлүүлэх журам.(МУЗГ-ын 2025 оны 215 дугаар тогтоол)

төлбөрийн зээл олгохгүй

- Даатгалд хамрагдсан байх
- Дотоодын дээд боловсролын сургалтын байгууллагад эхний хоёр жилийг амжилттай суралцаж, гадаадын хамтран ажиллагч дээд боловсролын сургалтын байгууллагад үргэлжлүүлэн суралцах эрх (2+2 хөтөлбөр) авсан тохиолдолд гэх мэтчилэн шалгуурыг тодорхой болгожээ.

Зураг 1 Дээд боловсролын сургалтын байгууллагын суралцагчид тэтгэлэг, зээл, буцалтгүй тусламж олгох, дэмжлэг үзүүлэх, зээл эргэн төлүүлэх журам. (МУЗГ-ын 2025 оны 215 дугаар тогтоол)

Шигтгээ 8. МУИС-ийн ХЗС-ийн багш 33 настай, эрэгтэй

Миний хувьд хэдийгээр гадаад улсад тухайн сургуулийнхаа тэтгэлгээр суралцаж эрдмийн зэрэг хамгаалсан боловч дотоодод бакалаврт суралцаж байх үедээ БЗС-ийн талаар мэддэггүй байсан. Шинэ гарсан журамтай танилцлаа залуучуудад боломж улам нэмэгдэж байна гэж харж байна.

Судалгаанд оролцогчдоос “Та Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хүрээнд залуучуудын **боловсрол, соёл, урлаг, спорт, шинжлэх ухааны хөгжлийг дэмжих чиглэлээрх аль үйл ажиллагаанд хамрагдаж байсан бэ?**” гэсэн асуулгад нийт оролцогчдын 60 хувь нь алинд нь ч хамрагдаж байгаагүй бол Насан туршийн боловсрол олгох хөтөлбөрт 31.6⁴⁰ хувь хамрагдсан байна.

Боловсролын зээлийн сангаас олгодог оюутны хөгжлийн зээлд 4.5 хувь нь хамрагдсан байна.

Зураг 2: 2017 оноос 2024 оны хооронд хамрагдсан Оюутны хөгжлийн зээлийн мэдээлэл⁴¹

⁴⁰ 8.2 хувь нь цэргийн мэргэжил олгох сургалтад хамрагдсан байна.

⁴¹ <https://elf.gov.mn/>

График 2. Боловсрол, соёл, урлаг, спорт, шинжлэх ухааны хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагаанд хамрагдсан байдал⁴²

Шигтгээ 9.Багануур дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн үйл ажиллагааны тайлан:

Монгол Улсын үндэсний Олимпын хороотой хамтран дүүргийн ерөнхий боловсролын 3 сургуулийн ахлах ангийн 630 гаруй сурагчдыг хамруулан “МАСКОТ” аялал, 60 минутын сургалтыг зохион байгуулсан. Сургалтаар олимпизм, эрүүл амьдралын хэв маяг, Улаанбаатар-2023 Зүүн Азийн залуучуудын наадмын зохион байгуулалт, наадамд ажиллах сайн дурын ажилтанд тавигдах шаардлага болон бүртгэлийн талаарх мэдээ мэдээллийг хүргэсэн. Зүүн Азийн залуучуудын наадамд ажиллах хүсэл сонирхолтой ахлах ангийн сурагчдыг бүртгэлжүүлж ажилласан.

Хуулийн 9.3-т “Энэ хуулийн 9.1.4-т заасан багц цаг нөхөн тооцох журмыг боловсролын болон батлан хамгаалах асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хамтран батална” гэж заажээ. Гэвч энэхүү журам одоог хүртэл батлагдаагүй байна.

Хуулийн 9.4-т “Залуучуудын нийгэм, улс төрийн оролцоо, нас, сэтгэхүй, бие бялдар, түүх соёлын хөгжлийг судлахад чиглэсэн залуучууд судлалыг хөгжүүлнэ” 9.5-т “энэ хуулийн 9.4-т заасан арга хэмжээг Шинжлэх ухааны академи хэрэгжүүлж, Засгийн газарт тайлагнана.” гэсэн заалтуудын хэрэгжилт практик хэрхэн нийцэж байгаа талаар судлахад:

Монгол Улсын Засгийн газраас 2023 оны 111 дүгээр тогтоол гарч

- Д.Нацагдоржийн нэрэмжит Улаанбаатар хотын нийтийн төв номын сан"-ийн үйл ажиллагааг 1 жилийн хугацаанд туршилтын журмаар ажлын өдрүүдэд 24 цагаар, их, дээд сургуулиудын номын санг улирлын болон төгсөлтийн шалгалтын үеэр 24 цагаар тус тус ажиллуулах зохион байгуулалтын арга хэмжээ авах талаар зохицуулсан байгаа нь төрөөс энэ талаар баримталж буй бодлогын илрэл болж байна.

- Монгол Улсын Засгийн Газрын Хэрэг Эрхлэх газар Удирдлагын Академи, Конрад - Аденауэр — Сантай хамтран 2016 онд “**Залуучуудын улс төрийн оролцоо**” сэдэвт судалгааны ажлыг хийж гүйцэтгэсэн бөгөөд энэхүү судалгаанд **18-35** насны залуусыг хамруулжээ. Энэхүү судалгаагаар гаргасан дүгнэлтээс жишээ болгон дурдвал:

- ✓ 18-35 насны залуучуудын улс төрийн оролцоо харьцангуй сул (статистик дундаж

⁴² Захиалагч байгууллага: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам Зөвлөх байгууллага: Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ судалгааны ажлын (2023 оны) хүрээнд хийгдсэн асуумжаар давтан авсан болно. Анкетын болон ганцаарчилсан ярилцлагын дата хамтдаа

утга нь 1,72) байна. Гурван залуу тутмын нэг нь улс төрд огт оролцохгүй байна.

✓ Залуучуудын улс төрд итгэх байдал сул байна. Мөн тэдний оролцох сонирхол харьцангуй сул байгаа нь 18-20 насны залуучууд буюу шинэ сонгогчийн хувьд мөн адил ажиглагдаж байгаа бөгөөд зарим талаар залуучуудын бусад (насны бүлэг)- аас ялгаатай байгаа нь сонгогчийн зан үйл төлөвших үйл явц хангалтгүй байдгийн илэрхийлэл гэж үзэж болох байна.

✓ Судалгаанд хамрагдсан залуучуудын хувьд төр засгийн удирдлагад итгэх

✓ итгэл хийгээд тэдний улс төрийн амьдралд нөлөөлөх, оролцох идэвх аль аль нь төдийлөн өндөр биш, гэхдээ зарим талаараа хүн амын бусад бүлгээс арай илүү дүр зураг харагдаж байна.

Улс төрийн оролцооны хэлбэрээр нь авч үзвэл нийцгүй оролцооны хэлбэр давамгайлах хандлага бий болжээ. Залуучуудын олонх нь улс төрийн өнөөгийн амьдралыг хэт эмх замбараагүй улс төрийн хоосон шоуны шинжтэй болсон гэж үзэж байна гэжээ.

Нийгэм улс төрийн боловсрол ТББ нь Конрад - Аденауэр — Сантай хамтран 2021 онд **“Z үеийн залуусын улс төрийн оролцоо”** сэдэвт судалгааны ажлыг хийж гүйцэтгэсэн бөгөөд энэхүү судалгаанд **17-26** насны залуучуудыг хамруулсан байна. Тус судалгаагаар гаргасан тойм дүгнэлтээс дурдвал:

✓ Судалгаанд хамрагдсан залуучуудын улс төрийн оролцооны түгээмэл хэлбэр нь сонгуульд оролцож саналаа өгөх байдлаар илэрч байна. Тэд сонгуультай холбоотой мэдээлэл, сонгуулийн үр дүнг хамгийн их сонирхдог, улс төрийг ерөнхийд нь “заримдаа” сонирхож, оролцдог боловч бодит оролцоо нь хязгаарлагдмал, өнөөгийн улс төрийг замбараагүй гэж үздэг байна.

✓ Залуучууд улс төрийг ерөнхийд нь сонирхох байдал өндөр хувьтай гарсан боловч улс төрийн талаарх ойлголт, мэдээллүүдийг нарийвчлан “сонирхдог” эсэхийг асуухад бага хувьтай хариулсан нь улс төрийн талаарх бүх ойлголт, сэдвүүдийг төдийлөн сонирхдоггүй, анхаардаггүйг илтгэж байсан.

✓ Залуучууд улс төрийн оролцоогоо ерөнхийлөн дүгнэх нь тухайн улс төрийн оролцооны хэлбэр тус бүрээр дүгнэснээс ялгаатай байсан юм. Өөрөөр хэлбэл, улс төрийн оролцооны хэлбэр бүрээр ангилан үнэлэхэд залуучуудын 59 хувь нь “огт оролцдоггүй” ангилалд хамаарагдсан. Цахим орчинд, ялангуяа фейсбүүкээр өөрийн үзэл бодлоо илэрхийлж, улс төрийн талаарх мэдээлэлд лайк зэрэг эможи дарж хариу үйлдэл үзүүлэх улс төрийн оролцооны хэлбэрт “заримдаа оролцдог”, бусад улс төрийн оролцооны хэлбэрүүдэд “огт үгүй” гэсэн хариулт дийлэнх байлаа. Эндээс залуучууд өөрсдийгөө улс төрд хааяа оролцдог гэж боддог боловч сонгуульд саналаа өгөхөөс бусад үйл ажиллагаанд огт оролцдоггүй байдал давамгайлж байна.

✓ Судалгаанд оролцсон залуус Сонгуульд оролцож саналаа өгөх нь чухал гэж хариулсан ч энэ насны залуучуудын сонгуулийн оролцоо бодит байдал дээр төдийлөн сайн биш байна гэх мэтчилэн дүгнэлтүүдийг гаргасан байна.

Залуучуудын нас, сэтгэхүй бие бялдрын чиглэлээр хийгдсэн судалгааны ажлуудаас дурдвал:

✓ Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам боловсролын хүрээлэнгээс **“Монголын хүүхэд, залуусын хөгжлийн шалгуур, үзүүлэлтийг тодорхойлох технологийг сургалтын практикт нэвтрүүлэх нь”** шинжлэх ухаан, технологийн төслийн ажлыг хийж гүйцэтгэж 2018 онд тайланг гаргасан бөгөөд энэхүү шалгуур үзүүлэлтээр Монгол залуучуудын бие болоод оюуны хөгжлийн судалгааг хийж шалгуур үзүүлэлтийг гаргасан байна.

Хуулийн 9.7-т *“Шинжлэх ухаан, өндөр технологи, инновац, шинжилгээ, судалгааны чиглэлээр үндэсний тэтгэлэгт хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.”* гэж заасан бөгөөд төрөөс “Шинжлэх ухаан, технологийн талаар төрөөс баримтлах бодлого”, “Төрөөс инновацын талаар баримтлах бодлого”, “Шинжлэх ухаан, технологийн салбарын хүний нөөцийг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр”, “Монгол судлалыг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр”, “Үндэсний инновацын тогтолцоог хөгжүүлэх хөтөлбөр” гэсэн томоохон хөтөлбөрүүдийг 2017,2018,2019,2023,2024 онуудад батлуулан хэрэгжүүлж байжээ. Эдгээр тэтгэлэг хөтөлбөрт судалгаанд оролцогч залуусын маань **1.7 хувь** нь хамрагдаж байсан байна.

3.1.3. Залуучуудын эрүүл мэндийг хамгаалах үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 10 дугаар зүйл):

Залуучуудын эрүүл мэндийг хамгаалах, эрүүлжүүлэх үйл ажиллагааг Монгол улсын Эрүүл мэндийн тухай хууль, Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 143 дугаар зүйл “Насанд хүрээгүй хүний эрүүл мэндийг хамгаалах”, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн Зургаадугаар бүлэг “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнд үзүүлэх эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ” зэрэг холбогдох хуулийн зүйл заалтуудаар давхар зохицуулагдаж байна.

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн 10 дугаар зүйлд Эрүүл мэндийг хамгаалахтай холбоотой үйл ажиллагааг Эрүүл мэндийн яам хариуцаж, эрүүл мэндийн боловсрол нөлөөллийн үйл ажиллагааг эрүүл мэнд болон залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хамтран зохион байгуулна гэжээ. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас Залуучуудын эрүүл мэнд, боловсрол, хөдөлмөр эрхлэлт, нийгмийн харилцаа, сэтгэл зүй, хөгжлийн хэрэгцээг дэмжих, бодит хуримтлал бий болгоход чиглэсэн “Залуу гэр бүл” хөтөлбөр хэрэгжүүлжээ. Энэхүү хөтөлбөрийн хүрээнд “Бэлгийн амьдрал: БЗДХ, ХДХВ-ээс сэргийлэх нь зэрэг сэдэвт сургалтууд, мөн хорт зуршлаас татгалзах ажлуудыг зохион байгуулсан байна.

Монгол Улсын Засгийн газраас 2023 оны 111 дүгээр тогтоол гарч

Засгийн газраас хэрэгжүүлж байгаа халдварт болон халдварт бус өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх эрт илрүүлэх үзлэг, шинжилгээ, оношилгоонд их, дээд сургууль, коллеж, мэргэжлийн болон техникийн сургалтын байгууллагын өдрийн ангид суралцагчийг хамруулах арга хэмжээ авч, холбогдох зардлыг төсвийн ерөнхийлөгч захирагчийн 2023 оны батлагдсан төсвийн багцынхаа хүрээнд тооцож санхүүжүүлэхээр тогтжээ.

Шигтгээ 10 Хан-Уул дүүргийн Залуучууд хөгжлийн чиглэлээр хийж гүйцэтгэсэн ажлын тайлангаас⁴³

“Хорт зуршил”, “Бэлгийн боловсрол”, “Гэр бүлийн боловсрол”, “эрүүл хоололт-эрүүл амьдралын хэв маяг” сургалт зохион байгуулж эрт илрүүлээгийн талаар мэдээлэл хүргэж, “ээрэг хандлага -эрүүл оюутан” сарын ажлын хүрээнд 290 гаруй оюутан залуучуудыг

⁴³ Хан-Уул дүүргийн нийгмийн хөгжлийн хэлтсийн мэргэжилтэн Г.Мөнгөнчимэгийн илтгэх хуудас

хамруулж ажилласан байна.

График 3. Эрүүл мэндийг хамгаалах үйл ажиллагаанд хамрагдсан байдал⁴⁴

Судалгаанд оролцогчдоос “Та Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хүрээнд залуучуудын эрүүл мэндийг хамгаалах чиглэлээрх аль үйл ажиллагаанд хамрагдаж байсан бэ?” гэсэн асуулгад нийт оролцогчдын 53 хувь нь алинд нь ч хамрагдаж байгаагүй, 11.2 хувь нь Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ, цахим үйлчилгээ авсан бол 10.3 хувь нь сургуулиасаа эрүүл мэндийн даатгалд хамрагддаг, 9.2 хувь нь Гэр бүл төлөвлөлт, бэлгийн болон нөхөн үржихүйн сургалтад хамрагдсан, 5.2 хувь нь Биеийн тамир, спорт, сэтгэл заслын үйлчилгээнд хамрагдсан мөн адил 11.1 хувь нь Архи, тамхины хор уршгийг ойлгуулах, эрүүл зөв амьдралын хэвшил төлөвшүүлэх сургалт, үйл ажиллагаанд хамрагдсан гэжээ.

Судалгааны дүнгээс харахад эрүүл мэндийг хамгаалах үйл ажиллагаанд залуусын хамрагдалт бага байгаа нь харагдаж байна. Энэ нь магадгүй залуусын дундах эрүүл мэндийн ноцтой асуудал бусад насны бүлгээс бага байдагтай холбоотой байх магадлалтай байна.

Шигтгээ 11 Залуучуудын төлөөлөл 28 настай, эрэгтэй

Одоогоор эрүүл мэндийн ноцтой асуудал үүсч байгаагүй учраас тусламж үйлчилгээний талаар төдийлэн сонирхож байгаагүй, гэхдээ цаашид анхаарч эрүүл мэндийн даатгал болон бусад энэ чиглэлийн сайн дурын даатгалд хамрагдах нь хэрэгтэй гэдгийг бол мэддэг

3.1.4. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 11 дүгээр зүйл):

Хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1 дэх хэсэгт залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг хэд хэдэн чиглэлээр дэмжихийг тусгасан бөгөөд эдгээр заалтуудын дагуу холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллага болох Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас хийгдсэн ажлуудыг дурдвал: /Алсын хараа 2050 урт хугацааны хөгжлийн хөтөлбөр, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам

⁴⁴ Захиалагч байгууллага: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам Зөвлөх байгууллага: Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ судалгааны ажлын (2023 оны) хүрээнд хийгдсэн асуумжаар давтан авсан болно. Анкетын болон ганцаарчилсан ярилцлагын дата хамтдаа

2022 оны жилийн эцсийн тайлангаас/

Монгол Улсын Засгийн газрын 2023 оны 111⁴⁵ дүгээр тогтоолоор

Монгол Улсын Их сургууль, Шинжлэх ухаан, технологийн их сургууль, Монгол Улсын Боловсролын их сургууль, Соёл урлагийн их сургууль, Хөдөө аж ахуйн их сургууль, Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургуулийн дэргэдэх "Эрүүл мэндийн төв"-ийн үйл ажиллагааг өргөжүүлж, шаардагдах зардлын эх үүсвэрийг 2024 оны улсын төсвийн төсөлд тусгах асуудлыг зохицуулсан байдаг

Шигтгээ 12 Залуучуудын бүтэн бус цагийн хөдөлмөр эрхлэлтийн судалгаа⁴⁶

Ачаалал ихсэх үед	37.4%
Сул орон тоог нөхөх	8.4%
Үндсэн ажилтан тогтворгүй	1.9%
Хүн хүч дутагдалтай, засвар, бусад ажил гарах үед	9.3%
Барилга, ГТ гэх мэт улирлын ажлуудад	3.7%
Ээлжийн амралттай, чөлөөтэй ажилтны орон тоонд	3.7%
Зарим шаардлагатай үед нарийн мэргэжлийн ажилтан	12.1%
Шинэ бүтээгдэхүүн танилцуулах, амталгаа хийлгэх	5.6%
Оюутнуудыг дадлагажуулах	10.3%
Бараа бүтээгдэхүүн түгээх, борлуулах	3.7%
Тогтмол ажилтантай тул авдаггүй	3.7%

Оюутны хөдөлмөр эрхлэлтийн эрх зүйн асуудлыг "Оюутны цагийн хөдөлмөр эрхлэлтийн журам"⁴⁷-аар зохицуулдаг байх санал гарч байсан бөгөөд энэ нь Төрийн эрх бүхий байгууллагаар албажиж гарахдаа "Цагийн хөдөлмөр эрхлэх журам" болон 2020 оны ЗГ-ын 228 дугаар тогтоолоор батлагдсан байна.

Цагийн ажилд зуучлах арга хэмжээнд /НХЭГ, СХД/ 959 иргэн хамрагдаж, 891 иргэн ажилд зуучлагдан, 1,030.0 мянган төгрөг зарцуулсан байна.

Шигтгээ 13 Залуучуудын хөдөлмөрийн биржийн мэдээлэл⁴⁸

Залуучуудын Хөдөлмөрийн Төв Бирж биржид өнөөдрийн байдлаар цагийн ажлын нээлттэй орон тоо 220 байна. Үүнд байгууллагын сурталчилгаа, брошур, сонин, урилга тараах, цэвэрлэгээ хийх, лавлах утасны оператор, ачаа зөөх, айл нүүлгэх, борлуулалт, зөөгч, хүргэлт, гадаад хэлний цагийн багш, бүх төрлийн хөгжмийн багш, орчуулга гэх мэт ажлын байрууд байна. Залуучуудын Хөдөлмөрийн Төв Бирж оюутан, залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх, залуучуудын ажилгүйдэлд эзлэх хувийг бууруулах зорилгоор өдөр тутам цагийн болон байнгын ажлын байранд зуучилдаг. Энэ биржид өдөрт 50-70 залуу ажил хайн ирдэг бөгөөд тэдний 70 хувь нь цагийн ажил хайдаг юм байна

Нийт ажилтнуудын 5 хувьтай тэнцэхүйц цагийн ажлын байрыг гаргаж оюутан, залуучуудын цагийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих нийгмийн хариуцлагыг хүлээсэн 100-аас

⁴⁵ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=16758873598011>

⁴⁶ 108 ААН, 1002 бүтэн бус цагийн ажил хийдэг иргэдээс авсан судалгаа ndp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-06/buten_bus_cagiyn_khodolmor_erkhleltiyn_sudalgaany_khuraanguy_broshur_2024.pdf

⁴⁷ Оюутны цагийн хөдөлмөр эрхлэлтийн журам"-ын төсөл нь байршсан байгаа хэдий ч цагийн хөдөлмөр эрхлэх журам болон 2020 оны ЗГ-ын 228 дугаар тогтоолоор батлагдсан байна.

⁴⁸ Нээлттэй мэдээлэл 2025 оны 5 дугаар сарын байдлаар

дээш ажилтантай аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын жагсаалтыг шинэчилж, их, дээд сургууль, коллежийн дэргэдэх Оюутны хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих төвүүдийн 60-аас доошгүй хувьд хүргүүлсэн байна.

Шигтгээ 14. МУИС-ийн ХЗС-ийн багш 33 настай, эрэгтэй

Залуучуудад маш олон сувгаар нээлттэй ажлын байрны зарыг мэдээлэх хэрэгтэй байна. Ажилгүйдлийн нэг шалтгаан бол мэдээлэлийн хомс байдал гэдэгтэй миний хувьд санад нэг байна. Дээд боловсролтой залуучуудын хувьд энэ асуудал харьцангуй бага боловч бусад залууст хөдөлмөр эрхлэлтийн мэдээлэл дутуу очиж байгаа нь залуучуудын дундах ажилгүйдэл өндөр хувьтай харагдахад нөлөөлж байна

Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлийн 2022 оны 01 дүгээр тогтоолын гуравдугаар хавсралтаар “Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр”- ийг баталсан. Хөтөлбөрийн 4.1-т аймаг дүүргийн Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газар, хэлтэс, Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын байгууллагуудтай хамтран ажил хайгч, залуучуудад ажлын дадал, туршлага эзэмшүүлэх үйлчилгээ үзүүлэх, 4.2-т мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагын суралцагчдыг ажил олгогчид дагалдуулан суралцуулахаар болсон. Дээрх арга хэмжээд 2022-2023 онд 780.0 сая төгрөгийг зарцуулахаар төсөвлөсөн. 2022 оны 12 дугаар сарын байдлаар 536.6 сая төгрөгийн гүйцэтгэлтэй байна гэжээ.

Хуулийн 11 дүгээр зүйлийн хэрэгжилт практикт нийцэж байгаа болон хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдлыг үнэлэхээр залуучуудаас анкетаар болон ярилцлагын аргаар хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаанд хамрагдаж байсан эсэх, хөдөлмөр эрхлэхэд тулгарч байгаа саад бэрхшээл байдаг эсэхийг тодруулсан.

“Та Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хүрээнд **залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих аль үйл ажиллагаанд** хамрагдаж байсан бэ?

Судалгаанд оролцогчдын дөнгөж 10 хувь нь Оюутан залуучуудыг ажилд зуучилсан хөдөлмөрийн биржийг дэмжиж, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрт хамрагдсан гэсэн бол оролцогчдын дийлэнх олонх нь буюу 75 хувь нь хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаанд хамрагдаж байгаагүй гэдгээ илэрхийлжээ.

Иймд

- Орон нутгийн залуучуудыг ногоон ажлын байранд (жишээ: мод тарих, сэргээгдэх эрчим хүчний төсөл) хамруулах.
- Байгаль орчны боловсролын сургалт, нөлөөллийн ажлыг ЗХТ-үүдээр дамжуулан явуулах (Шведийн “Green Youth Movement” загварыг ашиглах) зэрэг шаардлага байгаа нь харагдаж байна

График 4. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаанд хамрагдсан байдал⁴⁹

Судлагааны дүнгээс харахад Төрөөс явуулж буй хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагаанд залуучуудын хамрагдах хувь бага байгааг харж болж байна.

Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэх, түүнтэй холбоотой харилцааг дараах хуулиар зохицуулж байна.

1. Хөдөлмөрийн тухай хуулийн аравдугаар бүлэг хүн амын зарим бүлгийн хөдөлмөр эрхлэлтийн харилцаа бүлгийн 142 дугаар зүйл. Насанд хүрээгүй хүний хөдөлмөр эрхлэлт, 143 дугаар зүйл. Насанд хүрээгүй хүний эрүүл мэндийг хамгаалах, 144 дүгээр зүйл. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлт

2. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хууль;

Энэ хуулийн зорилт нь хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг бүрдүүлж, түүний төрөл, хэлбэр, хамрах хүрээ, санхүүжилт, хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагын тогтолцоотой холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршиж байгаа бөгөөд Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих гол зохицуулалтуудыг энэ хуулийн Хоёр,

⁴⁹ Захиалагч байгууллага: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам Зөвлөх байгууллага: Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ судалгааны ажлын (2023 оны) хүрээнд хийгдсэн асуумжаар давтан авсан болно. Анкетын болон ганцаарчилсан ярилцлагын дата хамтдаа

Гурав, Дөрөв дүгээр бүлгээр зохицуулсан. Тавдугаар бүлэгт Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сан, Зургаадугаар бүлгээр Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйл ажиллагааны удирдлага, зохион байгуулалтын талаарх зохицуулалтуудыг тусгажээ.

Хуулийн 11.1.9.-т “хувийн хэвшлийн байгууллага /100 ба түүнээс дээш ажилтантай/ **нийт ажилтнуудын 5 хувьтай тэнцэхүйц оюутны цагийн ажлын орон тоо гаргах;**” гэсэн заалтыг хэрэгжүүлэхээр Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамнаас Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 66 дугаар зүйлд тусгасан байх бөгөөд өнгөрсөн 2022 онд нийт ажилтнуудын 5 хувьтай тэнцэхүйц цагийн ажлын байрыг гаргаж оюутан, залуучуудын цагийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих нийгмийн хариуцлагыг хүлээсэн 100-аас дээш ажилтантай аж ахуйн нэгж, **байгууллагуудын жагсаалтыг шинэчилж**, их, дээд сургууль, коллежийн дэргэдэх Оюутны хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих төвүүдийн 60-аас доошгүй хувьд хүргүүлсэн байна.

Хуулийн 11.2.-т “Энэ хуулийн 11.1.2, 11.1.3, 11.1.6, 11.1.7, 11.1.8, 11.1.9-т заасан арга хэмжээг хөдөлмөрийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хэрэгжүүлнэ”. гэсэн заалтыг Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам хэрэгжүүлж байна.

Хуулийн 11.3.-т “...**цагаар хөдөлмөр эрхлэх журмыг Засгийн газар батална**” гэж заасны дагуу Засгийн газрын 2020 оны 228 дугаар тогтоолоор баталж, дагаж мөрдөж байна

Энэхүү судалгаагаар дараах асуудлыг хөндөн гаргасан байна. Үүнд:

- Манай улсын 15-29 насны залуучуудын 5 хүн тутмын нэг нь ямар нэгэн хөдөлмөр эрхлээгүй, мөн боловсрол, сургалтад хамрагдаагүй байгаа бөгөөд үүний тэн хагас нь Улаанбаатар хотод амьдарч байна.
- Монгол залуучуудын бүх шатны боловсрол эзэмшиж буй байдал нь тэдний ирээдүйд хөдөлмөрийн зах зээлд идэвхтэй байх, ажил хөдөлмөр эрхлэх баталгааг бүрэн дүүрэн хангаж чадахгүй байна.
- Эдийн засгийн идэвхгүй буюу хөдөлмөр эрхлээгүй болон суралцаагүй байгаа залуусыг шалтгаанаар нь ангилан авч үзвэл тэдний дунд өөр өөр бэрхшээл, асуудал бүхий олон ялгаатай бүлгийн залуусыг бид харахыг зорьсон болно
- Их дээд сургууль болон мэргэжлийн боловсролын байгууллагуудын сургалтын хөтөлбөрийн хөдөлмөрийн зах зээл дэх ач холбогдол болон сургалтын чанарын асуудалд анхаарах шаардлагатай байна.

Шигтгээ 15 Нийслэлийн өмчийн харилцааны газрын дарга эмэгтэй 47 настай

Сургууль төгсөөд шинээр ажилд орж байгаа залуусыг харахад онолын мэдлэг сайн хэдий практик ур чадвар, мөн soft skill гэдэг асуудал тэр чигтээ орхигдсон харагдаж байна. Хамгийн наад захын тушаал төлөвлөх, албан бичиг боловсруулах зэргийн стандартыг хангаад гүйцэтгэж чадахгүй байгаа нь ажил олгогчийн зүгээс дахин давтан сургах, мөн практик хэрэглээний асуудлыг ойлгуулах гэж ихээхэн цаг гарздаж байгааг анхаарч энэ тал дээр тусгайлан хөтөлбөр боловсруулж оруулах зүй ёсны шаардлага байна гэж харж байна.

- Боловсрол сургалтын байгууллагуудын суралцагчдад практик дадлага, туршлага олгож буй байдал хангалтгүй байна.
- Хувиараа хөдөлмөр эрхлэлтийг сурталчлах, дэмжих үйл ажиллагаа хангалтгүй⁵⁰(график 4-ийг харах)

⁵⁰ Хувиараа болон нөхөрлөл, хоршооны хэлбэрээр хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрт 6.2 хувь хамрагдсан гэж хариулж байгаагаас харагдаж байна.

- Хөдөлмөр эрхлээгүй, боловсрол сургалтад хамрагдаагүй, эдийн засгийн идэвхгүй болсон залууст хүрч очих, нэмэлт туслалцаа дэмжлэг нэн шаардлагатай байна.
- Хөгжлийн бэрхшээл, хүйсийн болон эдийн засгийн тэгш бус байдлаас үүдэлтэй олон мянган залуучуудын ажилд хүрэх замд илүү их дэмжлэг шаардлагатай байна.
- Монгол улсын газар зүй, уур амьсгал, эдийн засгийн бүтцийн онцлог, түүний нөлөө нь хөдөлмөрийн зах зээл дэх асуудлыг нөхцөлдүүлэх томоохон хүчин зүйл болж байна.
- Хөдөлмөр эрхэлж буй залуучуудын хувьд ч тэдний зохистой, бүтээмжтэй хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хэрэгцээ байна.

3.1.5. Аюулгүй амьдрах, хөгжих орчныг бүрдүүлэх үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 12 дугаар зүйл):

Хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсэгт Аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлэх ажиллагааг 5 чиглэлээр дэмжинэ гэж заасан бөгөөд эдгээр 5 чиглэлийг Залуучуудын хөгжлийн асуудал эрхэлсэн газар, залуучууд хөгжлийн төвүүд нь холбогдох төрийн болон мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлэхээр заажээ.

Судалгаанд оролцогчдоос “Та Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хүрээнд ЗАЛУУЧУУДЫГ АЮУЛГҮЙ АМЬДРАХ, ХӨГЖИХ ОРЧНЫГ БҮРДҮҮЛЭХ аль үйл ажиллагаанд хамрагдаж байсан бэ?” гэсэн асуулгад **63.2** хувь нь алинд нь ч хамрагдаж байгаагүй гэсэн бол 36.8 хувь энэ төрлийн үйл ажиллагаанд хамрагдаж байсан байна. Эдгээрийг дотор нь дэлгэрүүлэн харвал.

График 5. Аюулгүй амьдрах, хөгжих орчныг бүрдүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаанд хамрагдсан байдал⁵¹

⁵¹ Захиалагч байгууллага: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам Зөвлөх байгууллага: Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ судалгааны ажлын (2023 оны) хүрээнд хийгдсэн асуумжаар давтан авсан болно. Анкетын болон ганцаарчилсан ярилцлагын дата хамтдаа

Хуулийн 12.2-т “Энэ хуулийн 12.1.2, 12.1.3, 12.1.4, 12.1.5-д заасан үйл ажиллагааг залуучуудын болон хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Засаг даргын Тамгын газар, иргэний нийгмийн байгууллагын хамтын ажиллагааны хүрээнд хэрэгжүүлнэ” гэж заасан бөгөөд үүний хэрэгжилтийг практик Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газар, нийслэл, аймаг, дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн төвүүд иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлсэн нь тайлангаар батлагдаж байх боловч судалгаанд оролцсон залуусын хамрагдалтаас үзэхэд энэ чиглэлээрх үйл ажиллагааг сайжруулах нь зүйтэй байна.

Шигтгээ 16 Багануур дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн үйл ажиллагааны тайлан ⁵² Хүүхдийн эрхийн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх аяныг үе тэнгийнхэний дээрэлхэлт, ялгаварлан гадуурхалтаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр ерөнхий боловсролын Оюуны-Эрин, Гүн галуутай цогцолбор сургуулиудын 1861 хүүхдийг хамруулан “Хүмүүжлийн эерэг арга”, “Хүүхдийн эрх хамгаалал”, “Үерхэл нөхөрлөл”, “Цахим хэрэглээ”, “Гэр бүлийн боловсрол” сургалт нөлөөллийн ажлыг зохион байгуулж, гэр бүл төлөвлөлт болон ХДХВ-ээс урьдчилан сэргийлэх 5 төрлийн 112 ширхэг гарын авлага тарааж ажилласан. Ерөнхий боловсролын сургуулийн дунд, ахлах ангийн нийт сурагчдын 35%-д хүрч ажилласан.

Хуулийн 12.4-т “Энэ хуулийн 12.3.1, 12.3.2, 12.3.3, 12.3.4, 12.3.5-д заасан үйл ажиллагааг бүх шатны Засаг дарга нар хэрэгжүүлнэ” гэж заасан бөгөөд Үүнд:

1. Залуучуудын чөлөөт цагийг зөв боловсон өнгөрүүлэхэд чиглэсэн, соёл, урлаг, биеийн тамир, спортын цогцолбор, хөгжлийн төв, цэцэрлэгт хүрээлэн, дэд бүтцийг шинээр барьж байгуулах, өргөтгөх төсөл, арга хэмжээг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлд тулгуурлан хэрэгжүүлэх;
2. Залуучуудын авьяас чадвар, бие бялдар, сэтгэхүйг хөгжүүлэхэд шашин болон улс төрөөс ангид урлаг, соёл, спортын арга хэмжээнд залуучууд оролцох, эдгээр арга хэмжээг зохион байгуулсан хуулийн этгээдийг дэмжих;
3. Түүх, соёлын өвийг хамгаалах, эх оронч үзлийг төлөвшүүлэх, ардын урлаг, ёс заншил, уламжлалт зан үйлийг хөгжүүлэхэд залуучуудын оролцоог хангах;
4. Залуучуудын дунд гэр бүлийн соёл, хүмүүжлийн уламжлалыг дээдлэх, удам угсаагаа мэдэх, угийн бичиг хөтлөх, сурталчлах үйл ажиллагааг дэмжих;
5. байгаль орчныг хамгаалах ардын зан үйлийг сурталчлах, төлөвшүүлэх санаачилгыг дэмжих чиг үүргийг тусгажээ.

Дээрх чиг үүргийн дагуу үйл ажиллагааг Засаг дарга хэрхэн хэрэгжүүлж буйг үнэлэхээр Налайх дүүргийн Засаг даргын Тамгын газрын 2022 оны үйл ажиллагааны тайлантай танилцсан юм. Тус тайланд дээрх чиглэлийн хүрээнд хийгдсэн зарим ажлуудаас дурдвал:

✓ Түүх, соёлын өвийг хамгаалах, эх оронч үзлийг төлөвшүүлэх чиглэлээр:

1. Дүүргийн ерөнхий боловсролын сургуулийн ахлах ангийн сурагчдын дунд “Хөвгүүдийн аялал” арга хэмжээг 03 дугаар сарын 15 -ны өдөр зохион байгуулсан. Аялалд 5 сургуулийн 30 сурагч оролцсон.
2. Дүүргийн ерөнхий боловсролын сургуулийн 8-12 дугаар ангийн сурагчдын дунд

⁵² Багануур дүүргийн засаг даргын тамгын газрын нийгмийн хөгжлийн хэлтсийн боловсрол, соёл урлагийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн Т.Байгальмаагийн ирүүлсэн тайлангаас

“Эх орны дуулал - 2022” уран уншлагын уралдааныг 03 дугаар сарын 11 -ний өдөр зохион байгуулж, 6 сургуулийн 55 сурагч оролцсон.

3. Дүүргийн Засаг даргын нэрэмжит цэрэг спортын “Дөл” тоглолтын 1 дүгээр шатны шалгаруулалтыг 04 дүгээр сарын 22 -ны өдөр, 2 дугаар шатны шалгаруулалтыг 04 дүгээр сарын 29 -ний өдөр зохион байгуулсан.

4. Монгол цэрэг энхийг сахиулах ажиллагаанд оролцож эхэлсний 20 жилийн ойг угтан Зэвсэгт хүчний 014 дүгээр ангитай хамтран “Монгол цэрэг - Дэлхийн цэрэг” сурталчилгааны ажлыг 05 дугаар сарын 06 -ны өдөр зохион байгуулсан. Сурталчилгааны ажилд 5 сургуулийн ахлах ангийн 200 орчим сурагчид оролцсон.

✓ Залуучуудын чөлөөт цагийг зөв боловсон өнгөрүүлэхэд чиглэсэн цэцэрлэгт хүрээлэн, дэд бүтцийг сэргээн засварлах ажлын хүрээнд:

1. Дүүргийн нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа байгууллага, аж ахуйн нэгжийн дэмжлэгээр 5 байршилд олон нийтийн бичил цэцэрлэг, 1 байршилд сагсны талбай байгуулсан.

2. “Тохижилт, ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх, хог хаягдлыг бууруулах, гадна орчны болон нийтийн эзэмшлийн эд хөрөнгийн хамгаалалт, арчлалтыг сайжруулах тухай” дүүргийн Засаг даргын 2022 оны 02, 03, 04, 05 дугаар албан даалгаврыг төрийн 36 байгууллага, 8 хорооны ажлын алба, 9 сууц өмчлөгчдийн холбоо, аж ахуйн нэгж, байгууллага тус бүрд хүргүүлж, хяналт тавин ажилласан.

3. Бөмбөрцөгтэй уулзвар хэсэгт иргэдийн амралт, чөлөөт цагийг өнгөрүүлэх ногоон байгууламж бүхий тохижилттой талбай байгуулж, ажил бүрэн хийгдсэн. 4 сандал байрлуулсан, хавтангаар 500 м2 явган хүний зам талбай хийж, 10 хайрцагласан мод сөөг, 1200 м2 талбайг зүлэгжүүлж, 1725 хайлаас тарьж эко хавтангаар хашсан.

4. Нийслэлийн төсвийн 67.900.0 хөрөнгөөр дүүргийн Соёлын ордны зүүн, баруун талын талбайг Уурхайчдын алдар, залуучуудын талбайн зориулалтаар тохижуулсан. Тохижилтын ажлын хүрээнд сандал, сүүдрэвч, явган зам, хогийн сав зэргийг нийлүүлсэн.

5. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 4 дүгээр хорооны нутаг дэвсгэрт аялал жуучлалын цогцолборын болгох 2 га талбайг тохижуулах ажил 2022-2023 онд явагдаж байна. 2022 онд төлөвлөгдсөн гадна хашаа, хаалга, зам талбайн ажил зэрэг ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн байна.

Дээрх мэдээллүүдийг нэгтгэн үзвэл энэхүү зүйлд тусгагдсан чиг үүргийн дагуу ажлуудыг хэрэгжүүлж байх бөгөөд хэрэгжилтэд тулгарч байгаа саад бэршээл нь залуучуудын оролцох оролцоо хамрагдалт бага байна.

3.3. ЗАЛУУЧУУДЫН ОРОЛЦООГ ДЭМЖИХ БҮЛГИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Үнэлэх хэсэг	14 дүгээр зүйл. Залуучууд шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцох, нөлөөлөл үзүүлэх 15 дугаар зүйл. Сайн дурын ажилд оролцох оролцоог дэмжих 16 дугаар зүйл. Хүмүүнлэгийн ажилд оролцох оролцоог дэмжих
Томьёолсон шалгуур үзүүлэлт	- Нийгмийн хөгжилд залуучуудын оролцоог дэмжих 3 чиглэлийг хэрэгжүүлж байна уу? - Хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэл бэрхшээл байна уу? - Тус бүлэгт хамаарах эрх зүйн үндсийг тогтоосон буюу холбогдох журмуудыг батлан гаргасан эсэх? - Холбогдох журмын хэрэгжилт үр дүнтэй байгаа эсэх, журмыг дагаж мөрдөхөд гарч байгаа хүндрэл бэрхшээл байгаа эсэх? - Холбогдох санхүүжилт олгогдож байгаа эсэх санхүүжилтэд тулгарч байгаа хүндрэл бэрхшээл байгаа эсэх?

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухайн хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1-т Төрөөс залуучуудын оролцоог дараах чиглэлээр дэмжинэ гэж заажээ.

1. Залуучууд өөрсдийн эрх ашигт нөлөөлөх аливаа асуудлаар шийдвэр гаргах үйл явцад оролцох, хэрэгжилтийг хамтран зохион байгуулах, биелэлтэд нь хяналт тавих;
2. Залуучуудын иргэний нийгмийн байгууллагын нийтэд тустай үйл ажиллагааг дэмжих;
3. Залуучуудын хүмүүнлэгийн болон сайн дурын ажилд оролцох оролцоог дэмжих гэжээ.

Эдгээр чиглэлийн дагуу үйл ажиллагаа, зохион байгуулалтыг хэрхэн хэрэгжүүлж байгаа, хэрэгжүүлснээр гарсан эерэг болон сөрөг тал, хэрэгжүүлэхэд гарч байгаа хүндрэл бэрхшээлийн талаар цуглуулсан мэдээллийн хүрээнд үнэлэв.

3.3.1. Залуучууд шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцох, нөлөөлөл үзүүлэх үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 14 дүгээр зүйл):

Хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1.1. "шийдвэр гаргах, нөлөөлөл үзүүлэх, хяналт тавих үйл ажиллагаанд шууд болон өөрийн төлөөллийн байгууллага, хуулийн этгээдээр дамжуулан оролцох боломжийг бүрдүүлэх" гэж заажээ. Үүнийг дагуу Залуучууд хөгжлийн төвүүд:

1. Чуулган зохион байгуулдаг.
2. Цахимаар дүүрэг, хороонд сайжруулах ажлын саналыг авдаг.
3. Хөтөлбөр зохион байгуулдаг байна.

Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газрын 2022 оны ажлын гүйцэтгэлийн тайланд шийдвэр гаргах, нөлөөлөл үзүүлэх, хяналт тавих үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг нээсэн ажлууд тусгагдаагүй байна.

Шигтгээ 17 Ховд аймгийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн ахлах мэргэжилтэн, 34 настай эмэгтэй 2017, 2019, 2024 онуудад тус тус засаг даргын захирамжаар шинэчлэн батлагдаж 2024 оны анхдугаар хурлаар Залуучуудын хөгжлийн салбар зөвлөлийн дүрэм болон гишүүдийг шинэчлэн батлах шийдвэр гарч аймгийн Засаг даргын 2024 оны 03 дугаар сарын 21-ний өдрийн А/173 дугаар захирамжаар 17 хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр шинэчлэн байгуулж Засаг дарга тэргүүлэн ажиллаж байна.

Судалгаанд оролцогчид төрийн холбогдох байгууллагууд шийдвэр гаргах, нөлөөлөл үзүүлэх, хяналт тавих үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг “дунд зэрэг” бүрдүүлсэн гэжээ.

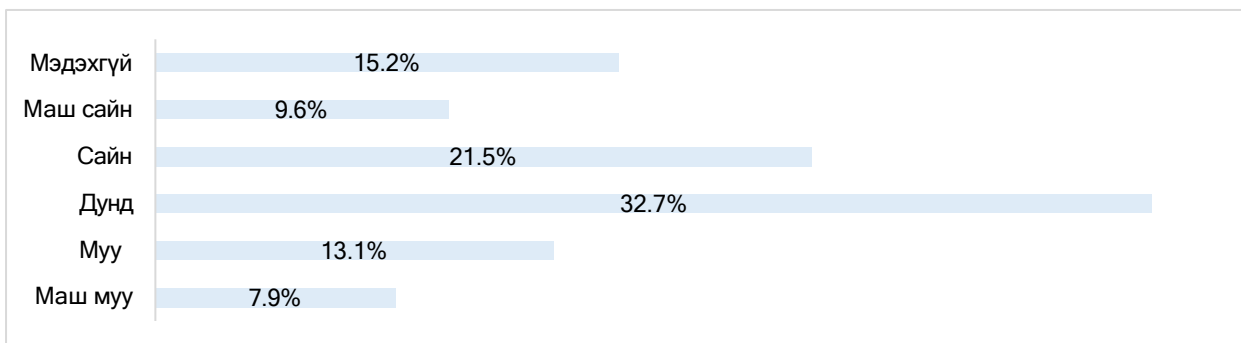
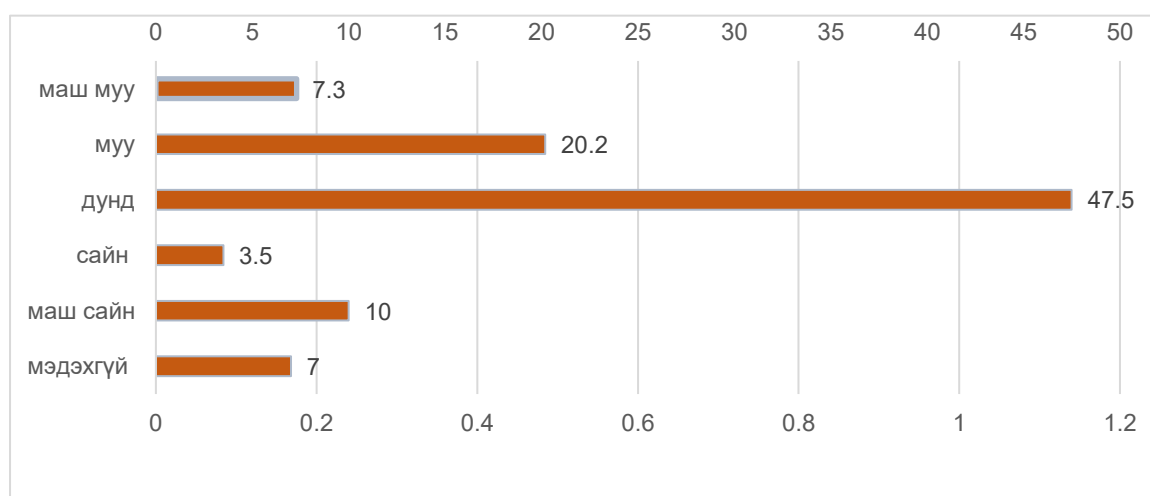

График 6. Шийдвэр гаргах, нөлөөлөл үзүүлэх, хяналт тавих үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг төрийн байгууллага бүрдүүлсэн эсэх үнэлгээ⁵³(2023) он

Шигтгээ 18. Улаанбаатар хот, 19 настай, эрэгтэй

Би өнгөрсөн жил анх удаа сонгууль өгөх байсан. Сонгууль хичээл тарсны дараа болсон болохоор цагийн ажил хийх хэрэгтэй байсан. Мөн заавал бүртгэлтэй газраа сонгууль өгөх учраас энэ удаагийн сонгуульд оролцож чадаагүй, гэхдээ цаашид сонгуульд саналаа өгөх хэрэгтэй гэдгийг мэддэг

График 6а) Шийдвэр гаргах, нөлөөлөл үзүүлэх, хяналт тавих үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг төрийн байгууллага бүрдүүлсэн эсэх үнэлгээ (2025 он)

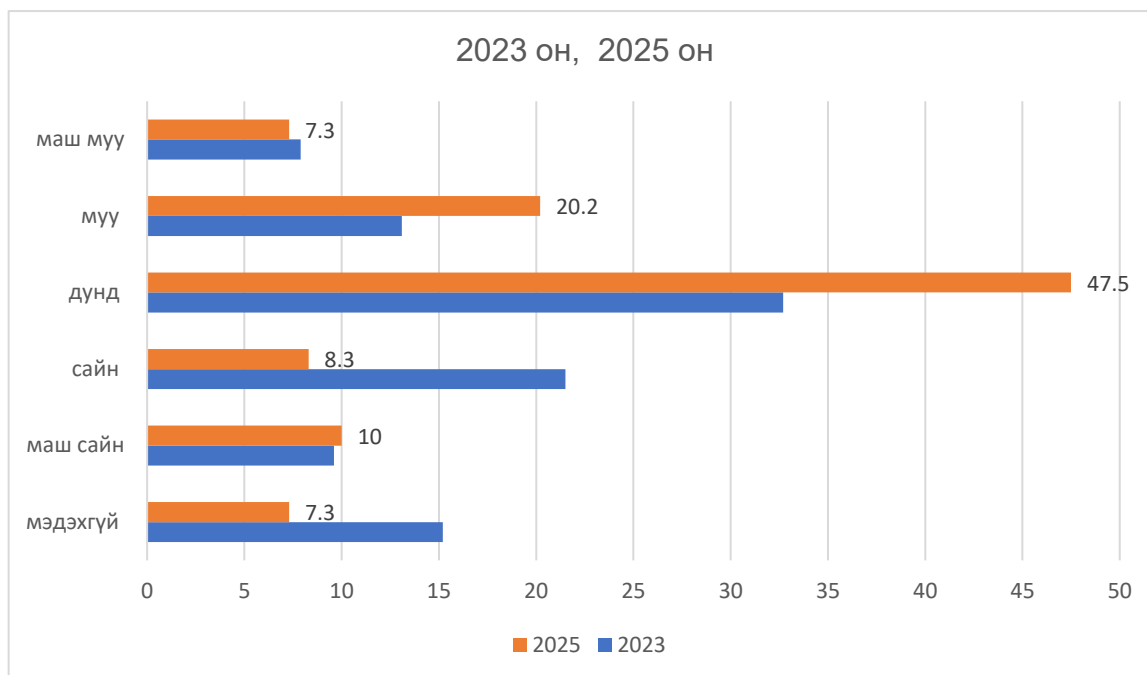

Хуулийн 14.1.2. “сайн засаглалыг хөгжүүлэх, авлигатай тэмцэх, түүнийг бууруулах үйл ажиллагаанд залуучуудын оролцоог дэмжих” гэсэн заалт хэрэгжиж, залуучуудад нөлөөлөл үзүүлж, оролцоог нэмэгдүүлж байна.

2023 он болон 2025 оны Шийдвэр гаргах, нөлөөлөл үзүүлэх, хяналт тавих үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг төрийн байгууллага бүрдүүлсэн эсэхэд үнэлгээ хийсэн судалгааны өөрчлөлтийг харьцуулан харвал

⁵³ Захиалагч байгууллага: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам Зөвлөх байгууллага: Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ судалгааны ажлын (2023 оны) хүрээнд хийгдсэн асуумжаар давтан авсан болно. Анкетын болон ганцаарчилсан ярилцлагын дата хамтдаа

График 6в. Шийдвэр гаргах, нөлөөлөл үзүүлэх, хяналт тавих үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг төрийн байгууллага бүрдүүлсэн эсэх үнэлгээ-харьцуулалт (2023 он, 2025 он)

2025 оны судалгаагаар ч шийдвэр гаргах, нөлөөлөл үзүүлэх, хяналт тавих үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг төрийн байгууллага бүрдүүлсэн эсэхэд залуучууд тааруу үнэлж байгаа нь харагдаж байна.

2023 онд судалгаанд хамрагдсан залуучууд сайн гэж 21,5 хувь нь хариулж байсан бол 2025 онд 8.3 хувь болтлоо бараг 2,5 дахин бууралттай хариултыг өгсөн байна.

Харин 2023 онд мэдэхгүй гэж 15,2 хувь нь хариулж байсан бол 2025 онд 7 хувь болж буурсан байгаа нь 2024 оны сонгуулийн жил байсантай холбоотой байж болно.

Шигтгээ 19. Улаанбаатар хот 28 настай, эрэгтэй

Намууд сонгуульд жагсаалтаар залуучуудыг ихээр оруулж тэд ч УИХ-д гишүүнээр сонгогдон орж байгаа нь залуучууд хууль тогтоох байгууллагад дуу хоолойгоо хүргэх боломж нээгдэж байна аа. Ардын намаас ч тэр ардчилсан намаас ч тэр залуучуудын дуу хоолойг шийдвэр гаргах түвшинд нөлөөлөл үзүүлэх төлөөлөл цөөнгүй байна гэж харж байна.

3.3.3. Сайн дурын ажилд оролцох оролцоог дэмжих үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 15 дугаар зүйл):

Хуулийн 15.1 дэх хэсэгт заасны дагуу Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болох Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам болон иргэний нийгмийн байгууллагууд нь нийтэд тустай үйл ажиллагаа, хөдөлгөөнийг дараах чиглэлээр дэмжинэ гэж заажээ. Үүнд:

1. Залуучуудыг бие даан амьдрах, нийгэм, эдийн засгийн эрсдэлээс хамгаалахад чиглэсэн мэдээлэл, сурталчилгаа, нөлөөллийн арга хэмжээг тэдний оролцоо, дэмжлэгтэйгээр зохион байгуулах;

2. Залуучуудын соёл, боловсрол, иргэний үүрэг, хариуцлагыг дээшлүүлэх ажлыг зохион байгуулах;

3. Зорилтот бүлгийн залуучуудыг нийгэмшүүлэх, хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх чиглэлээр олон нийтэд түшиглэсэн үйл ажиллагааг сайн дурынхны оролцоотойгоор зохион

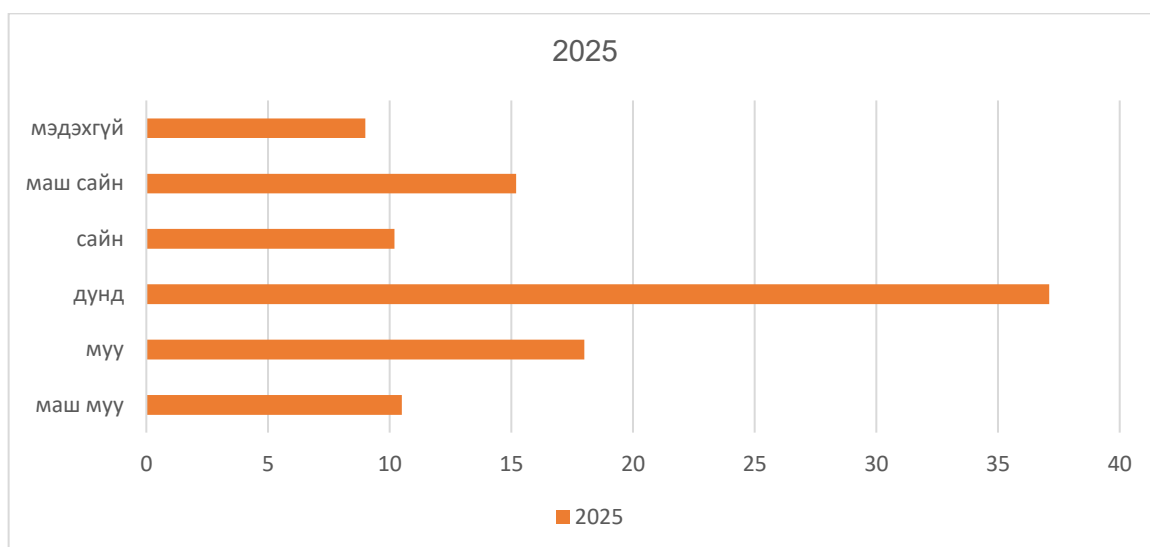
4. Хараа хяналтгүй хүүхдийг нийгэмшүүлэх, ахмад, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн, хүүхдийн асрамж, халамжийн үйл ажиллагаанд сайн дурынхан, аж ахуйн нэгж, байгууллага хамтран ажиллахыг дэмжих гэжээ.

Мөн Багануур дүүрэгт Байгууллага, аж ахуйн нэгжүүдэд хувиар гарган залуучуудад чиглэсэн төсөл хөтөлбөр, гарааны бизнесийн талаарх мэдээллийг хүргэн залуучуудын санал санаачлагыг сонсож ажилласан. Дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн зөвлөлтэй 45-н байгууллага, аж ахуйн нэгжийн 170 залуучуудад санхүүгийн боловсрол олгох, илтгэх ур чадварыг эзэмшүүлэх, өөрийнхөө үзэл бодлыг зөв зүйтэй илэрхийлэх “Санхүүгийн сэтгэлгээ”, “21-р зууны ур чадварууд”, “Монголын хөгжил-монгол ухаан” сэдэвт сургалтуудыг зохион байгуулсан⁵⁵.

Судалдаанд оролцогчидоос “Төрийн холбогдох байгууллагууд сайн дурын ажилд хэр зэрэг анхаардаг вэ?” гэсэн асуултад оролцогчдын 38.5 хувь нь “сайн” гэж үнэлсэн бол 28.4 хувь нь “дунд зэрэг”, 11.2 хувь нь “мүү”, 8 хувь нь “маш мүү”, 13.9 хувь нь “мэдэхгүй” гэжээ.

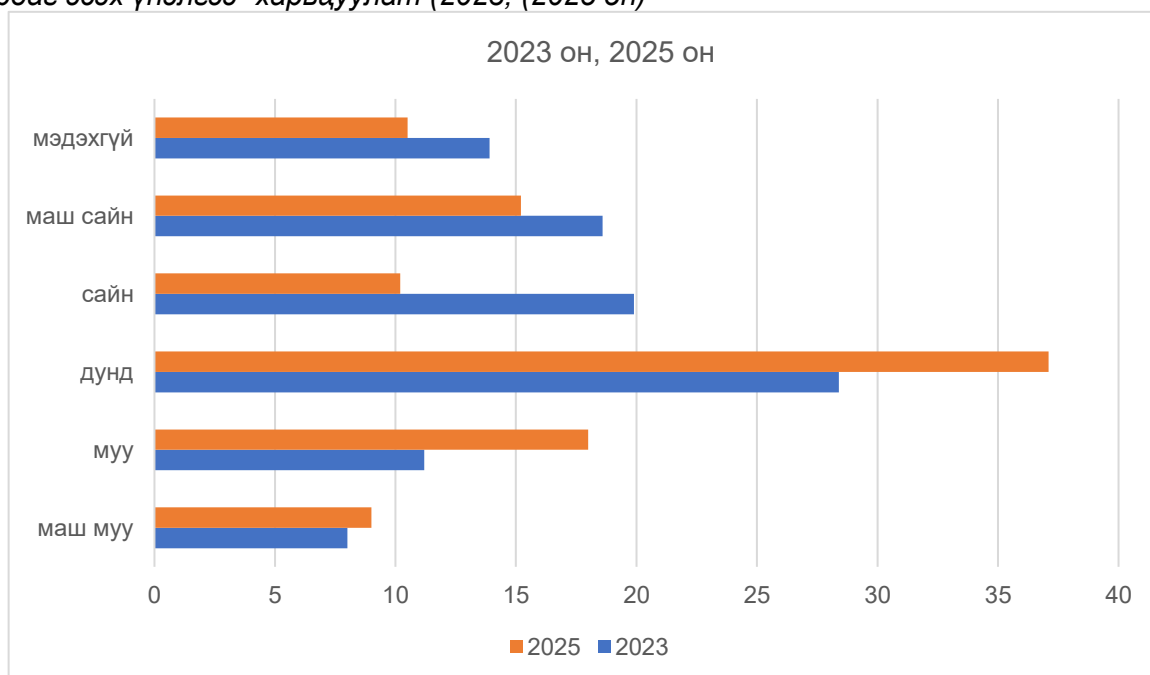
Рейтинг	Процент
Мэдэхгүй	13.9%
Маш сайн	18.6%
Сайн	19.9%
Дунд	28.4%
Муу	11.2%
Маш муу	8.0%

⁵⁶ Захиалагч байгууллага: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамд Зөвлөх байгууллага: Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ судалгааны ажлын (2023 оны) хүрээнд хийгдсэн асуумжаар давтан авсан болно. Анкетын болон ганцаарчилсан ярилцлагын дата хамтдаа

Судалдаанд оролцогчидоос “Төрийн холбогдох байгууллагууд сайн дурын ажилд хэр зэрэг анхаардаг вэ?” гэсэн асуултад оролцогчдын 10.2 хувь нь “сайн” гэж үнэлсэн бол 37.1 хувь нь “дунд зэрэг”, 18 хувь нь “муу”, 9.5 хувь нь “маш муу”, 10.5 хувь нь “мэдэхгүй” гэжээ.

График 7b. Төрийн холбогдох байгууллагууд сайн дурын ажилд оролцоход хэр анхаардаг эсэх үнэлгээ -харьцуулалт (2023, (2025 он)

2023 болон 2025 оны судалгаануудыг харьцуулан харвал 2023 оны нэгэн адил дунд гэсэн үнэлгээг судалгаанд оролцлогчдын дийлэнх нь өгсөн байх бөгөөд харин сайн, маш сайн гэж үнэлсэн үнэлгээнүүд гэж буурсан үзүүлэлттэй харагдаж байна. Харин эсрэгээрээ энэ бүлгийн судалгаанд хамрагдсан залуусын мэдэхгүй гэж хариулж байгаа хувь нь 2023 оныхоос багасжээ.

“Багануурын хөгжилд- Залуучуудын манлайлал” аяны хүрээнд дүүргийн салбар бүрийн залуучуудын уулзалтыг зохион байгуулсан. Төрийн захиргааны байгууллага, төрийн тусгай алба, эрүүл мэндийн салбар, боловсролын салбар, аж ахуйн тооцоот үйлдвэрийн газар, хувийн хэвшил, 15-17 насны хүүхдүүд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, уул уурхайн салбар зэрэг нийт 9 салбарын 1100 гаруй албан хаагчидтай 14 хоногийн хугацаанд уулзалт зохион байгуулж, 2024

оны төлөвлөгөөнд тусгах санал авч нэгтгэсэн. Уулзалтад “Эртэч Монгол” клубийн илтгэгчид залуучуудын оролцоо, манлайлал сэдвээр мэдээлэл хүргэсэн ба уулзалтыг зохион байгуулахад шаардлагатай 3,500,000 төгрөг дүүргийн Засаг даргын нөөц сангаас гаргасан. Өсвөр үе залуучуудыг сөрөг зан үйл, хорт зуршлаас урьдчилан сэргийлэх, хувь хүний хөгжлийг дэмжих, амьдрах ухааны чадвар эзэмшүүлэх, оролцоог дэмжих чиглэлээр залуучуудын хөгжлийн төвөөр 6 сургалт, нөлөөллийн арга хэмжээнд 1,129 залуучуудыг хамруулсан.

Дүүргийн Засаг даргын 2023 оны А/259 дугаар захирамжаар батлагдсан “Багануурын хөгжил- Залуучуудын манлайлал” аяны хүрээнд бүтээн байгуулалт, эрүүл амьдралын зөв дадал хэвшил гэсэн үндсэн 2 төрлөөр уралдаан зарлаж нийт 22 байгууллагын 157 алба хаагч тайлангаа хугацаанд нь ирүүлсэн байна. Ирсэн тайлангуудыг дүгнэх ажлын хэсэг хуралдаж төрийн захиргааны байгууллагын төрөлд дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын ажлын алба, аж ахуйн тооцоот үйлдвэрийн газрын төрөлд Багануур Ус ААТҮГ, үйлдвэрийн газар төрөлд Багануур Сувилал ХХК, төрийн тусгай үүргийн байгууллагын төрөлд дүүргийн Цагдаагийн хэлтэс тус тус байр эзэлж, дүүргийн Засаг даргын нөөц сангаас 4,400,000 төгрөгөөр шагнаж урамшуулсан.

Залуучуудад эрүүл амьдралын зөв дадал олгох сургалтыг 80 гэр бүлд “Аз жаргалтай гэр бүл” сэдвээр сургалт зохион байгуулж, Өсвөр насны 30 охинд “Эрүүл мэнд нөхөн үржихүйн” талаар яриа хийсэн. Мөн 15-17 насны өсвөр үеийн хөвгүүдэд Өсвөр насны хөвгүүдийн эрүүл мэнд” сэдэвт сургалтыг зохион байгуулсан. 2023 оны II ээлжээр цэрэгт татагдсан 60 залууд “Үерхэл” сэдвээр сургалт зохион байгуулсан⁵⁷.

Төрийн байгууллагууд сайн дурын ажлыг дэмжих талаар төлөвлөгөөнд тусгагдаг боловч харилцан адилгүй байна. Зарим аймаг, дүүрэг энэ талаархи ажлыг тодорхой тайландаа тусгасан байхад заримынх нь тайланд огт тусгагдаагүй байх жишээтэй.

Шигтгээ 20. Багануур дүүргийн ЗХТ-ийн мэргэжилтэн, 37 настай, эмэгтэй

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих, нийгмийн оролцоог нэмэгдүүлэн бүтээлч сэтгэлгээг хөгжүүлэх, эрүүл амьдралын зан үйлд сургах, хорт зуршлаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор “Багануурын хөгжил-Залуучуудын манлайлал” сэдэвт аяныг зохион байгуулж 24 байгууллага оролцож Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын ажлын алба, Багануур Ус ААТҮГ, Багануур Сувилал ХХК, дүүргийн Цагдаагийн хэлтэс тус тус шалгарч Засаг даргын өргөмжлөл, мөнгөн шагналаар шагнаж урамшуулсан. Уг аяны хүрээнд “Залуучуудын оролцоо ба Манлайлал” сэдвээр салбар бүрийн залуучуудын уулзалтыг зохион байгуулж нийт 10 салбарын 860 орчим залуучууд хамрагдаж цаашид хийх ажлын чиглэлээ тодорхойлоод байна.

Хуулийн 15.2.-т “... сайн дурын ажилд оролцсон цагийг бүртгэж, баталгаажуулах журмыг хөдөлмөрийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батална” гэж заажээ. Энэхүү заалтыг хэрэгжүүлж Хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын сайдын 2019 оны А/130 тушаалын хавсралт 1-р “ ЗАЛУУЧУУДЫН САЙН ДУРЫН АЖЛЫГ БҮРТГЭХ, БАТАЛГААЖУУЛАХ ЖУРАМ” батлагдсан байна.

Энэхүү журмаар Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1.3, 6.1.4, 13 дугаар зүйлийн 13.1.3, 15 дугаар зүйлийн 5.2 дахь хэсэгт заасан хүмүүнлэгийн болон сайн дурын ажилд залуучуудыг хамруулах, бүртгэх, оролцоог баталгаажуулах, ажлын туршлагад тооцох үйл ажиллагааг зохицуулна гэж заасан бөгөөд Энэхүү журмын 1.1 дэх хэсэгт заасан үйл ажиллагааг зохицуулахдаа Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль, Гамшгаас хамгаалах тухай хууль, Галын аюулгүй байдлын тухай хууль, Донорын тухай хууль, Гамшгаас хамгаалах сайн дурын ажиллагааны нийтлэг журам (2016) болон бусад хууль тогтоомжийг

⁵⁷ Багануур дүүргийн засаг даргын тамгын газрын нийгмийн хөгжлийн хэлтсийн боловсрол, соёл урлагийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн Т.Байгальмаагийн ирүүлсэн тайлангаас

баримтална гэж заажээ

Эдгээрээс үзэхэд хуулийн 15 дугаар зүйлд заасан холбогдох журам батлагдан гарсан, залуучууд сайн дурын ажилд оролцохдоо төрийн байгууллагын дэмжлэгийг тодорхой хэмжээнд авсан нь тоон болон чанарын судалгаагаар нотлогдож байх бөгөөд хүлээн зөвшөөрөгдсөн буюу залуучууд өөрсдийн сайн дурын үндсэн дээр энэхүү үйл ажиллагаанд оролцдог, практик эерэг үр дагавар гарч байгаа ч тулгамдаж байгаа бэрхшээл буюу журмын холбогдох зарим заалтууд хэрэгжихгүй, хэрэгжүүлэлтэд сайжруулах зүйлүүд ч байна.

Харьцуулан судалгаанас харахад 2023 оны судалгааны үеэс төдийлэн ахиц гараагүй байгаа боловч зарим төрийн байгууллагууд энэ тал дээр төлөвлөгөө боловсруулан баталж, гүйцэтэглийг үнэлж энэхлж байгаа нь давуу тал болж байна гэж үзэж болохоор байна.

3.3.4. Хүмүүнлэгийн ажилд оролцох оролцоог дэмжих үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн үнэлгээ (хуулийн 16 дугаар зүйл):

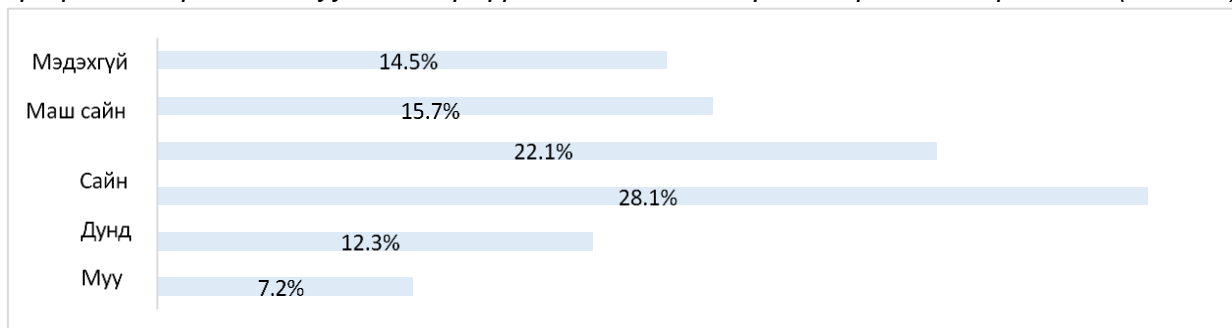
Хуулийн 16.1-т “Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Засаг дарга энэ хуулийн 6.1.3, 6.1.4- т заасан сайн дурын болон хүмүүнлэгийн ажилд оролцсон залуучууд болон залуучуудын иргэний нийгмийн байгууллагын сайн туршлагыг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан алдаршуулж, олон нийтэд түгээн дэлгэрүүлнэ.” гэж заажээ.

Энэхүү заалтын хэрэгжилтийн талаар тайлан мэдээ байхгүй байх бөгөөд Засаг дарга нарын ажлын тайланд тусгагдаагүй байна.

16.1 дэх заалтын хэрэгжилтийн талаар 2022 онд Каспек хөтөлбөрийн төгсөгчид Бүгд залуусын төлөө, залуус бүгдийн төлөө төслийн хүрээнд Нийслэлийн Баянзүрх болон Баянгол дүүргийн Засаг дарга нарын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн залуучуудад чиглэсэн зорилт, түүний хэрэгжилтэд мониторинг хийсэн байх бөгөөд энэхүү мониторингийн тайлангаас **“Дүүргийн Засаг даргын Тамгын газрын Нийгмийн хөгжлийн хэлтсийн мэргэжилтнүүд тайлан зэрэг холбогдох материалаа өгөхөөс татгалзсан тул үйл ажиллагааны хэрэгжилтийг үнэлэх боломжгүй байна”** гэжээ.

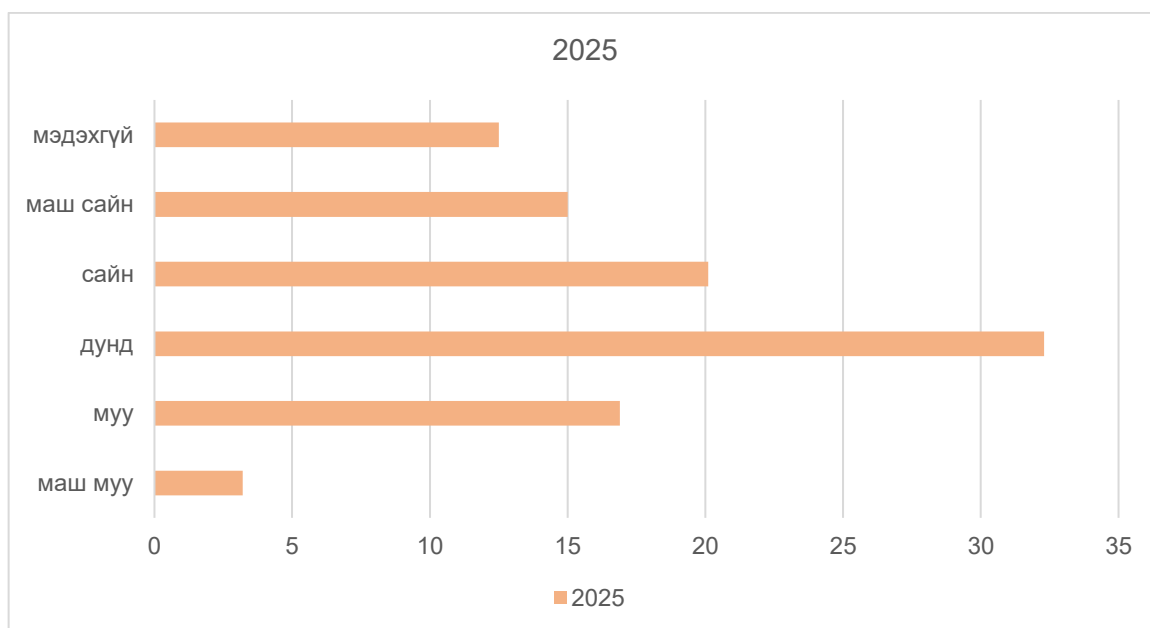
2023 оны судалгаанд оролцогчдоос төрийн холбогдох байгууллага хүмүүнлэгийн ажилд хэр анхаарсан талаар тодруулахад 13.8 нь “маш сайн”, 21.1 хувь нь “сайн”, 29.3 хувь нь “дунд зэрэг”, 14.1 хувь нь “муу”, 7.2 хувь нь “маш муу” гэсэн бол 14.5 хувь нь “мэдэхгүй” гэжээ.

График 8. Төрийн байгууллага хүмүүнлэгийн ажилд хэр анхаарсан эсэх үнэлгээ⁵⁸ (2023 он)

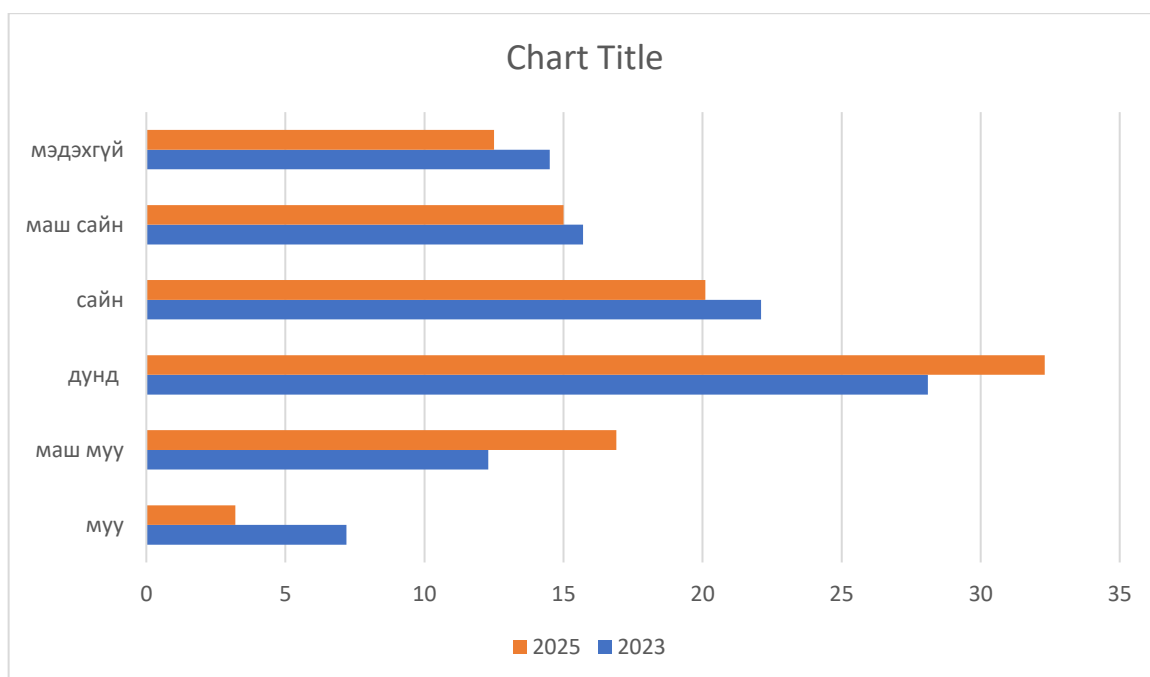
⁵⁸ Захиалагч байгууллага: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам Зөвлөх байгууллага: Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ судалгааны ажлын (2023 оны) хүрээнд хийгдсэн асуумжаар давтан авсан болно. Анкетын болон ганцаарчилсан ярилцлагын дата хамтдаа

он) *График 8а. Төрийн байгууллага хүмүүнлэгийн ажилд хэр анхаарсан эсэх үнэлгээ (2025 он)*

2025 оны судалгаанд оролцогчдоос төрийн холбогдох байгууллага хүмүүнлэгийн ажилд хэр анхаарсан талаар тодруулахад 15 нь “маш сайн”, 20.1 хувь нь “сайн”, 32.3 хувь нь “дунд зэрэг”, 16.9 хувь нь “муу”, 3.2 хувь нь “маш муу” гэсэн бол 12.5 хувь нь “мэдэхгүй” гэжээ.

График 8в. Төрийн байгууллага хүмүүнлэгийн ажилд хэр анхаарсан эсэх 2023, 2025 оны харьцуулсан үнэлгээ

Хоёр оны харьцуулсан судалгаанаас харахад хүмүүнлэгийн ажилд анхаарч буй төрийн байгууллагын оролцоо 2023 оныхоос төдийлэн ахиц гараагүй байгаа нь харагдаж байгаа бөгөөд харин энэ ажлын талаар залуусын мэдээлэл нэмэгдсэн байгаа нь харагдаж байгаа боловч үр дүнг нь үнэлж байгаа байдал 2023 оныхоос буурсан байна. Энэ чиглэлээр зохиож байгаа ажил залуучуудын сонирхол болон хүлээж буй үр дүнд хүрэнгүй байгаа гэж дүгнэхээр байгааг уламжлах нь зүйтэй.

Шигтгээ 21. Ховд аймгийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан⁵⁹

Ховд аймагт үйл ажиллагаа эрхэлж буй 2 телевиз 2 сайт 1 пэйжтэй хамтран залуучуудын чиглэлээр хийж хэрэгжүүлсэн ажил болон залуучуудын сайн туршлагыг нийгэмд түгээн дэлгэрүүлэх ажлыг жил бүр тогтмол зохион байгуулж байна. хуулийн 6.1.3, 6.1.4-т заасан сайн дурын болон хүмүүнлэгийн ажилд оролцсон залуучууд болон залуучуудын иргэний нийгмийн байгууллагын сайн туршлагыг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан алдаршуулж, олон нийтэд түгээн дэлгэрүүлж байна.

3.4. ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖИХ ТАЛААРХ ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГА, АЛБАН ТУШААЛТНЫ БҮРЭН ЭРХ, ЧИГ ҮҮРГИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Үнэлэх хэсэг	<p>17 дугаар зүйл. Улсын Их Хурлын бүрэн эрхдугаар зүйл. Сайн дурын ажилд оролцох оролцоог дэмжих</p> <p>18 дугаар зүйл. Засгийн газрын бүрэн эрх</p> <p>19 дүгээр зүйл. Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын чиг үүрэг</p> <p>20 Залуучуудын хөгжлийг дэмжих төвийн чиг үүрэг</p> <p>21 Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Засаг даргын чиг үүрэг</p> <p>22 Залуучуудын хөгжлийн үндэсний болон салбар зөвлөл</p>
Томьёолсон шалгуур үзүүлэлт	<p>- Орон нутагт залуучуудад үйлчилгээ үзүүлэх залуучуудын хөгжлийн төвийг ажиллуулах зорилгодоо хүрсэн эсэх?</p> <p>- Залуучуудын хөгжлийн үндэсний болон салбар зөвлөл байгуулах зорилгодоо хүрсэн эсэх?</p> <p>- Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжих чиглэлээрх чиг үүргээ хэрэгжүүлсэн эсэх, хэрэгжүүлснээр гарсан эерэг болон сөрөг үр дагавар, гарч буй хүндрэл бэрхшээл байгаа эсэх?</p> <p>- Залуучуудын хөгжлийн төв чиг үүргүүдээ хэрэгжүүлсэн эсэх, хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэл бэрхшээл байгаа эсэх?</p> <p>- Бүх шатны Засаг дарга харьяа нутаг дэвсгэртээ залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиг үүргээ хэрэгжүүлсэн эсэх, хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэл бэрхшээл байгаа эсэх?</p> <p>- Залуучуудын хөгжлийн үндэсний болон орон нутгийн салбар зөвлөл нь чиг үүргээ хэрэгжүүлж байгаа эсэх? Хэрэгжүүлэхэд гарч байгаа хүндрэл бэрхшээл байгаа эсэх?</p>

3.4.1. Монгол Улсын Их Хурлын бүрэн эрхийн хэрэгжилт (хуулийн 17 дугаар зүйл)

Хуулийн 17.1 дэх хэсэгт Улсын Их Хурал залуучуудын хөгжлийг дэмжих талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ гэж заажээ.

1. Залуучуудын хөгжлийг хангах төрийн бодлогыг тодорхойлох;
2. Залуучуудын хөгжлийн үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах төсвийг батлах
3. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих;

⁵⁹ Ховд аймгийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан хуулийн 13.1.3 болон 16.3-ийн хүрээнд хийсэн ажлын тайлангаас

4. Хууль тогтоомжид заасан бусад гэжээ.

❖ **Залуучуудын хөгжлийг хангах төрийн бодлогыг тодорхойлох** эрхийн дагуу төрөөс залуучуудын хөгжлийг дэмжих, хангах бодлогуудыг судлан үзэхэд:

- Урт хугацаанд баримтлах “Алсын хараа 2050” хөгжлийн бодлого
- Залуучуудыг хөгжлийг дэмжих стратеги төлөвлөгөө 2025-2030

Энэхүү бодлогын төслийн эхний хувилбарыг 2019 онд боловсруулан гаргасан бөгөөд Монгол Улсын цаашдын ирээдүйн макро эдийн засгийн бодлого нь урт хугацаанд тогтвортой, мөчлөг сөрсөн, өрийн дарамт болон зардлын өсөлтийн нарийвчлан тооцсон аргачлалаар дунд хугацаанд эдийн засгийг тогтворжуулж, улмаар урт хугацаанд тогтвортой хөгжлийг хангасан өөрөө өөрийгөө тэтгэсэн, гадаад зах зээлийн сөрөг өөрчлөлтөөс дархлагдсан байх шаардлагатай бөгөөд эдийн засгийн өсөлт хүний хөгжил, дундаж орлоготой иргэдийг тэтгэх цогц бодлого уруу илүүтэй чиглэх бодит шаардлагыг бий болж энэ утгаар өнгөрсөн 30 жилийг бүхэлд нь дүгнэж, ирэх 30 жилийг урт хугацаагаар төсөөлөх урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичиг боловсруулах түүхэн шаардлага үүссэн хэмээн боловсруулсан байна. Тус бодлогод **залуучуудад** чиглэсэн дараах ажлууд тусгагдсан байна. Мөн 2025 оны МУ-ын засгийн газраас Залуучуудыг дэмжих жил болгосонтой холбоотойгоор

✓ Ипотекийн зээлийн хөтөлбөрийг 2013 оноос хэрэгжүүлсэн. Энэ хугацаанд нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэхгүйгээр эрэлтийг огцом өдөөж зах зээл дээрх байрны үнийг нэмэгдүүлсэн, зорилтот бүлэгтээ чиглэхгүй, орлого өндөртэй, урьдчилгаа төлбөр төлөх чадвартай иргэдийг хамруулсан. Хөтөлбөрийн зээл авах өргөдөл хоёр жил гаруй хүлээх дараалал үүссэн. Хуримтлагдсан өргөдлийг шийдвэрлэхэд 40-55 сар зарцуулахаар байгаа асуудлыг шийдвэрлэх

✓ Урьдчилгаа төлбөрийн 50 хувийг Зээлийн батлан даалтын сангаас санхүүжүүлэх, мөн залуучуудын урьдчилгаа төлбөрийн хуримтлалыг урамшуулах зорилгоор банканд зөвхөн орон сууцны урьдчилгаа төлбөр бүрдүүлэхэд зориулсан Орон сууцны урьдчилгаа төлбөрийн хадгаламж бий болгосноор залуу өрхийг дэмжих

✓ Үндэсний нэгдмэл үнэт зүйл бүлэгт “хүүхэд, залуучуудын боловсролд оруулах хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, нийгмийн халамжийн үйлчилгээг зорилтот бүлэгт чиглүүлэх зэрэг бодлогын арга хэмжээг төлөвлөн хэрэгжүүлэх хэрэгтэй байна”

✓ Үндэсний нэгдмэл үнэт зүйл бүлгийн “Хүүхэд залуучуудын театр, хүүхэлдэйн театр, номын сан, кино театр, дугуйлан, цэцэрлэгт хүрээлэн гэх мэт соёлын өвийг түгээн дэлгэрүүлэх хүүхэд хөгжлийн төвүүдийг дэмжих, шаардлагатай тоног төхөөрөмж, номын хөмрөг, хувцас хэрэглэлээр хангана. Номын сангийн үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлж, чанар, хүртээмжийг дээшлүүлнэ.”

✓ Хүний хөгжил бүлгийн 2.3.2, Амьдралын чанар ба дундаж давхарга бүлгийн 3.1.18. д Монгол хүний хөгжлийн цогц судалгаанд үндэслэн төрөөс хүн ам, гэр бүл, хүүхэд, залуучууд, идэр, ахимаг настны талаар баримтлах бодлогыг боловсруулж, салбар дундын бодлого зохицуулалтыг сайжруулна.

✓ Хүний хөгжил бүлгийн 2.3.7, Амьдралын чанар ба дундаж давхарга бүлгийн 3.1.28. Залуучуудын эрүүл мэнд, боловсрол, хөдөлмөр эрхлэлт, нийгмийн харилцаа, сэтгэл зүй, хөгжлийн хэрэгцээг дэмжих, бодит хуримтлал бий болгоход чиглэсэн “Залуу гэр бүл” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

✓ Амьдралын чанар ба дундаж давхарга бүлгийн хөдөлмөр эрхлэлт ба гарааны бизнес хэсгийн 2. Залуучуудад бизнес эрхлэх зорилгодоо хүрэхэд шаардлагатай бүх төрлийн дэмжлэг, туслалцаа үзүүлэх, орчин нөхцөл бүрдүүлэх

✓ Амьдралын чанар ба дундаж давхарга бүлгийн 3.5.12. Хүүхэд, залуучуудын

авьяасыг нээх, шилдэг тамирчдын бэлтгэх, хөгжүүлэх тогтолцоог боловсронгуй болгоно.

✓ Хүн төвтэй хот бүлэгт Нийгмийн үйлчилгээний байгууллагуудын (боловсрол, эрүүл мэнд, биеийн тамир, спортын байгууллага, залуучууд, хөгжлийн төв, хүүхэд хамгаалах төв, асрамжийн газар гэх мэт) хүчин чадал, хүртээмжийг нэмэгдүүлж, бүтээн байгуулалт хийх, шаардлагатай техник, тоног төхөөрөмжөөр хангах

✓ Хэрэгжүүлэх төсөл бүлэгт Асрамжийн газраас 18 нас хүрсэн залуучуудыг бие даан амьдрахад дэмжлэг үзүүлэх төслийг хэрэгжүүлэх зэргээр тус тус тусгасан байна.

✓ Амьдралын чанар ба дундаж давхарга бүлэгт залуучуудад энтрепренерал зорилгодоо хүрэхэд шаардлагатай бүх төрлийн дэмжлэг, туслалцаа үзүүлэх орчин нөхцөл бүрдүүлэх чиглэлээр нийт 6 зүйл ажлыг тусгасан байна.

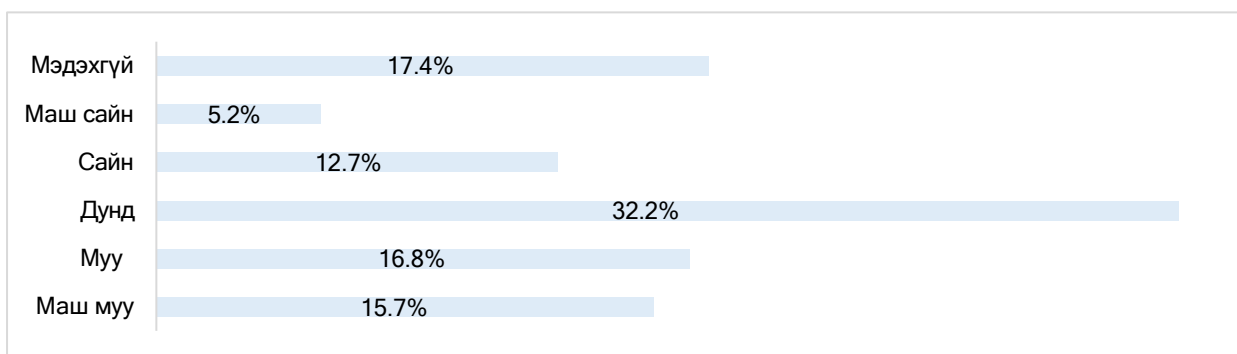
✓ Амьдралын чанар ба дундаж давхарга бүлгийн эрүүл, идэвхтэй амьдралын хэв маяг хэсгийн 3.5.3. хүүхэд, залуучуудын бие бялдрын хөгжлийг дэмжих зорилгоор заавал биелүүлэх спортын норм, нормативыг насны ангиллаар тогтоож мөрдүүлнэ.

Гэвч зорилтот бүлгийн залуучуудын хөгжил, амьдралын түвшнийг сайжруулах талаар тусгайлсан бүлэг зорилтууд тусгагдаагүй байна. Хэдийгээр ажил, мэргэжилгүй болон хөгжлийн бэрхшээлтэй залуусын талаар тодорхой хэмжээний зорилтууд тусгагдсан боловч эдгээр **залуусын оролцоог дэмжих, нийгэм, улс төр, олон нийтийн арга хэмжээнд оролцох оролцооны хувь хэмжээг нэмэгдүүлэх урт хугацааны бодлого, зорилтууд тодорхойлогдоогүй байна.** Мөн зорилтот бүлгийн залуучуудын төлөөлөл болох хорих ангиас суллагдаж буй залуусын хөгжлийг дэмжих, амьдралд хөл тавихад нь сэтгэл санааны дэмжлэг, мэргэжил, ажлын байрны зуучлал үзүүлэх зэрэг тусгайлсан зорилтууд орхигдож харин хорих ангийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх зорилтууд нэлээд тодорхой тусгагджээ.

2023 оны судалдаанд оролцогчид УИХ-ын бүрэн эрхийнхээ хүрээнд ажилласан байдалд 32.2 хувь нь “дунд зэрэг” ажилласан гэж үнэлсэн бол 17.4 хувь нь “мэдэхгүй” 16.8 хувь нь “муу”,

15.7 хувь нь “маш муу”, 12.7 хувь нь “сайн” гэж үнэлсэн бол 5.2 хувь нь “маш сайн” гэжээ.

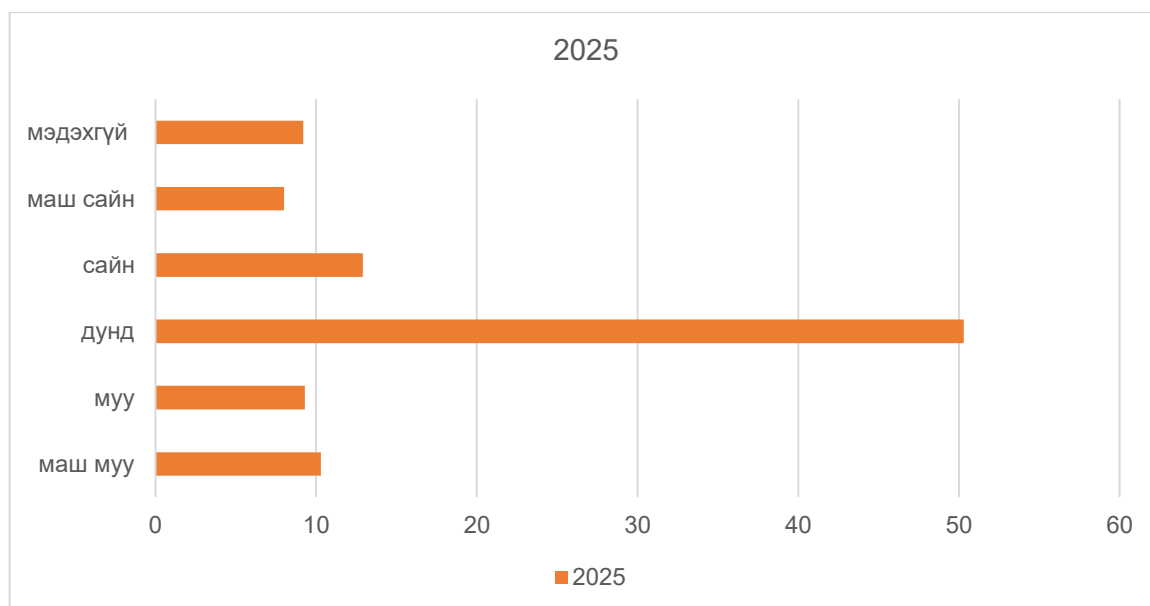
График 9. УИХ-ын ажилласан байдалд өгсөн залуучуудын үнэлгээ⁶⁰ (2023 он)

⁶⁰ Захиалагч байгууллага: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам Зөвлөх байгууллага: Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ судалгааны ажлын (2023 оны) хүрээнд хийгдсэн асуумжаар давтан авсан болно. Анкетын болон ганцаарчилсан ярилцлагын дата хамтдаа

2025 оны Судалдаанд оролцогчид УИХ-ын бүрэн эрхийнхээ хүрээнд ажилласан байдалд 50.3 хувь нь “дунд зэрэг” ажилласан гэж үнэлсэн бол 9.2 хувь нь “мэдэхгүй” 9.3 хувь нь “муу”, 10.3 хувь нь “маш муу”, 12.9 хувь нь “сайн” гэж үнэлсэн бол 8 хувь нь “маш сайн” гэжээ.

График 9а. УИХ-ын ажилласан байдалд өгсөн залуучуудын үнэлгээ 2025 он

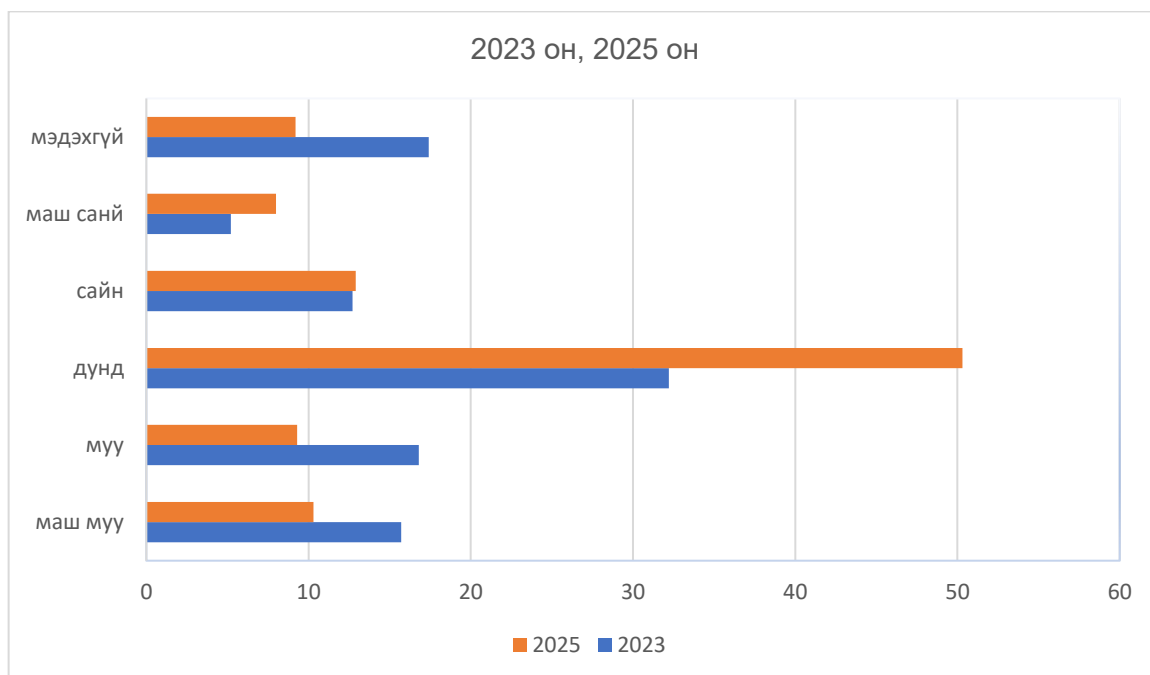
❖ Залуучуудын хөгжлийн үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах төсвийг батлах эрхийн хүрээнд Улсын болон орон нутгийн төсөвт зохих санхүүжилтийг тусгаж хэрэгжүүлнэ гэсэн заалт Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуульд байгаа хэдий ч жил бүрийн Төсвийн тухай хуульд залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр тусгайлсан хөтөлбөр, шаардагдах төсвийн зардлын хэмжээг тусгадаггүй байна⁶¹.

❖ Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих эрхийн хүрээнд Монгол Улсын Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасны дагуу хууль тогтоомжийг дагаж мөрдсөнөөс нь хойш 5 жил тутамд хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээг хийхээр заасан бөгөөд Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль нь 2018 оны 01 сарын 01-ны өдрөөс хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлсэн. Иймд энэ хууль хэрэгжилтийн үнэлгээг энэ онд хийх хуулийн хугацаатай байна.

❖ 2025 онд Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуульд дахин үнэлгээ хийж байгаа нь 2025 оын МУ-ын засгийн газраас залуучуудыг дэмжих жил болгон зарласантай холбоотой бөгөөд Энэ хүрээнд Залуучуудын хөгжлийг дэмжих дунд хугацааны стратегийн талаар Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын сайд Ч.Номин, Залуу гэр бүлийг орон сууцжуулах бодлого, стратегийн талаар Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд Л.Энх-Амгалан нар Засгийн газрын хуралдаанд танилцуулга хийж

⁶¹ 2025 оны Залуучуудыг дэмжих жил болгон зарласантай холбоотойгоор төсвийн тухай хуулийн 46.3.4. тухайн салбар болон байгууллагын үйл ажиллагааг дэмжих зориулалт бүхий хөрөнгө оруулалт хийх хүрээнд холбогдох төсөв батлагдсан байна.

График 96. УИХ-ын ажилласан байдалд өгсөн залуучуудын үнэлгээний харьцуулалт (2023он, 2025 он)

2023 он болон 2025 оны харьцуулалтаас харахад 2025 оныг залуучуудыг дэмжих жил болгосонтой холбоотойгоор УИХ-ын ажилласан байдалд өгсөн үнэлгээ нэлээд савалгаатай харагдаж байгаа боловч 2023 оныхтой харьцуулахад мэдэхгүй гэж хариулт өгсөн байдал 50 гаруй хувиар буурсан байна гэвч үнэлгээний хувьд мөн л “дунд” гэсэн үнэлгээг дийлэнх нь өгч байна. Энэ нь УИХ-ын бодлого залуучуудад таалагдахгүй эсхүл тодорхой судалгаа, үр дүнд сууриладаггүй байгаагийн илрэл гэж үзэж болох юм.

Шигтгээ 21 УИХ-аас баталсан 2025 оны төсвийн тухай хууль⁶²

2025 оны төсвийн тухай хуулийн хавсралт 2-оор Төсвийн ерөнхийлэн захирагч бүрийн 2025 онд хэрэгжүүлэххөтөлбөр, хөиөлбөрийн хүрэх үр дүнгийн талаарх чанрын болон тоо хэмжээний үзүүлэлтээр баталсан байдлаас харахад Хуулийн хэрэгжилтийг олон нийт, иргэд, залуучуудад сурталчлах зорилгоор телевиз, радио, сонин, цахим хуудас эрхлэгчтэй хамтран ажиллах, /Хамаг монгол бүү мартагтун/ төслийг дуусгах, Зорилтот бүлгийн залуучуудын нийгмийн оролцоо, үйлчилгээнд хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх Залуучуудын хөгжлийн төвөөр үйлчлүүлсэн залуучуудын нийт залуучуудад эзлэх хувийг нэмэгдүүлэх ажлын төсвийг баталсан байна.

⁶² <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=17333359498301>

3.4.2. Засгийн газрын бүрэн эрхийн хэрэгжилт (хуулийн 18 дугаар зүйл)

Хуулийн 18.1 дэх хэсэгт Засгийн газар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ гэж заажээ. Үүнд:

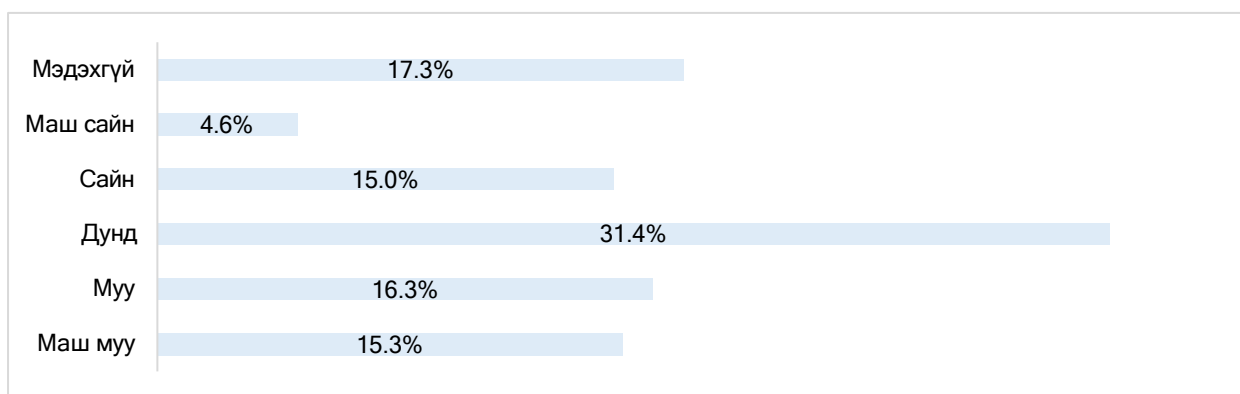
1. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль тогтоомжийн биелэлтийг зохион байгуулах;
2. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагаа болон үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хөрөнгийг жил бүрийн улсын болон орон нутгийн төсөвт тусгаж, өргөн мэдүүлэх;
3. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих;
4. хууль тогтоомжид заасан бусад гэжээ.

2025 оны Залуучуудыг дэмжих жил болгон зарласантай хобоотойгоор хуулийн 18.1.2 дэх хэсэгт “Засгийн газар нь залуучуудын хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр, төлөвлөгөөг батлах” гэж заасаны дагуу орон сууцны асуудлаа шийдвэрлэхэд нь тодорхой дэмжлэг үзүүлэхээр бодлого боловсруулж буй аж.

МУ-ын Засгийн газар ипотекийн хүрэлцээг яаж нэмэгдүүлэх вэ, зорилтот бүлэг рүүгээ чиглэсэн санхүүжилтийн урт хугацааны эх үүсвэрийг хэрхэн бий болгох вэ гэдэг дээр ажиллаж байна.

- ❖ Ирэх жил ипотекийн зээлийг олгохдоо зорилтот бүлэг рүү чиглүүлнэ.
- ❖ Анх удаа орон сууц авч байгаа залуу гэр бүлийг ипотекийн зээлд хамруулах бодлого барина.
- ❖ Хосууд хоёулаа ажил хөдөлмөр эрхэлдэг, Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлдөг, 2-3 хүүхэдтэй бол 50 м2 хүртэлх орон сууцны ипотекийн зээлийн бүтээгдэхүүнд хамруулах.
- ❖ Урьдчилгаа төлбөрийн тодорхой хувийг Зээлийн батлан даалтын сангаас гаргах зэрэг хувилбарыг судлах

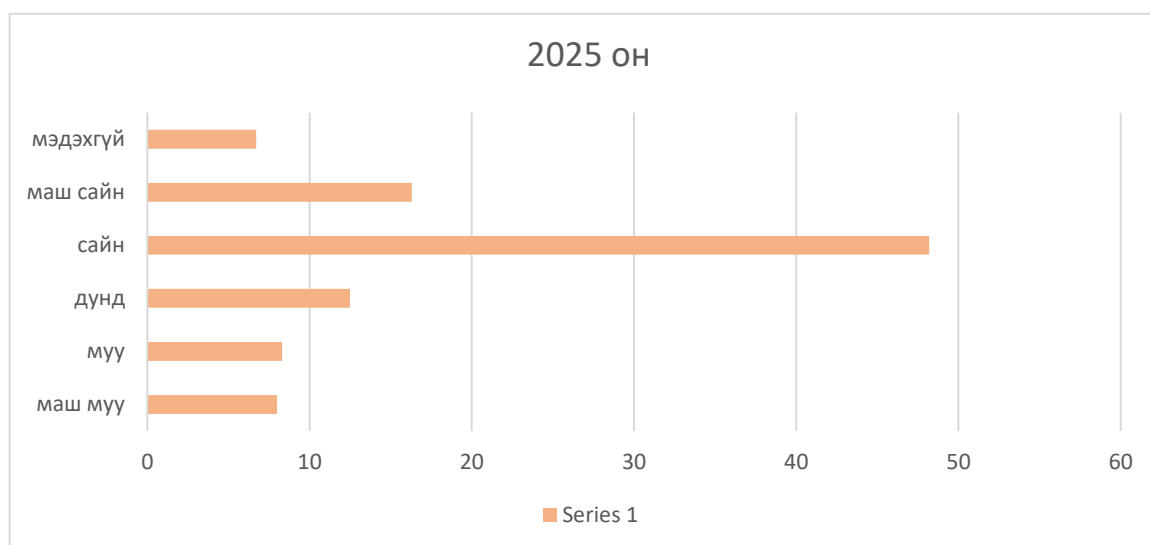
График 10. ЗГ-ын ажилласан байдалд өгсөн залуучуудын үнэлгээ⁶³(2023 он)

2023 оны судалгаанд оролцогчид ЗГ-ын эрхийн хэрэгжилтийг дийлэнх олонх нь “дунд зэрэг” гэж үнэлсэн боловч муу болон маш муу гэж үнэлсэн залуучуудын хувь нь 31.6 хувь байгаа юм.

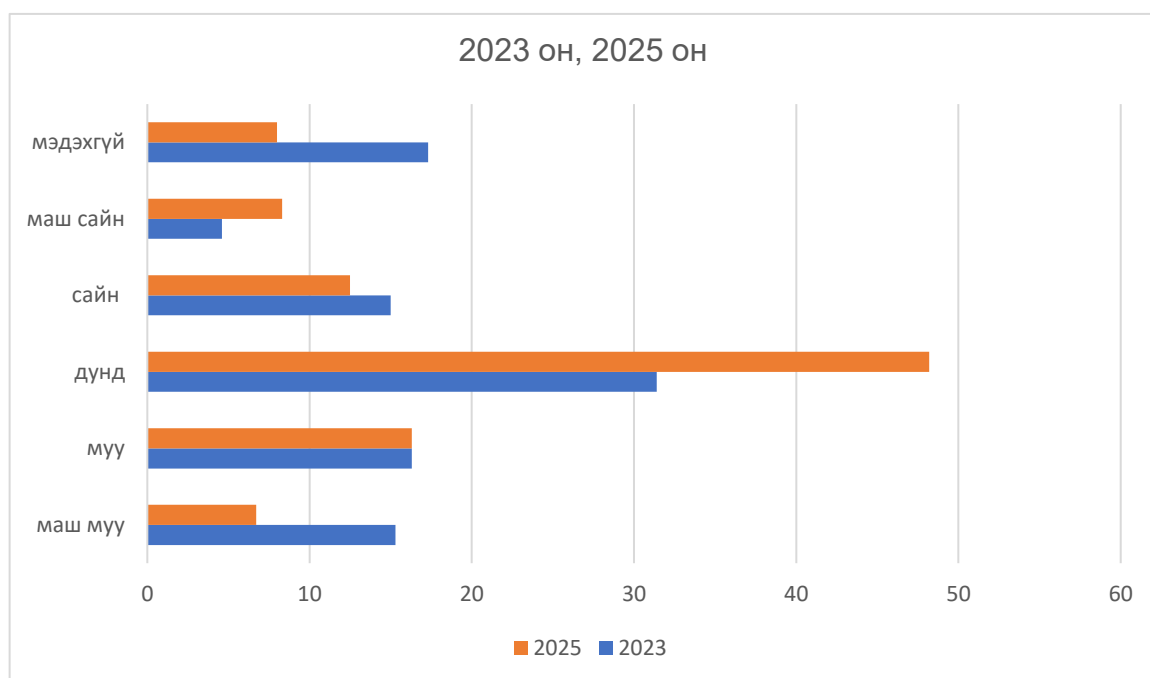
⁶³ Захиалагч байгууллага: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам Зөвлөх байгууллага: Мэргэжлийн социологичдын холбоо ТББ судалгааны ажлын (2023 оны) хүрээнд хийгдсэн асуумжаар давтан авсан болно. Анкетын болон ганцаарчилсан ярилцлагын дата хамтдаа

График 10а. ЗГ-ын ажилласан байдалд өгсөн залуучуудын үнэлгээ (2025 он)

2025 оны Судалдаанд оролцогчид ЗГ-ын ажилласан байдалд 48.2 хувь нь “сайн” ажилласан гэж үнэлсэн бол 8 хувь нь “мэдэхгүй” 6.7 хувь нь “муу”, 6.3 хувь нь “маш муу”, 12.5 хувь нь “дунд” гэж үнэлсэн бол 18.3 хувь нь “маш сайн” гэжээ.

График 10б. ЗГ-ын ажилласан байдалд өгсөн залуучуудын үнэлгээ (2023 он, 2025 он)

Шигтгээ 22.МУ-ын ЗГ-ын мэдээлэл⁶⁴

Монгол Улсын Засгийн газар Залуучуудын хөгжлийг дэмжих хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үүргээ үйл ажиллагааны хөтөлбөртөө тусгасны дагуу Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын яамнаас “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих стратеги төлөвлөгөө 2025-2030”-г боловсруулж, танилцуулсан.

⁶⁴ МУ-ын Засгийн газраас Залуучуудын хөгжлийг дэмжих стратеги төлөвлөгөөг НҮБ-ын Монгол дахь Суурин зохицуулагч болон дипломат төлөөлөгчдөд танилцуулга 2024 оны 12 дугаар сарын 18-ны өдөр Төрийн ордон

Энэхүү стратеги төлөвлөгөө нь Монгол Улсын нийт хүн амын 29 хувийг бүрдүүлж буй 15-34 насны залуучуудын хөгжлийг дэмжихэд чиглэсэн бодлогын баримт бичиг юм. Төлөвлөгөөгөөр залуучуудын боловсрол, орон сууц, хөдөлмөр эрхлэлт болон нийгмийн оролцоог нэмэгдүүлэх зэрэг олон талт арга хэмжээг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэхээр тусгасан. Тус төлөвлөгөөг НҮБ-ын Монгол дахь Суурин зохицуулагч Тапан Мишра, БНХАУ-аас Монгол Улсад суугаа Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд Шэнь Миньжуань, КОЙКА болон олон улсын бусад байгууллагын төлөөлөгчдөд танилцуулж, санал авсан байна.

3.4.3. Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын чиг үүргийн хэрэгжилт (хуулийн 19 дүгээр зүйл)

Хуулийн 19.1.Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжих чиглэлээр дараах чиг үүрэгтэй гэж заажээ. Үүнд:

19.1.1. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль тогтоомж, төрийн бодлого, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг нэгдсэн удирдлагаар хангах, хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх, үр дүнг тайлагнах;

19.1.2. Залуучуудын асуудал хариуцсан бүх шатны байгууллагыг мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах, үйл ажиллагаанд үнэлэлт, дүгнэлт өгөх;

Эдгээр заалтуудын дагуу Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам болон Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газар нь нэгдсэн удирдлагаар хангаж, хэрэгжилтэд хяналт- шинжилгээ, үнэлгээг жилд нэг удаа хийдэг гэж Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газрын Залуучуудын хөгжлийн газрын дарга танилцуулсан боловч холбогдох тайланд энэ талаар тусгагдаагүй байна гэж 2023 оны судалгаагаар гарч байсан бол 2025 оны судалгаагаар судлагаанд хамрагдсан Төрийн захиргааны болон орон нутгийн залуучуудын асуудал хариуцсан байгууллагын төлөвлөгөөнд тусгагдаж, тайланд тодорхой биелэлтийн хувийг зааж өгсөн нь дэвшилттэй болсон байна.

Шигтгээ 23. Сүхбаатар дүүргийн Засаг даргын 2024-2028 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны хөтөлбөр Сүхбаатар дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2 дугаар /Ээлжит/ хуралдаан 2024 оны 12 дугаар сарын 26-ны өдөр хуралдаж .УИХ-ын 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Алсын хараа-2050”, Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын Захирагчийн 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн төсөл, Нийслэлийг 2021-2025 онд хөгжүүлэх 5 жилийн үндсэн чиглэл, Нийслэлийн 2025 оны хөгжлийн жилийн төлөвлөгөө зэрэг хууль эрх зүй, урт, дунд, богино хугацааны бодлогын баримт бичгүүдтэй уялдуулан нийт 5 бүлэг, 13 дэд бүлэг, 113 арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөн боловсруулагдсан дүүргийн Засаг даргын 2024-2028 оны "ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖИХ СҮХБААТАР ДҮҮРЭГ" үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн төслийг хэлэлцэн баталлаа.

ИТХ-аас 2025 оныг Залуучуудын хөгжлийг дэмжих жил болгон зарласан байна.

19.1.3. Залуучуудын хөгжил, оролцооны чиглэлээр гадаадын болон олон улсын байгууллагатай хамтран ажиллах; гэж заасны дагуу Хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын яамны 2022 оны 12 дугаар сарын үйл ажиллагааны тайланд тусгагдсан зарим ажлаас дурдвал:

- “Жайка” олон улсын хамтын ажиллагааны байгууллагын буцалтгүй тусламжаар “Зорилтот бүлгийн залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих замаар бие даан амьдрахад дэмжлэг үзүүлэх тогтолцоог бэхжүүлэх төсөл”- ийг 2023-2027 онд хэрэгжүүлэхэд хамтран ажиллах тухай санамж бичгийг байгуулсан.

- ОУХБ-тай хамтран ОУХБ-ын конвенц, зөвлөмжийн хэрэгжилтийг дэмжих гурван талт дэд хорооны гишүүдэд зориулан “Монгол Улсын нэгдэн орсон ОУХБ-ын конвенцын хэрэгжилтийн тайлан боловсруулахад анхаарах асуудал”, “Гурван талт зөвлөлдөөний талаарх

олон улсын хөдөлмөрийн хэм хэмжээ”, “Хөдөлмөрийн тухай 81, 129 дүгээр конвенцод нэгдэн ороход үндэсний хууль тогтоомжийн нийцлийн талаарх харьцуулсан судалгааны танилцуулга”, “Ажил хаях, ажлын байр түр хаахыг хориглох үед хүн амд үзүүлэх наад захын үйлчилгээний хэмжээ”, “Ажил хаях, ажлын байр түр хаахыг хориглоход нэн шаардлагатай үйлчилгээ үзүүлэх аж ахуйн нэгж, байгууллагын жагсаалт” зэрэг сургалт, хэлэлцүүлгийг ОУХБ-ын Олон улсын хөдөлмөрийн хэм хэмжээний асуудал хариуцсан мэргэжилтэн Алайн Пельсийг оролцуулан зохион байгуулсан байна.⁶⁵

- Багануур дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн үндэсний зөвлөлийн 2024 оны 01 дүгээр тогтоол, Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд залуучуудын хөгжлийн зөвлөлүүдийн үйл ажиллагааг дэмжих, хөгжих, оролцох, санал хүсэлтээ илэрхийлэх эрхийг хангах зорилгоор "YOUTH MONGOLIA" залуучуудын хөгжлийн зөвлөлийн анхдугаар чуулганыг 2024 оны 05 дугаар сарын 17-ны Баасан гарагт Төрийн ордны "Их Монгол" танхимд 21 аймаг, нийслэлийн 9 дүүрэг, төрийн захиргааны байгууллагуудын 800 гаруй төлөөлөл хамрагдан амжилттай зохион байгуулагдаж хамрагдсан тухай⁶⁶

- Сүхбаатар дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2 дугаар /Ээлжит/ хуралдаан 2024 оны 12 дугаар сарын 26-ны өдөр хуралдаж .УИХ-ын 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Алсын хараа-2050”, Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын Захирагчийн 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн төсөл, Нийслэлийг 2021-2025 онд хөгжүүлэх 5 жилийн үндсэн чиглэл, Нийслэлийн 2025 оны хөгжлийн жилийн төлөвлөгөө зэрэг хууль эрх зүй, урт, дунд, богино хугацааны бодлогын баримт бичгүүдтэй уялдуулан нийт 5 бүлэг, 13 дэд бүлэг, 113 арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөн боловсруулагдсан дүүргийн Засаг даргын 2024-2028 оны "ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖИХ СҮХБААТАР ДҮҮРЭГ" үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн төслийг хэлэлцэн баталсан⁶⁷

- Ховд аймаг 8413 малчин өрхтэйгөөс мал аж ахуйн салбарт 13300 малчин ажиллаж байна. Үүний 26.7 хувь нь залуу малчид буюу 18-35 насныхан байна. Монгол өв уламжлалаа тээн яваа залуу малчдынхаа үгийг сонсох, асуудал бэрхшээлийг хамтран даван туулах зорилгоор 2016, 2019, 2024 онуудад тус тус “Залуу малчдын зөвлөгөөн” зохион байгуулж 590 гаруй залуу малчин залуучууд оролцсон.⁶⁸

- "Залуу малчин, тариаланч өрх" аймгийн дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилт, нийгмийн даатгалын ач холбогдол, мал эмнэлгийн зарим үйлчилгээний талаар танилцуулж, Монгол Улсын аварга малчдын ажлын туршлага, амжилт ололтоос хуваалцаж 131 залуу малчинг малжуулах хөтөлбөрт хамруулаад байгаа тухай дурьдсан байна⁶⁹.

⁶⁵ 2023 оны судалгаанд дурдагдсан.

⁶⁶ Багануур дүүргийн засаг даргын тамгын газрын нийгмийн хөгжлийн хэлтсийн боловсрол, соёл урлагийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн Т.Байгальмаагийн ирүүлсэн тайлангаас

⁶⁷ <https://sbd.gov.mn/> Засаг даргын 2024-2028 оны "ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖИХ СҮХБААТАР ДҮҮРЭГ" үйл ажиллагааны хөтөлбөрөөс

⁶⁸ Ховд аймгийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан (2016-2024) Ховд аймгийн Засаг даргын тамгын газрын дарга Б.Ганболдын ирүүлсэн тайлангаас

⁶⁹ Ховд аймгийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан (2016-2024) Ховд аймгийн Засаг даргын тамгын газрын дарга Б.Ганболдын ирүүлсэн тайлангаас

Шигтгээ 24. Ховд аймгийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан (2016-2024)

Өсвөр үе залуучуудыг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг 2014 оноос эхлэн Ховд аймгийн Цагдаагийн газар, Боловсрол шинжлэх ухааны газартай хамтран жил болгон тогтмол зохион байгуулж байна. Мөн өсвөр насны хүүхдүүд гэмт хэргийн хохирогч, холбогдогч болохоос өөрийгөө хамгаалахад чиглэсэн мэдлэг ойлголтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор “Инээдэг Нар” төслийг Монголын андууд төрийн бус байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлснээр сургууль, зам талбай болон Гэр бүлийн орчинд үйлдэгдсэн хүчирхийлэл болон ослын хохирогч болон холбогдогч болсон 6 кэйсийг нээн илрүүлж аймгийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын Хүүхдийн эрхийн улсын байцаагч дээр хянан шалгаагдаж холбогдох хууль дүрмийн дагуу асуудлуудыг судалж 2 хүүхдийн асуудлыг хуулийн дагуу шийдэж 4 кэйс хянан шалгах түвшинд үргэлжилж байна.

19.1.4. Залуучуудын сайн дурын ажлыг бүртгэх, үнэлэмжийг нэмэгдүүлэх, тухайн салбарт ажилласан байдлыг ажлын туршлагад тооцох тогтолцоог бий болгох;

Энэхүү тогтолцоог бий болгож холбогдох журмыг батлан хэрэгжүүлж байгаа боловч практикт хэрэгжүүлэхэд тулгарч байгаа хүндрэл бэрхшээл хэрэгжихгүй байх асуудлууд байсан талаар энэ тайлангийн 3.3 дэд бүлгийн 3.3.3 дах хэсэгт оруулсан болно.

19.1.5. Оюутан, суралцагчид цагийн ажил хийх тогтолцоог бий болгож, хэрэгжилтийг зохион байгуулах;

19.1.6. энэ хуулийн 20.1-д заасан төвийн үйл ажиллагааны салбар дундын хамтын ажиллагааны зохицуулалтыг хангах, хүний нөөцийн чадавхыг дэмжих арга хэмжээ авах;

19.1.7. аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн залуучуудын хөгжлийн салбар зөвлөлийг мэргэжил, арга зүйн нэгдсэн удирдлагаар хангах;

19.1.8. залуучуудын хөгжлийг дэмжихэд төрийн, төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг дэмжих, урамшуулах;

19.1.9. залуучуудын мэдээллийн санг бүрдүүлж, хөтлөх

19.1.10. аймаг, сум, дүүрэг дэх төвийн хэрэгжүүлэх энэ хуулийн 20.2-т заасан чиг үүргийг гэрээний үндсэн дээр гүйцэтгэх залуучуудын иргэний нийгмийн байгууллагыг магадлан итгэмжлэх, мэргэжил, арга зүйн нэгдсэн удирдлагаар хангах;

19.1.11. энэ хуулийн 19.1-д заасан зарим чиг үүргийг гэрээний үндсэн дээр гүйцэтгэх залуучуудын иргэний нийгмийн байгууллагыг магадлан итгэмжлэх журмыг батлах.

Эдгээр заалтуудыг 2023 оны 06 дугаар сарын 16-ны өдрийн хуулиар нэмсэн тул үнэлэх боломжгүй, мэдээлэл цуглуулаагүй болно.

19.2. Залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага цэргийн насны залуучуудын цэргийн алба хаах хүсэл, эрмэлзлийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн нөлөөллийн арга хэмжээг батлан хамгаалахын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлнэ” гэж заажээ.

Энэхүү заалтын хэрэгжилтийн талаар холбогдох мэргэжилтнүүд нөлөөллийн ажлууд хийдэг гэсэн боловч тайлангаас үзэхэд яг цэргийн насны залуучуудад чиглэсэн нөлөөллийн ажил бус өсвөр насны хүүхэд, залуучуудад чиглэсэн хөтөлбөр, ажлууд тусгагдсан байв.

Хуулийн 19 дүгээр зүйлийн хэрэгжилтийг практикт нийцэж байгаа байдал болон хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдлыг үнэлэхээр залуучуудаас “Та залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хүрээнд **төрийн холбогдох байгууллагаас дэмжлэг авч байсан уу?**”

гэсэн асуулгад оролцогчдын 69.2 хувь нь “дэмжлэг авч байгаагүй”, 18.6 хувь нь “дэмжлэг авч байсан” гэсэн бол үлдсэн 12.2 хувь “мэдэхгүй” гэжээ.

График 11. Хуулийн хүрээнд холбогдох төрийн байгууллагаас залуучууд дэмжлэг авч байсан эсэх (2023 он)

Мөн залуучуудаас “Та төрийн холбогдох байгууллагын залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр явуулдаг үйл ажиллагааг хэр сайн мэдэх вэ?” гэсэн асуулгад оролцогчдын 8.5 хувь нь залуучуудын хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагааг нь “маш сайн мэднэ” гэсэн бол 17.6 хувь “сайн”, 36.4 хувь “дунд зэрэг”, 28.8 “муу”, харин 8.7 хувь нь “маш муу” мэднэ гэж хариулжээ.

График 11а. Хуулийн хүрээнд холбогдох төрийн байгууллагаас залуучууд дэмжлэг авч байсан эсэх (2025 он)

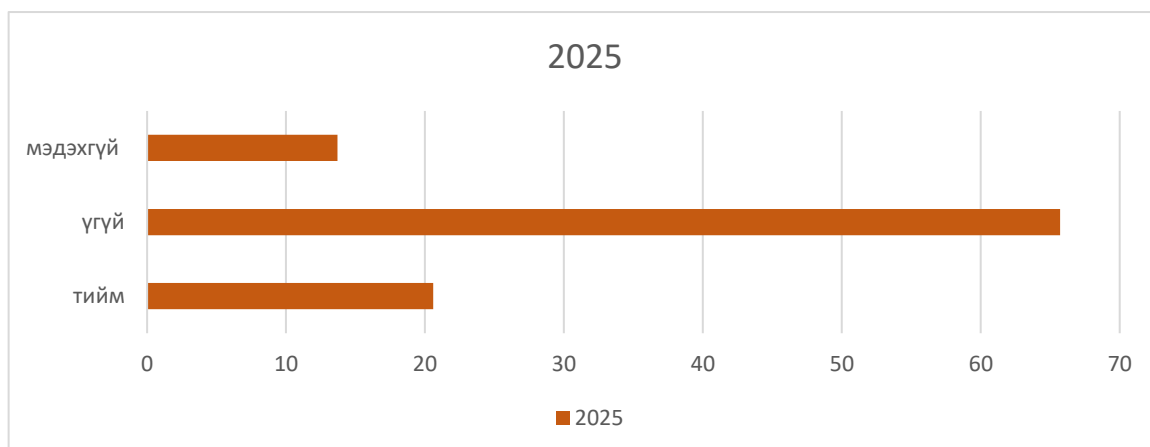
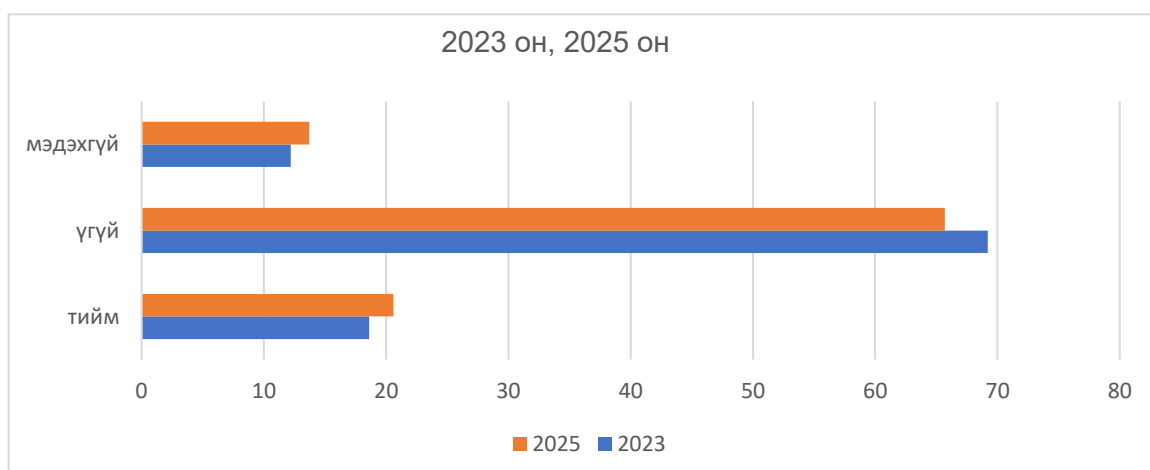

График 11b. Хуулийн хүрээнд холбогдох төрийн байгууллагаас залуучууд дэмжлэг авч байсан эсэх харьцуулалт (2023 он, (2025 он)

Хоёр оны судалгааг харьцуулан харахад Төрийн байгууллагаас залуучуудын авч байгаа дэмжлэгт төдийлэн ахиц гараагүй байгаа боловч мэдээлэл авч байгаа байдал нь нэмэгдэжсэн байгаа нь харагдаж байна.

График 12. Төрийн байгууллагын залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр явуулдаг үйл ажиллагааг мэдэх эсэх (2023 он)

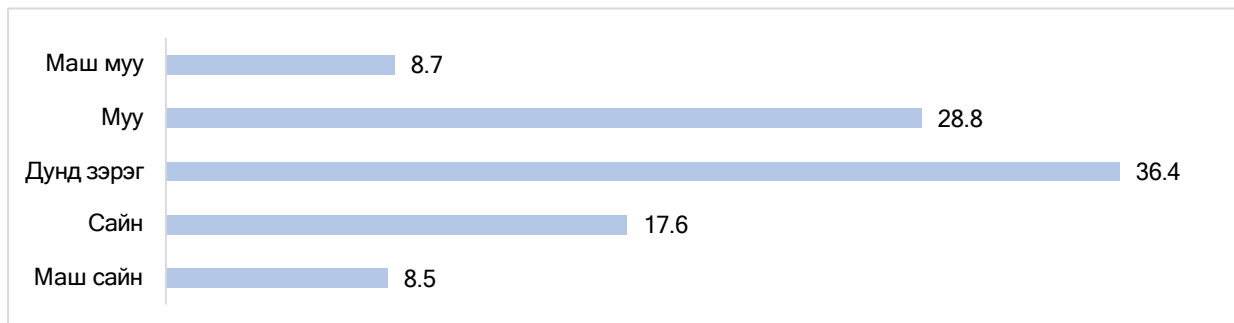
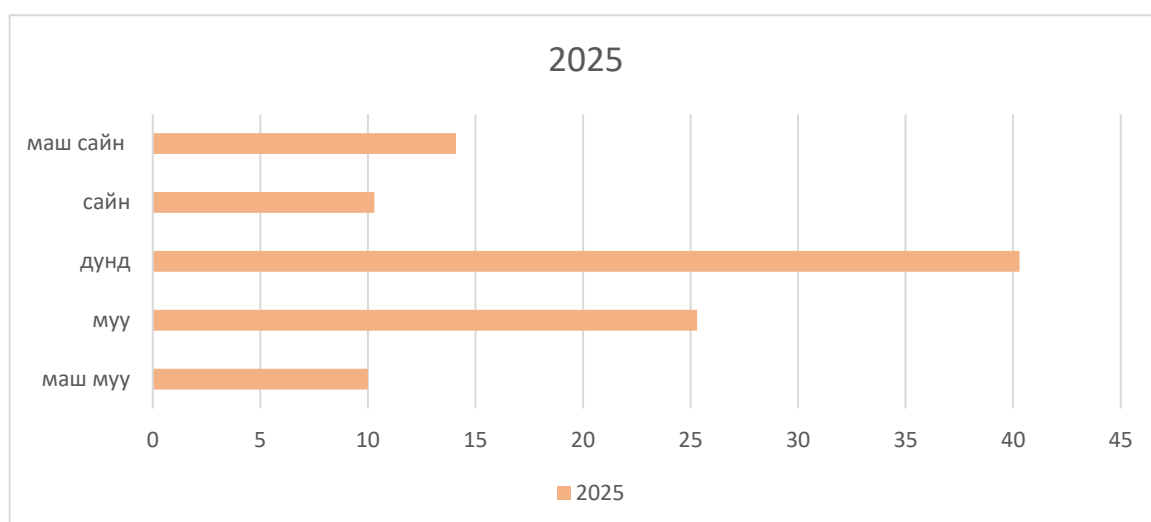
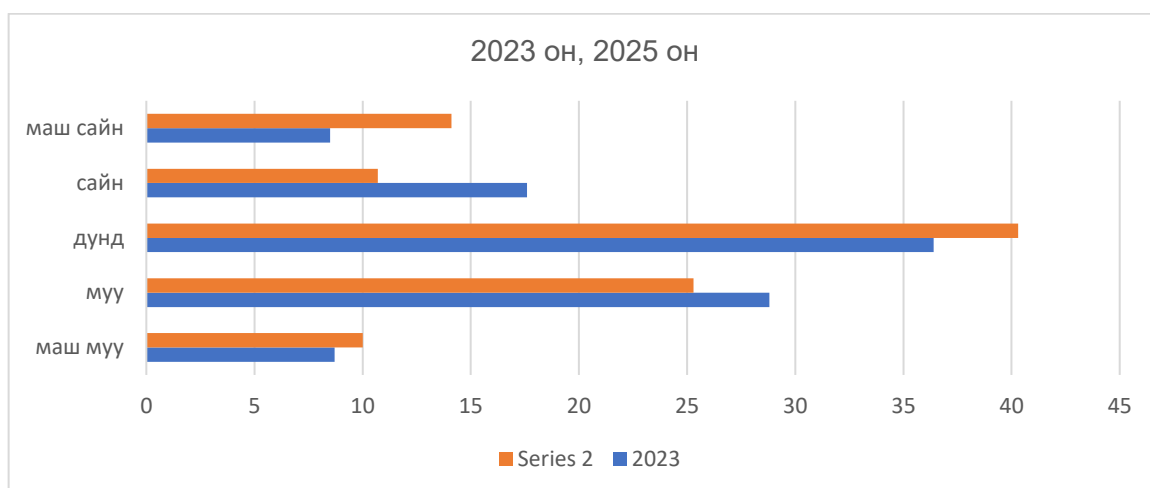

График 12а. Төрийн байгууллагын залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр явуулдаг үйл ажиллагааг мэдэх эсэх (2025 он)

2025 онд асуулгад оролцогчдын 14.1 хувь нь залуучуудын хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагааг нь “маш сайн мэднэ” гэсэн бол 10.3 хувь “сайн”, 40.3 хувь “дунд зэрэг”, 25.3 “муу”, харин 10 хувь нь “маш муу” мэднэ гэж хариулжээ.

График 12b. Төрийн байгууллагын залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр явуулдаг үйл ажиллагааг мэдэх эсэх харьцуулалт (2023 он, 2025 он)

Хоёр оны харьцуулалтыг харахад 2025 оныг Залуучуудыг дэмжих жил болгосонтой холбоотой “маш сайн” гэсэн үнэлгээ өссөн харагдаж байгаа боловч дийлэнх нь дунд гэсэн үнэлгээг өгснөөр 2023 оны нөхцөл байдал дээрдсэн гэж үзэх боломжгүй байна.

График 13. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Залуучуудад чиглэсэн үйл ажиллагааны үнэлгээ (2023 он)

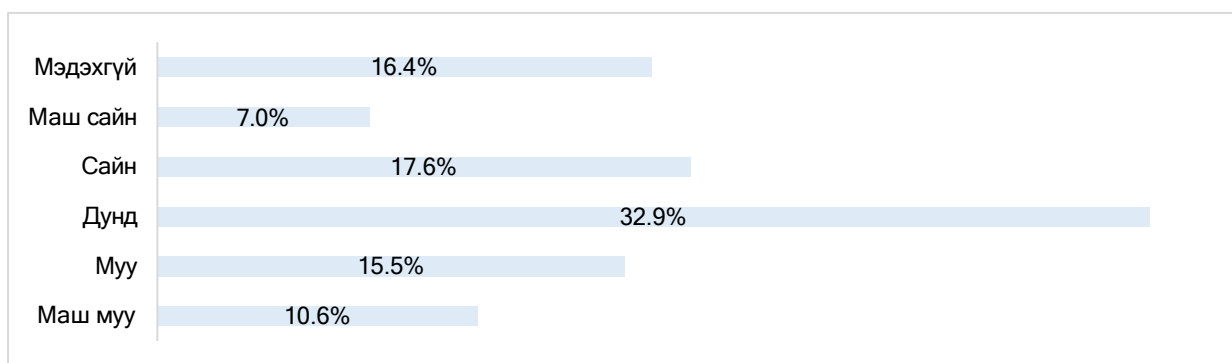

График 13а. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Залуучуудад чиглэсэн үйл ажиллагааны үнэлгээ (2025 он)

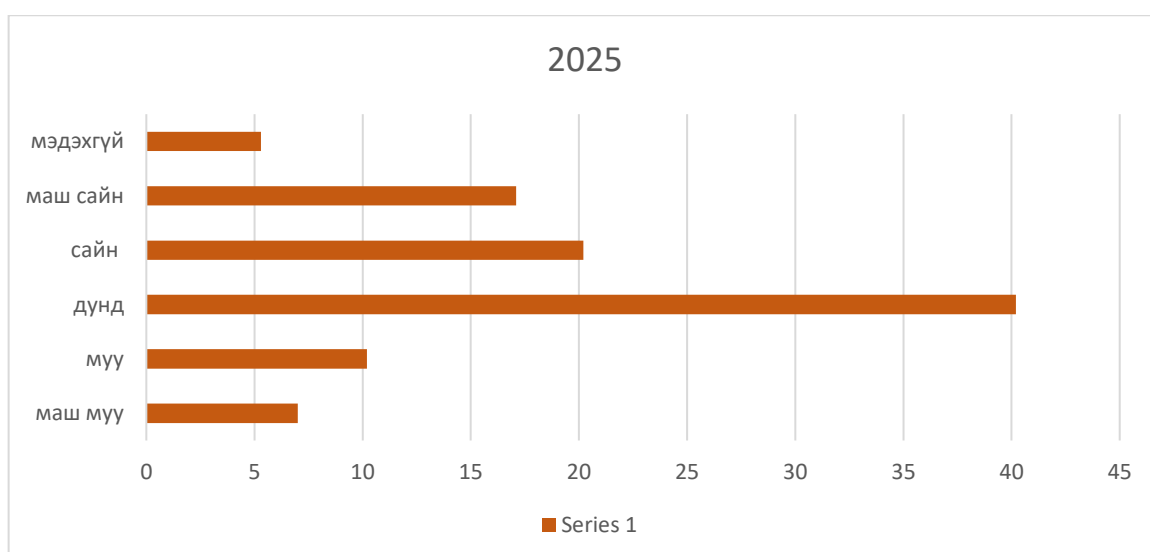
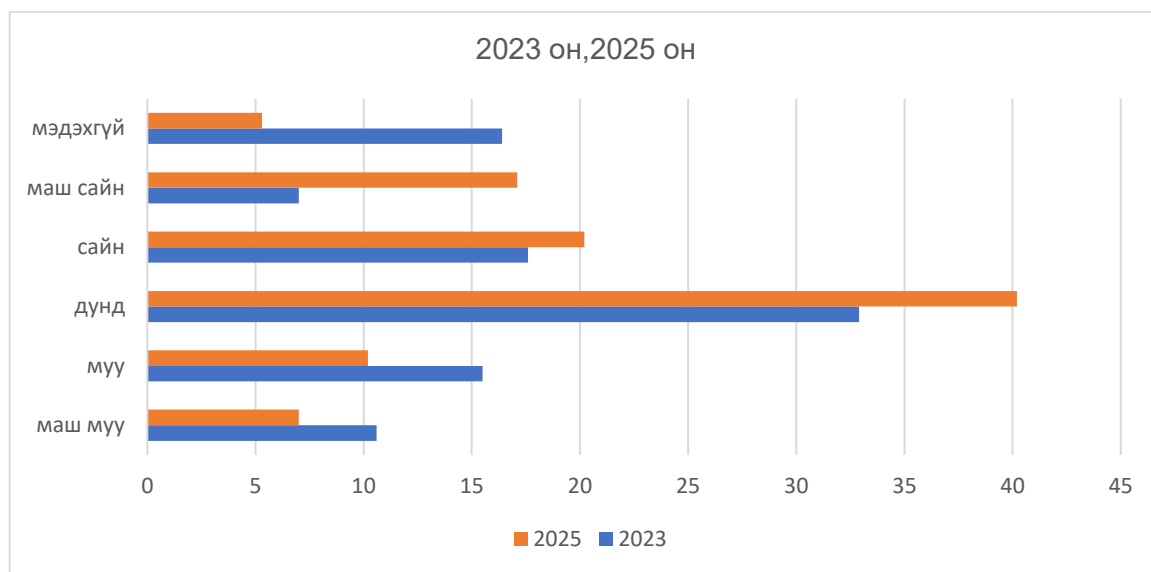

График 13в. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Залуучуудад чиглэсэн үйл ажиллагааны үнэлгээний харьцуулалт (2023 он, 2025 он)

Шигтгээ 25 Гэр бүл хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын салбарын 2025-2028 оны стратеги төлөвлөгөөнөөс⁷⁰

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бодлогыг хүн амын бүлгүүдэд зориулан оновчтой хэрэгжүүлэх зорилтын хүрээнд ... залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих арга хэмжээний төсвийг улсын төсөвт суулгасан байна .

Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Залуучуудад чиглэсэн үйл ажиллагааны үнэлгээний харьцуулалт нэлээд ялгаатай гарч байгаа нь судалгааны хамрах хүрээнээс хамаарч байх талтай байна. Учир нь 2023 оны судалгааны 60 гаран хувь нь хөдөө орон нутагт амьдардаг залуусыг хамарч байсан бол 2025 онд Нийслэлийн дүүргүүдийг 60 гаран хувьтай хамарсан тул харьцангуй мэдээлэл сайтай байна. Гэхдээ үнэлж байгаа байдал 2023 оныхтой адил “дунд” үнэлгээ дийлэх хувийг эзэлж байна.

⁷⁰ <https://mlsp.gov.mn/> Гэр бүл хөдөлмөр нийгмийн хамгааллын салбарын 2025-2028 оны стратеги төлөвлөгөө

График 14. Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын Залуучуудад чиглэсэн үйл ажиллагааны үнэлгээ (2023 он)

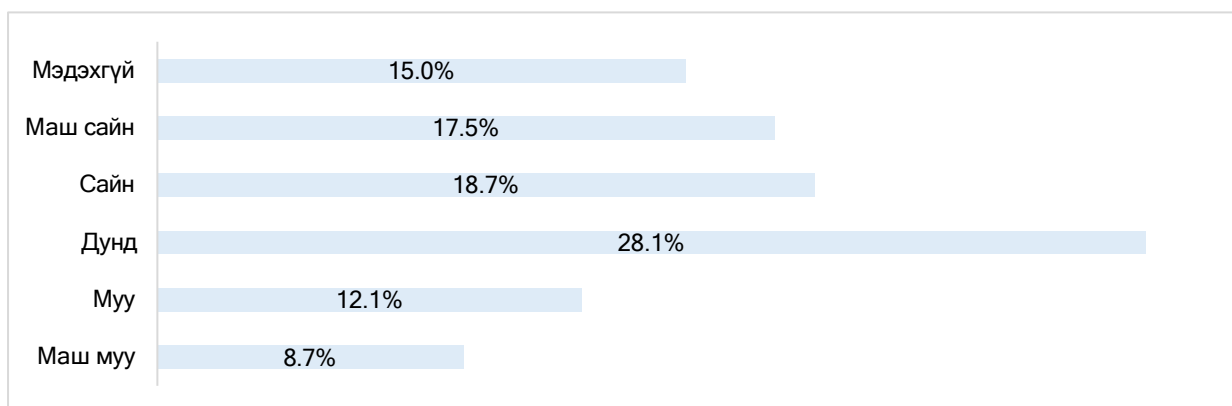
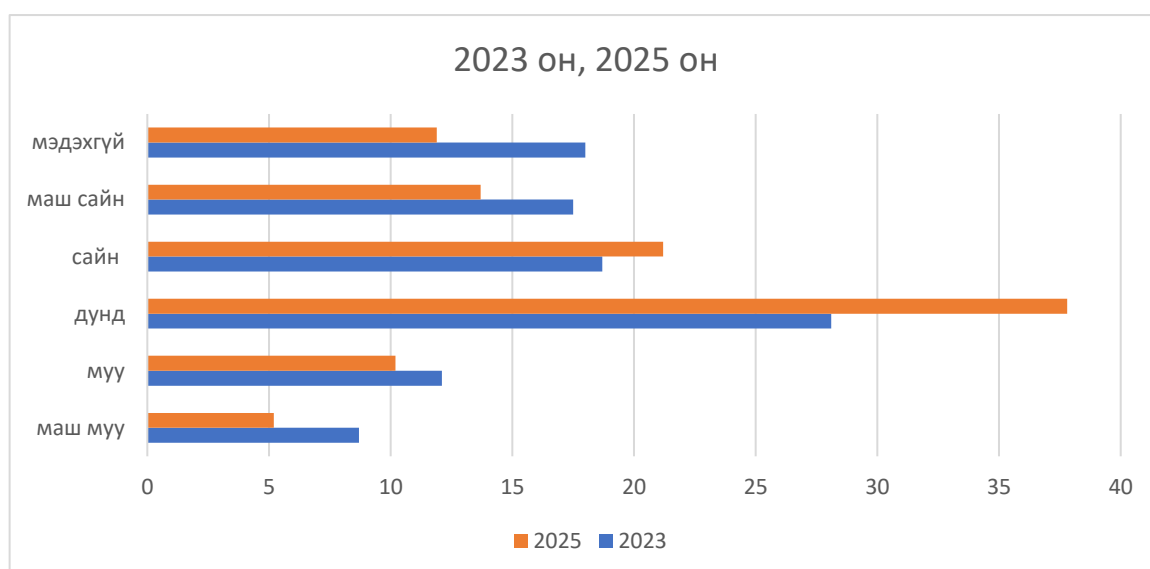

График 14а. Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын Залуучуудад чиглэсэн үйл ажиллагааны үнэлгээ (2025 он)

Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын үйл ажиллагааг мэдэхгүй гэж хариулж байгаа судалгаанд хамрагдагсад цөөрсөн байгаа боловч үйл ажиллагааг дунд гэж үнэлж буй нь 2023 оныхоос илүү байна. Ийнхүү үнэлэхэд нөлөөлж байгаа хүчин зүйлийг цаашид тухайлан судалж үр дүнд суурилсан ажлыг зохион байгуулах нь зүйтэй байна.

3.4.4. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих төвийн чиг үүргийн хэрэгжилт (хуулийн 20 дугаар зүйл)

Хуулийн 20.1- т “Орон нутагт залуучуудад үйлчилгээ үзүүлэх залуучуудын **хөгжлийн төвийг ажиллуулна**. Залуучуудын хөгжлийн **төвийн дүрмийг** залуучуудын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална” гэж заасан бөгөөд энэхүү заалт нь 2023 оны 06 дугаар сарын 16-ны өдрийн хуулиар нэмсэн энэ заалт хэрэгжиж эхлэхээс өмнө Залуучуудын хөгжлийн төвийн дүрмийг Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын газрын даргын 2018 оны 01 дүгээр сарын 16-ны өдрийн А/07 дугаараар баталж мөрдөж ажиллаж байсан байна.

Орон нутагт залуучуудад үйлчилгээ үзүүлэх залуучуудын хөгжлийн төвийг ажиллуулна

гэсэн заалт зорилгодоо хүрсэн гэж үзэж байна. Учир нь Залуучуудын хөгжлийн төв 21 аймаг, 9 дүүрэг, 5 сум (Өмнөговь аймгийн Цогтцэций, Ханбогд, Гурвантэс, Номгон, Булган)-д ажиллаж, амьдрах ухааны сургалт, сонирхлын клуб, зөвлөлийг ажиллуулах, хууль зүйн туслалцаа, эрүүл мэндийн зөвлөгөө үйлчилгээ, тусламж, гэр бүлийн зөвлөгөө, хөдөлмөр эрхлэлтийн сургалт, зөвлөгөө, зуучлалын үйлчилгээнд жилд дунджаар нийт залуучуудын 40 хувийг хамруулдаг бөгөөд 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар 450 мянга гаруй залуучууд буюу нийт залуучуудын 45 хувьд хөгжлийн үйлчилгээг хүргэсэн. Мөн **Ховд аймгийн Манхан сум, Баян-Өлгий аймгийн Сагсай сум, Завхан аймгийн Их-Уул суманд Залуучуудын хөгжлийн төвийг шинээр байгуулаад байна.**⁷¹

Гэр бүл, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам 2023 оноос хойш дараах байдлаар 7 удаагийн тайлан гаргасан боловч залуучуудад зориулсан хөгжлийн төвөөр дамжуулан хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаа дурхдагдаагүй байна⁷².

- Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны үйл ажиллагааны тайлан /2025 оны 02 дугаар сар/ 2025-03-26
- Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны үйл ажиллагааны тайлан /2025 оны 01 дүгээр сар/ 2025-03-2
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны үйл ажиллагааны тайлан /2023 оны 4 дүгээр сар/ 2023-05-05
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны үйл ажиллагааны тайлан/2022 оны 3 дугаар сар/ 2023-04-05
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны үйл ажиллагааны тайлан/2022 оны 2 дугаар сар/ 2023-03-06
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны үйл ажиллагааны тайлан /2023 оны 1 дүгээр сар/ 2023-02-03
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны үйл ажиллагааны тайлан/2022 оны 12 дугаар сар/ 2023-01-06

Харин энэхүү заалтын хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдлыг үнэлэхээр судалгаанд оролцсон залуучуудаас **“Таны харьяалах газарт Залуучуудад зориулсан хөгжлийн төв, дэмжих байгууллага байдаг уу?”** гэсэн асуултад 42.8 хувь “байдаг” гэсэн бол 27.2 хувь “байдаггүй”, 30 хувь нь “мэдэхгүй” гэсэн байна.

График 15. Залуучууд хөгжлийн төв байдаг эсэх (2023)

⁷¹ Алсын хараа 2050 Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам 2022 оны жилийн эцсийн тайлангаас авсан тухай 2023 оны судалгаанд дурдсан байдаг

⁷² <https://mlsp.gov.mn/content?c=84>

График 15а. Залуучууд хөгжлийн төв байдаг эсэх (2025)

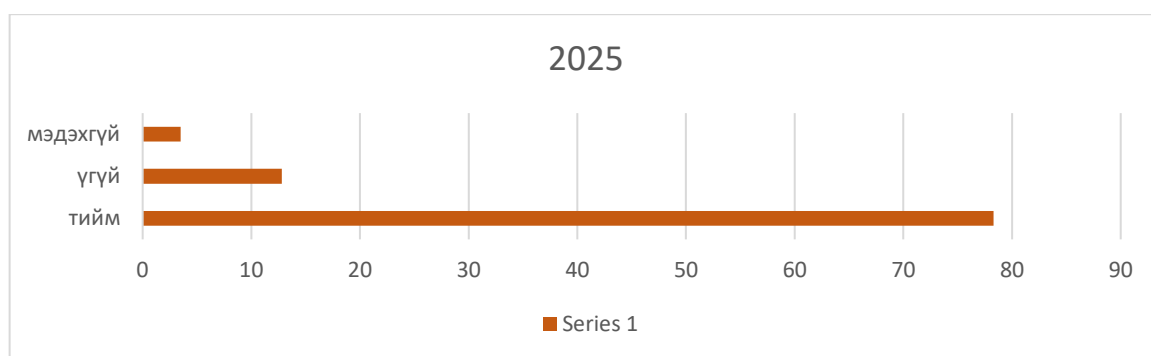
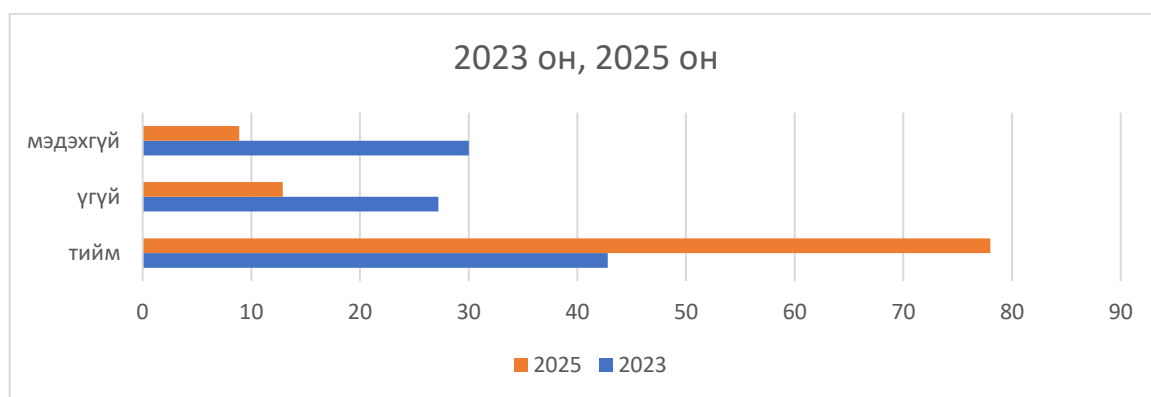

График 15b. Залуучууд хөгжлийн төв байдаг эсэх харьцуулалт (2023 он, 2025 он)

2025 оныг Засгийн газраас залуучуудын хөгжлийн дэмжих жил болгосонтой холбоотой хийж байгаа ажлын хүрээнд залуучуудын хөгжлийн төвийн үйл ажиллагааг залуучууд мэдэж эхэлж байна.

Шигтгээ 26. МОНГОЛ УЛСЫН ТӨСВИЙН ХӨРӨНГӨӨР 2025 ОНД САНХҮҮЖҮҮЛЭХ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТЫН ТӨСӨЛ ⁷³, АРГА ХЭМЖЭЭ, БАРИЛГА БАЙГУУЛАМЖИЙН ЖАГСААЛТ

Залуучуудын сургалт, спорт хөгжлийн төв /Хэнтий, Бор-Өндөр сум/Гэр бүл хөгжлийн төвийн барилга /Ховд, Жаргалант сум/Иргэд, хүүхэд, залуучууд, ахмад настанд зориулсан хөгжлийн төв /Улаанбаатар, Чингэлтэй дүүрэг, 1, 2, 3, 4, 5, 6 дугаар хороо/ Хүүхэд хамгаалал, хөгжлийн төвийн барилга /Баян-Өлгий, Өлгий сум/ын барилга барих зардал улсын төсөвт суусан байна.

⁷³ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=17333359498301> МОНГОЛ УЛСЫН ТӨСВИЙН ХӨРӨНГӨӨР 2025 ОНД САНХҮҮЖҮҮЛЭХ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТЫН ТӨСӨЛ, АРГА ХЭМЖЭЭ, БАРИЛГА БАЙГУУЛАМЖИЙН ЖАГСААЛТ 2 дугаар хавсралт

3.4.5. Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Засаг даргын чиг үүргийн хэрэгжилт (хуулийн 21 дүгээр зүйл)

Хуулийн 21.1.Бүх шатны Засаг дарга харьяа нутаг дэвсгэртээ залуучуудын хөгжлийг дэмжих талаар дараах чиг үүрэгтэй гэж заажээ. Үүнд:

21.1.1. харьяалах нутаг дэвсгэртээ үйл ажиллагаа явуулж байгаа залуучуудын салбар зөвлөлийг тэргүүлэх;

21.1.2. залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг харьяалах нутаг дэвсгэртээ зохион байгуулах;

21.1.3. залуучуудын хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагаанд шаардагдах төсвийг тухайн шатны Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлаар батлуулж, хэрэгжилтийг зохион байгуулах;

21.1.4. энэ хуулийн 11.1.7 дахь заалт, 13, 14, 15 дугаар зүйлд заасан арга хэмжээг залуучуудын оролцоог дэмжих тусгай хөтөлбөрийн дагуу харьяалах нутаг дэвсгэртээ зохион байгуулах;

21.1.5. энэ хуулийн 9.5 дахь хэсэг, 11.1.7 дахь заалт, 20.8 дахь хэсэгт заасан арга хэмжээнд шаардагдах хөрөнгийг жил бүрийн орон нутгийн төсөвт тусгах; зэрэг чиг үүрэгтэй байна.

2025 оныг Залуучуудыг жил болгосонтой хобогдуулан Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Засаг даргын 2024-2028 оны хөгжлийн төлөвлөгөөнд залуучуудыг хөгжлийг дэмжих тухай зорилтууд орсноос гадна 2020-2024 оны үйл ажиллагааны тайланд хийсэн ажлаа тусгасан байна.

Шигтгээ 27 Баянгол дүүргийн засаг даргын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны тайлан⁷⁴

- ❖ “Залуучуудын хөгжлийн төв”-ийг байгуулав.
- ❖ Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих чиглэлээр 3 арга хэмжээ, 18 удаагийн сургалт, нөлөөллийн арга хэмжээг зохион байгуулан 20134 залуучуудыг хамруулав.
- ❖ Залуучуудын хөгжлийн төвийн дэргэдэх Жвү Жицүгийн клубыг нээв.

3.4.6. Залуучуудын хөгжлийн үндэсний болон салбар зөвлөлийн чиг үүргийн хэрэгжилт (хуулийн 22 дугаар зүйл)

Монгол Улсын Ерөнхий сайдын 2018 оны 01 дугаартай захирамжаар “Залуучуудын хөгжлийн үндэсний зөвлөл”-ийг байгуулсан бөгөөд ЗГ-ын 2022 оны 350 дугаар тогтоолоор ЗХҮЗ-ийн бүрэлдэхүүнийг шинэчлэн баталсан байна.

Шинэчлэн батлагдсан үндэсний зөвлөл нь энэхүү хуульд заасан чиг үүргээ хэрхэн хэрэгжүүлсэн тайлан одоогоор байхгүй байна.

⁷⁴ <https://admin.bgd.mn/> БАЯНГОЛ ДҮҮРГИЙН 2024 ОНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХЭРЭГЖИЛТ

Харин салбар зөвлөлийн хувьд 2018-2022 оны хооронд Засаг даргаар ахлуулсан нийт 374 залуучууд хөгжлийн салбар зөвлөл байгуулагдан, 172 удаагийн хуралдаанаар Залуучуудын хөгжлийг дэмжих 173 удаагийн шийдвэр гаргаж 2,3 тэрбум төгрөгийг зарцуулсан байна. Мөн 2018-2022 оны хооронд улсын хэмжээнд Залуучуудын хөгжлийг дэмжих 35 дэд хөтөлбөр хэрэгжиж 6,8 тэрбум төгрөгийг зарцуулсан байна. Улсын хэмжээнд Залуучуудын хөгжлийн зөвлөл 660, нийт 6303 гишүүн бүртгэгдсэн үйл ажиллагаа явуулж байна.⁷⁵ 2023 оноос хойш өөрчлөлт ороогүй байна.

Хуулийн 22.4 дэх хэсэгт Залуучуудын хөгжлийн үндэсний болон орон нутгийн салбар зөвлөл нь дараах чиг үүрэгтэй гэж заажээ. Үүнд:

1. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих төрийн бодлого, хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх талаар Засгийн газарт болон холбогдох бусад байгууллагад зөвлөх, салбар дундын үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах, шаардлагатай арга хэмжээ авах;
2. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих, эрх ашгийг хамгаалах асуудлыг шийдвэрлэхэд залуучууд, залуучуудын иргэний нийгмийн байгууллага, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг оролцуулах, гаргасан санаачилгыг дэмжих;
3. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих асуудлаар гадаад улс, олон улсын байгууллагатай хамтран ажиллах;
4. Залуучуудын хөгжлийн үндэсний болон орон нутгийн салбар зөвлөлийн дүрэмд заасан бусад гэжээ.

⁷⁵ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=208182>

ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ, САНАЛ

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг Улсын Их Хурал 2017 оны 5 дугаар сарын 18-ны өдөр баталсан бөгөөд хуулийг 2018 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс мөрдөж эхэлснээс хойш 7 дахь жилдээ хэрэгжүүлж байна.

Энэхүү хуулийн зорилт нь төрөөс залуучуудын хөгжлийг дэмжих эрх зүйн үндсийг тогтоож, нийгмийн хөгжилд оролцох залуучуудын оролцоо, эрх, үүргийг тодорхойлохтой холбогдсон харилцааг хангахад чиглэсэн байхаар хуульчлагдсан.

Хуулийн хэрэгжилтийг үнэлэхэд оновчтой, бодитой, хэмжиж болохуйц байдлыг баримталж аргачлалын дагуу 1) зорилгод хүрсэн байдал, 2) практикт нийцэж байгаа байдал, 3) хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал гэсэн гурван шалгуур үзүүлэлтээр тогтоож үнэлэв. 2023 оны судалгаагаар цуглуулсан мэдээлэл, баримтын хүрээнд тус хуулийн зорилгод хүрсэн байдал нь 93.3 хувь, практикт нийцэж буй байдал нь 53.3 хувь, хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал нь 33.3 хувийн үзүүлэлтээр үнэлэгдэж байсан бол 2025 оны судалгаагаар хуулийн зорилгод хүрсэн түвшин 90.7 хувь, практикт нийцэж байгаа байдал 60.5 хувь хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал 50.3 хувь байна.

Уг судалгааны хүрээнд хууль санаачлагчийн зорьсон эерэг үр дагаварт хүрсэн эсэхийг тогтоох буюу ЗХДтХ-ийн хэрэгжилтийн бодит байдалд дүн шинжилгээ хийж, гарч байгаа хүндрэл, бэрхшээлтэй асуудал, нийгэмд үзүүлж байгаа эерэг, сөрөг нөлөөллийг илрүүлэх, цаашид уг хуулийг зохистой, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх боломжит хувилбарыг тодорхойлохыг зорилоо.

ЗХДтХ-ийн хэрэгжилтэд үнэлгээ хийх хүрээнд хуулийн зарим бүлэг, зүйлд тохирох шалгуур үзүүлэлт, харьцуулах хэлбэр, шалгуур үзүүлэлтийн томъёоллыг тодорхойлж, хуулийн бүлэг, зүйлийн хүрээнд болон аймаг, нийслэл, мөн холбогдох зарим яамдын энэ хуулийн хэрэгжилттэй холбогдсон тайлан, мэдээ баримт, мөн өмнө хийгдсэн судалгаа зэргийг нэгтгэн дүн шинжилгээ хийлээ.

Энэхүү дүгнэлтэд хуулийн бүлэг, зүйл тус бүрээр нарийвчилсан байдлаар бус, ерөнхий дүгнэлт, зөвлөмж, саналыг тусгасан болно. Ингэхдээ орон нутгийн хэмжээнд хийсэн тайлан, үнэлгээ болон өмнө хийгдсэн судалгааны үр дүнг бас харгалзав. Юуны өмнө ЗХДтХ-ийг баталж мөрдүүлсэн нь олон талын ач холбогдолтой болсныг онцлон тэмдэглэх нь зүйтэй. Тэдгээрийг багцалбал дараах мэт.

1. Төрөөс залуучуудын хөгжлийг дэмжих, нийгмийн хөгжилд оролцох залуучуудын оролцоо, эрх, үүргийг хуулиар баталгаажуулахын зэрэгцээ залуучуудад чиглэсэн төрийн бодлого, үйлчилгээ, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд нэгдсэн удирдлагаар хангах, хяналт үнэлгээ хийх боломжтой болсон.
2. Залуучуудын ялгаатай хөгжлийн хэрэгцээнд хүрч үйлчлэх боломжийг бүрдүүлж "зорилтот бүлгийн залуучууд"-д чиглэсэн үйлчилгээг тусгаж өгсөн.
3. "Сайн дурын ажил" -ын эрх зүйн зохицуулалтыг анх удаа тусгаж залуучууд болон иргэний нийгмийн байгууллагуудыг нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэхэд оролцох боломж олгосон. Энэ нь төрийн байгууллагын зарим чиг үүрэгт дэмжлэг болохоос гадна олон улсын жишгээр сайн дурын ажлыг хөгжүүлэх сайн туршлага хуримтлуулах ололттой байна.
4. Залуучуудын улс төр, эдийн засаг, нийгмийн хөгжил, шийдвэр гаргах түвшинд үзэл бодлоо илэрхийлэх, оролцох үйл явцыг баталгаажуулахын зэрэгцээ, түүнийг хэрэгжүүлэх "залуучуудын хөгжлийн үндэсний зөвлөл"-ийг шат шатанд байгуулах эрх

зүйн үндсийг бүрдүүлсэн.

5. Тус хуулийн хэрэгжилтийг ханган ажиллах ЗХТ 21 аймаг, 9 дүүрэг, 5 суманд байгуулагдан ажиллаж байгаа нь залуучуудад чиглэсэн тодорхой төрийн үйлчилгээг хүргэх бүтэц болж төлөвшиж эхэлсэн.
6. Хуулийн хэрэгжилтийн хүрээнд оюутан залуус цагаар хөдөлмөр эрхлэх эрх зүйн үндэс баталгаажсаны зэрэгцээ хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр, ажлын байранд зуучлах үйл ажиллагаа илүү олон талын оролцоотой болсон.
7. Залуус болон иргэний нийгмийн байгууллагууд залуучуудын хөгжлийн талаар төрийн бодлого, шийдвэр боловсруулах, хэрэгжүүлэх, хэрэгжилтэд хяналт - шинжилгээ, үнэлгээ хийхэд оролцох, санал дэвшүүлэх, төлөөлөх эрх зүйн үндэс баталгаажсан.
8. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр төрийн байгууллага, албан тушаалтны бүрэн эрх, чиг үүрэг хуулиар тодорхойлогдсон зэрэг олон ач холбогдлыг дурдаж болно.

Үүнээс гадна хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээ болон аймаг, дүүрэг, яамдын тайлангуудаас харвал “Залуучуудын хувь хүний хөгжлийг дэмжих” заалтын хувьд залуу хүнийг түүх, соёлоо мэддэг, эх оронч үзэлтэй, бие дааж амьдрах чадвартай, хариуцлагатай иргэн болж төлөвшихөд чиглэсэн амьдрах ухааны чадварыг эзэмшүүлэх хөтөлбөрийн дагуу явуулж байгаа сургалтын үйл ажиллагаанууд хэрэгжилт сайн, хамрах хүрээ өргөнтэй байхаас гадна “Залуучуудын эрүүл мэндийг хамгаалах” заалтын хүрээнд хорт зуршил, өвчлөлөөс урьдчилан сэргийлэх, эрүүл дадал, хэвшилтэй иргэн болгож төлөвшүүлэх зорилгоор залуучуудын эрүүл мэндийг дэмжих сургалт, нөлөөллийн ажлууд тогтмолжсон үр дүнтэй байна. Энэ бол хуулийн хэрэгжилт богино хугацаанд зохих үр дүнгээ өгснийг харуулж буй тодорхой жишээ мөн.

Хэдийгээр ач холбогдолтой тал бий боловч хуулийн хэрэгжилтэд тодорхой хүндрэл бэрхшээл багагүй гарч байна. Тухайлбал,

1. Санхүүжилтийн эх үүсвэр буюу ЗХДС байгуулагдаагүйтэй холбоотой 5-р бүлгийн заалтууд болон зарим бүлгийн тодорхой заалт хэрэгжээгүй.
2. Нийслэл, дүүрэг, аймгуудын ГБХЗХГ, хэлтэс болон ЗХТ-ийн мэргэжилтнүүд буюу хүний нөөц тогтворгүй. Хуулийн хүрээнд мэргэшсэн үйлчилгээ үзүүлэх тогтвортой мэргэшсэн боловсон хүчин дутмаг.
3. ЗХТ-үүд нь холбон зуучлах, сургалт нөлөөлөл гэсэн үндсэн хоёр ажлаас бусад чиг үүргийн ажлыг хийхэд санхүүжилт болон хүний нөөц хүрэлцээгүй байдаг.
4. Хуулийг хэрэгжүүлэх төрийн захиргааны байгууллагуудын уялдаа, чиг үүргийг тодорхой зааж өгөөгүйгээс, салбар дундын уялдаа холбоо ойлгомжгүй.
5. Төсөв санхүүжилт хангалтгүйн улмаас ЗХТ болон ГБХЗХГ, хэлтсээс явуулж буй үйл ажиллагаанууд тогтвортой, өргөн хүрээг хамарсан байж чаддаггүй.
6. ЗХТ-үүд нь одоогийн санхүүжилт болон хүний нөөцөөр цаашид ажиллах нь үр дүнгүй.
7. ЗХТ нь залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр төвийн түвшинд ажиллах орчин нөхцөл, барилга байгууламжгүй.
8. ЗХДТХ-ийн зарим заалтууд Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хууль, Нийгмийн халамжийн тухай хууль, Эрүүл мэндийн тухай хуулиудын зарим зүйл заалтуудтай давхацдаг тул ЗХТ-үүдийн үйл ажиллагаанд бэрхшээл учруулдаг. Хууль тогтоомжийн харьцуулсан судалгааг хийх, уялдаа холбоо, заагийг тодорхой тусгах өгөх шаардлагатай.
9. ЗХДТХ-д заасан насны хязгаараас хамаарч ГБХЗГ, хэлтэс дотор үл ойлголцол, бэрхшээл үүсдэг.
10. ЗХДТХ-ийн хэрэгжилтийг хангаж ажиллахад ЗХДТ-үүдэд арга зүйн дэмжлэг сул.
11. Сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн Залуучуудын зөвлөл, байгууллагуудад намчирхах, залуусыг ялгаварлах байдал түгээмэл болсон.

Иймд тус хуулийг боловсронгуй болгохтой холбогдуулан дараах зөвлөмж, саналыг дэвшүүлж байна.

1. Монгол Улсын залуучуудын хөгжлийн хэрэгцээг тодорхойлох, монгол залуу хүний нийгэм, эдийн засгийн байдал, гэр бүл, хувь хүний хөгжил, оюун санаа, ёс суртахуун, мэдлэг, боловсролын түвшин, бие махбод болон сэтгэл зүйн эрүүл мэнд, үнэт зүйлийг тодорхойлох суурь судалгааг хийх.
2. Залуучуудын хэрэгцээнд суурилсан хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулж ЗХДТ-ийн тогтмол үйл ажиллагаагаар хэрэгжүүлж үр дүнд хүргэх.
3. Орчин үеийн нийгмийн хөгжлийн хурд, шинжлэх ухаан, инноваци, технологийн дэвшлийг ашиглах чадамжтай орчин үеийн монгол залуу хүнийг бүтээхэд залуучуудын хөгжлийг дэмжих үйлчилгээг чиглүүлэх.
4. ЗХДТХ-д тусгагдсан “Зорилтот бүлгийн залуучууд”-ыг дэмжих зүйл, заалтуудыг тусад нь бүлэг болгож зааглаж өгөх.
5. Монгол орны өргөн уудам газар нутаг, байгаль цаг уурын эрс тэс нөхцөл, суурин болон нүүдлийн амьдралын хосолмол хэв маяг, нийгэм, эдийн засаг, соёлын онцлог, нүүдэлчдийн өв соёлыг хадгалах хамгаалах бодлогын хүрээнд бүс нутгийн онцлог бүхий залуучуудын хөгжлийн бодлого эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх.
6. ЗХДТХ-нь дан ганц залуучуудын хөгжлийг дэмжихэд чиглэх бус монгол залуу хүний үнэт зүйл, үүрэг хариуцлагыг хамтад нь хуульчилсан байх.
7. Дэлхий нийтийн өмнө тулгамдсан асуудал болоод буй цөлжилттэй тэмцэх, ногоон дэлхийг бүтээхэд залуучуудын үнэт оролцоо, үүрэг хариуцлагыг хуульчлах.
8. ЗХТ-үүдийн чиг үүргийг бусад байгууллагын чиг үүрэгтэй давхцалгүй байхаар тодорхойлох,
9. ЗХДТХ-ийг хэрэгжүүлэхэд салбар дундын уялдаа холбоог тодорхой тогтоож өгөх,
10. ЗХДТХ-ийг хэрэгжүүлэхэд аж ахуйн нэгж, байгууллага, ажил олгогчдын оролцоо, үүргийг нэмэгдүүлэх,
11. 10-р зүйлийн хүрээнд Залуучуудад гэр бүл төлөвлөлт, бэлгийн болон нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн мэдлэг, зан үйлийг төлөвшүүлэхэд чиглэсэн сургалт, нөлөөллийн үйл ажиллагааг боловсрол, эрүүл мэнд болон залуучуудын асуудалэрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хамтран зохион байгуулах гэсэн заалтын хэрэгжилтийг сайжруулж талуудын оролцоог адил тэгш нэмэгдүүлэх.
12. Зорилтот бүлгийн залуучуудад чиглэсэн биеийн тамир, спорт, сэтгэл зүй, сэтгэл заслын үйлчилгээ хүртээмжтэй, үр дүнтэй болгох ажлыг анхаарах.
13. Олон нийтийн хэвлэл мэдээллийн байгууллагын нийтлэл, нэвтрүүлгийн агуулга, хөтөлбөрт залуучуудад архи, тамхи, мансууруулах бодисын хор уршгийг ойлгуулах, эрүүл, зөв амьдралын хэвшлийг төлөвшүүлэх чиглэлээр тодорхой арга хэмжээ тусгах, хэрэгжилтийг зохион байгуулах ажлыг эрчимжүүлэх, энэ талын мэдээллээр сэтгүүлч, уран бүтээлчдийг хангах.
14. 12 дугаар зүйл “Аюулгүй амьдрах, хөгжих орчныг бүрдүүлэх” гэсэн заалтын хүрээнд залуучуудын орлоготой нь нийцсэн, уян хатан төлбөрийн нөхцөлөөр орон сууц худалдаж авах, түрээслэх, зорилтот бүлгийн залуучууд, залуу гэр бүлийг орон сууцжуулах тусгай нөхцөл бүхий хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх.
15. Залуучуудын чөлөөт цагийг зөв боловсон өнгөрүүлэхэд чиглэсэн, соёл, урлаг, биеийн тамир, спортын цогцолбор, хөгжлийн төв, цэцэрлэгт хүрээлэн, дэд бүтцийг шинээр барьж байгуулах, өргөтгөх төсөл, арга хэмжээг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлд тулгуурлан хэрэгжүүлэх ажлыг эрчимжүүлэх.
16. Залуучуудын оролцоог нэмэгдүүлж, тэдэнд зөв хөрөнгө оруулалт хийх замаар

эдийн засгаа тэлэх, нийгмийн эерэг өөрчлөлтүүдийг нэмэгдүүлэх, байгаль орчны тогтвортой байдлыг хангах, технологийн шинэчлэлийг авчрах.

17. Орон нутаг, үндэсний болон дэлхийн түвшний үйл хэрэгт залуусыг татан оролцуулах, бодлогод залуучуудын хувь нэмрийг тусгах замаар улс үндэсний хөгжлийн үйл явц хийгээд олон талт байгууллагуудын шийдвэрийг сайжруулах.
18. Монголын бүх залуучуудад тэгш, хүртээмжтэй, тогтвортой хөгжлийг хангахад чиглэсэн тунхаглалын бус бодитой үйлчилгээг бүрдүүлэх.
19. Залуучууд язгуур эрхээ эдлэх, хамгаалах боломжийг бүрдүүлэх эрх зүйн орчныг ЗХДТХ-д баталгаажуулах.
20. Иргэний нийгмийн байгууллагууд болон төрийн холбогдох байгууллагууд залуучуудын одоогийн бүтцийг хадгалах хүсэлтэй байгаа тул энэ талаар хэлэлцүүлэг зохион байгуулах
21. Монгол Улс үндэсний хэмжээнд залуучуудын хөгжил оролцоог дэмжиж, жил бүр 140 сая төгрөг баталж байгаа нь үйл ажиллагаагаа явуулах, өргөжүүлэхэд хангалтгүй байгаа тул дэмжлэгийг нэмэгдүүлэх.
22. Залуучуудын хөгжлийг дэмжсэн хөтөлбөрийг хэвлэл мэдээллийн байгууллагын нийтлэл, нэвтрүүлгийн агуулга, хөтөлбөрт тусгах журам батлах. /Засгийн газар/
23. Их, дээд сургууль, коллеж, мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллага нь хугацаат цэргийн алба хаасан, цэргийн мэргэжил олгох сургалтад хамрагдсан суралцагчийн амьдрах ухааны сургалтын хөтөлбөрт багц цагийг нөхөн тооцох журам батлах /Боловсролын болон батлан хамгаалах асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хамтран батлах/
24. Залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжих чиглэлээр гэрээний үндсэн дээр гүйцэтгэх залуучуудын иргэний нийгмийн байгууллагыг магадлан итгэмжлэх журмыг батлах. /Залуучуудын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага батлах/
25. Залуучуудын асуудлыг бодлогын түвшинд дэмжих, тусгайлсан байгууллага, агентлагт хариуцуулан хөгжлийн бодлоготойгоо уялдуулан авч явах.
26. Залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжихэд баримтлах зарчим хангагдсан, зорилгодоо хүрсэн хэдий ч хуулиар эрх олгогдож, үүрэг хүлээсэн субъектүүд практикт хэрэгжүүлэх явцад алдаа дутагдал гарч, оролцогчид орхигдож байна. Иймд хуульд тусгасны дагуу хэрэгжилтийг хангах ажлын чиг үүргийг төрийн байгууллагын залуучууд хөгжлийн төвийн мэргэжилтэнд хариуцуулах;
27. ГБХЗХГ нь залуучуудын хөгжлийг дэмжих үйл ажиллагааны цар хүрээг өргөжүүлэх, хүртээмжийг нэмэгдүүхэд туслах үүрэг хүлээх.
28. Залуучуудын хуульд тусгасан хэрэгжихгүй байгаа хөгжлийн үйл ажиллагааг идэвхжүүлэх. Үүнд: Залуучуудын боловсрол, соёл, урлаг, спорт, шинжлэх ухааны хөгжил; Залуучуудын эрүүл мэнд; Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлт; Залуучуудын аюулгүй амьдрах, хөгжих орчныг хөгжүүлэх зэрэг.
29. Дурдсан үйл ажиллагааг идэвхжүүлэх, хэрэгжүүлэх төсвийг хүрэлцээтэй хэмжээнд нэмэгдүүлэх, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн салбарын төсөвт суулгах, хяналт тавих.
30. Залуучуудын шийдвэр гаргах түвшинд оролцох оролцоог нэмэгдүүлэх, энэ төрлийн үйл ажиллагаа, суваг, боломжийг гаргах, хэрэгжүүлэх, хариуцах байгууллагад үүрэгжүүлэх.
31. Залуучуудын хөгжлийн үндэсний болон салбар зөвлөлийн үйл ажиллагааг идэвхжүүлэх, энэ ажлыг хариуцсан байгууллагад үүрэгжүүлэх, үйл ажиллагааг нарийвчлан журамлах шаардлагатай.

32. Залуучуудад залуучуудын хууль, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн залуучуудын байгууллагын үйл ажиллагааг сурталчлах, мэдүүлэх, таниулах ажиллагааг эрчимтэй явуулах гэх мэт.
33. Эцэст нь хуулийн хэрэгжилтийн үр дүнг нэгтгэвэл хэрэгжилт хангалттай 34 зүйл, заалт, хэрэгжилт дундаж 44 зүйл, заалт, хэрэгжилт хангалтгүй 16 зүйл, заалт байна. Үүнээс үзвэл хуулийн хэрэгжилтийг үр дүнтэй болгохын тулд ЗХДТХ-ийг шинэчлэн найруулах эсхүл хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагатай байна. ЗХДТХ-ийн нийт заалтын 50-аас дээш хувьд нэмэлт, өөрчлөлт орох шаардлагатай байгаагаас гадна тухайн хуулиар зохицуулж байгаа нийгмийн харилцааны төлөв байдал, агуулгад ихээхэн өөрчлөлт гарч, түүнтэй уялдуулан ЗХДТХ-д шинэчилсэн найруулга хийх саналыг дэвшүүлж байна.

Дээрх зөвлөмж, саналд тулгуурлан хэрэгжиж болохуйц дараах тодорхой саналыг жишээ болгон танилцуулж байна. (Орон нутгийн залуучуудын хүрээнд жишээ болгов)

ОРОН НУТГИЙН ЗАЛУУЧУУДЫН БОДЛОГЫН ХҮРЭЭНД САНАЛ

Орон нутгийн залуучуудын хөгжлийг дэмжих бодлого нь тэгш хүртээмжтэй, дэлхийн стандартад нийцсэн, орон нутгийн онцлогт суурилсан байх ёстой.

1. ОРОН НУТГИЙН ЗАЛУУЧУУДАД ЗОРИУЛСАН ТУСГАЙ ХӨТӨЛБӨР

Өнөөдрийг хүртэл байгуулагдсан хөтөлбөрийн туршлага болон орон нутгийн залуучуудын хэрэгцээ, онцлогт суурилсан дараах хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэхийг санал болгож байна:

1.1. Алслагдсан сум, хөдөөгийн залуучуудын боловсрол, хөдөлмөр эрхлэлт, нийгмийн оролцоог дэмжих зорилго бүхий хөтөлбөр. Тухайлбал, “Орон нутгийн залуусын хөгжлийн хурдасгуур” хөтөлбөр

Үйл ажиллагаа:

- **Цахим сургалтын платформ:** ЗХТ-үүдийн дэргэд цахим сургалтын төв байгуулж, амьдрах ухаан, мэргэжлийн ур чадвар, бизнесийн сургалтыг онлайнаар хүргэх. Жишээ нь Финландын “Kansalaisopisto” загварыг нэвтрүүлж, насанд хүрэгчдийн боловсролын онлайн хөтөлбөр хэрэгжүүлэх.
- Аймаг, сум бүрт залуучуудын манлайллын сургалт явуулж, орон нутгийн шийдвэр гаргах үйл явцад оролцоход бэлтгэх. Канадын “Youth Leadership Program” загварыг ашиглах.
- **Мобайл ЗХТ:** Хөдөөгийн нүүдлийн амьдралын онцлогт тохируулан явуулын ЗХТ-ийн үйлчилгээ (жишээ: эрүүл мэндийн үзлэг, хууль зүйн зөвлөгөө, сургалт) хүргэх.
- **Санхүүжилт:** Жил бүр улсын төсвөөс тодорхой хувь, орон нутгийн төсвөөс тодорхой хувиар санхүүжилт хуваарилах.

1.2. Орон нутгийн залуу гэр бүлд чиглэсэн эдийн засаг, нийгмийн дэмжлэг үзүүлэх. Тухайлбал, “Залуу гэр бүлийн тогтвортой хөгжил” хөтөлбөр.

Үйл ажиллагаа:

- Гэр бүл төлөвлөлт, сэтгэл зүйн зөвлөгөөний сургалтыг ЗХТ-үүдээр дамжуулан тогтмол явуулах.
- Залуу гэр бүлд зориулсан хөнгөлөлттэй орон сууцны хөтөлбөр.
- Орон нутгийн жижиг бизнесийн санаачилгад залуу гэр бүлд тэргүүн ээлжийн дэмжлэг үзүүлэх (жишээ: Австралийн “Young Family Business Grant” загвар).
- **Санхүүжилт:** Орон нутгийн төсвөөс жилд 200 сая төгрөг, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас 300 сая төгрөг.

1.3. Байгаль орчны тогтвортой хөгжилд залуучуудын оролцоог нэмэгдүүлэх. Тухайлбал, “Залуучуудын ногоон хөгжил” хөтөлбөр.

Үйл ажиллагаа:

- Орон нутгийн залуучуудыг ногоон ажлын байранд (жишээ: мод тарих, сэргээгдэх эрчим хүчний төсөл) хамруулах.
- Байгаль орчны боловсролын сургалт, нөлөөллийн ажлыг ЗХТ-үүдээр дамжуулан явуулах (Шведийн “Green Youth Movement” загварыг ашиглах).
- **Санхүүжилт:** Байгаль орчны яам, олон улсын байгууллагуудтай хамтран жилд тодорхой хэмжээний (тоо заах) хөрөнгө оруулалт босгох.

2. ОРОН НУТГИЙН ЗАЛУУЧУУДАД ЗОРИУЛСАН ОРОН СУУЦНЫ БОДЛОГО

Гадаад улсын дэвшилтэт туршлага ба нэвтрүүлэх арга зам:

Сингапурын “HDB Flat” загвар: Залуу гэр бүлд зориулсан хямд өртөгтэй орон сууцны барилгыг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээр барьж, хөнгөлөлттэй ипотекийн хөтөлбөр санал болгодог.

Нутагшуулах арга зам:

- Орон нутгийн аймгийн төв, сумдад 40-60 м²-ийн хямд өртөгтэй орон сууцны барилгыг барих төсөл хэрэгжүүлэх.
- Залуу гэр бүлд зориулсан хөнгөлөлттэй ипотекийн хөтөлбөр (тухайлбал, одоогийнхоос хөнгөлөлттэй нөхцөл: жилийн 3-4% хүү, 10% урьдчилгаа төлбөр, 20-30 жилийн хугацаатай гэх байдлаар судалгаа, тооцоолол хийх шаардлагатай) нэвтрүүлэх.
- Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн загварыг ашиглан барилгын зардлыг бууруулах, орон нутгийн иргэдийг барилгын ажилд хамруулах.

Хуульд оруулах тодорхой өөрчлөлт:

- Хуулийн холбогдох зүйлд тусгах: “Залуу гэр бүлд зориулсан хөнгөлөлттэй ипотекийн хөтөлбөрийг орон нутгийн аймгийн төв, сумдад хэрэгжүүлэх бөгөөд жилийн 3-4%-ийн хүүтэй, 10%-ийн урьдчилгаа төлбөртэй, 20-30 жилийн хугацаатай ипотекийн зээлийг санал болгоно.”
- Хуулийн холбогдох зүйлд тусгах: “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих сангаас орон нутгийн залуу гэр бүлд зориулсан орон сууцны ипотекийн хөтөлбөрт жил бүр 1 их наяд төгрөг хуваарилж, төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээр хямд өртөгтэй орон сууц барихыг дэмжинэ.”

3. ОРОН НУТГИЙН ЗАЛУУЧУУДАД ЗОРИУЛСАН БОЛОВСРОЛЫГ ДЭМЖИХ БОДЛОГО

Гадаад улсын дэвшилтэт туршлага ба нэвтрүүлэх арга зам:

Финландын “Kansalaisopisto” (Иргэдийн коллеж) загвар: Хөдөө орон нутгийн иргэдэд зориулсан насанд хүрэгчдийн боловсролын төвүүд бий болгож, амьдрах ухаан, дижитал ур чадвар, мэргэжлийн сургалтыг онлайнаар болон биечлэн явуулдаг.

Нутагшуулах арга зам:

- Залуучуудын хөгжлийн төвүүдийн (ЗХТ) дэргэд цахим сургалтын төв байгуулж, амьдрах ухаан, дижитал ур чадвар, бизнесийн боловсролын сургалтыг онлайнаар болон биечлэн явуулах.

- Алслагдсан сумдад зориулсан мобайл сургалтын хөтөлбөр хэрэгжүүлж, нүүдлийн амьдралын онцлогт тохирсон уян хатан сургалтын хуваарь бий болгох.
- Олон улсын байгууллагуудтай (ЮНЕСКО) хамтран боловсролын хөтөлбөр боловсруулж, орон нутгийн багш нарыг сургагч багшаар бэлтгэх.
- Төлөвлөлт: тххайлбал, 2026 онд 5 аймагт туршилтын цахим сургалтын төв байгуулж, 2030 он гэхэд бүх аймагт өргөжүүлэх гэх байдлаар төлөвлөх.

Хуульд оруулах тодорхой өөрчлөлт:

- Хуулийн холбогдох зүйлд тусгах: “Орон нутгийн залуучуудын боловсролын хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор ЗХТ-ийн дэргэд цахим болон бие даасан сургалтын төв байгуулж, амьдрах ухаан, дижитал ур чадвар, мэргэжлийн боловсролын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.”
- Хуулийн холбогдох зүйлд тусгах: “ЗХТ-ийн боловсролын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд зориулж улсын төсвөөс жил бүр ... сая төгрөг, орон нутгийн төсвөөс ... сая төгрөг хуваарилж, сургалтын материаллаг баазыг бэхжүүлнэ.”

4. ОРОН НУТГИЙН ЗАЛУУЧУУДАД ЗОРИУЛСАН ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙГ ДЭМЖИХ БОДЛОГО

Гадаад улсын дэвшилтэт туршлага ба нэвтрүүлэх арга зам:

Канадын “Youth Employment and Skills Strategy”: Орон нутгийн залуучуудад ажлын байрны зуучлал, гарааны бизнесийн санхүүжилт, ур чадварын сургалтыг цогцоор хэрэгжүүлдэг.

Нутагшуулах арга зам:

- ЗХТ-үүдийг орон нутгийн Хөдөлмөр, халамж үйлчилгээний газартай нэгтгэн, залуучуудад ажлын байрны зуучлал, гарааны бизнесийн 1-2 сая төгрөгийн буцалтгүй тусламж, хөнгөлөлттэй зээл олгох хөтөлбөр хэрэгжүүлэх.
- Орон нутгийн ажил олгогчидтой хамтран залуучуудын дадлага, ажлын байрны хөтөлбөр хэрэгжүүлж, ялангуяа ногоон ажлын байранд (жишээ: сэргээгдэх эрчим хүч, байгаль хамгаалал) түлхүү хамруулах.
- Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагатай хамтран залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийн ур чадварын сургалтын стандарт боловсруулах.
- Төлөвлөлт: тухайлбал, 2025 онд 3 аймагт туршилтын хөтөлбөр хэрэгжүүлж, 2028 он гэхэд улсын хэмжээнд өргөжүүлэх гэх зэргээр төлөвлөх.

Хуульд оруулах тодорхой өөрчлөлт:

- Хуулийн холбогдох зүйлд тусгах: “Орон нутгийн залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих зорилгоор ЗХТ-үүдээр дамжуулан ажлын байрны зуучлал, гарааны бизнесийн буцалтгүй тусламж, хөнгөлөлттэй зээлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.”
- Хуулийн холбогдох зүйлд тусгах: “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих сангаас орон нутгийн залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийн хөтөлбөрт жил бүр ... төгрөг хуваарилж, ялангуяа ногоон ажлын байрны санаачилгыг дэмжинэ.”

5. ОРОН НУТГИЙН ЗАЛУУЧУУДАД ЗОРИУЛСАН ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН БОДЛОГО

Гадаад улсын дэвшилтэт туршлага ба нэвтрүүлэх арга зам:

Шинэ Зеландын “Youth Health Strategy”: Залуучуудын сэтгэцийн болон бие махбодын эрүүл мэндийг дэмжихэд чиглэсэн орон нутгийн эрүүл мэндийн хөтөлбөр хэрэгжүүлж, мобайл эмнэлгийн үйлчилгээг алслагдсан бүс нутагт хүргэдэг.

Нутагшуулах арга зам:

- ЗХТ-үүдийн дэргэд залуучуудын сэтгэцийн эрүүл мэндийн зөвлөгөө, эрүүл мэндийн боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлэх.
- Алслагдсан сумдад залуучуудын эрүүл мэндийн мобайл үйлчилгээ (жишээ: үзлэг, вакцинжуулалт, сэтгэл зүйн зөвлөгөө) хүргэх.
- Эрүүл мэндийн яамтай хамтран залуучуудын эрүүл мэндийн боловсролын хөтөлбөрийг сургууль, ЗХТ-үүдээр дамжуулан явуулах.
- Төлөвлөгөө: 2026 онд 5 аймагт туршилтын мобайл эрүүл мэндийн үйлчилгээ нэвтрүүлж, 2030 он гэхэд бүх аймагт өргөжүүлэх.

Хуульд оруулах тодорхой өөрчлөлт:

- Хуулийн холбогдох зүйлд тусгах: “Орон нутгийн залуучуудын сэтгэцийн болон бие махбодын эрүүл мэндийг дэмжих зорилгоор ЗХТ-үүдээр дамжуулан сэтгэл зүйн зөвлөгөө, эрүүл мэндийн боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлж, алслагдсан бүс нутагт мобайл эрүүл мэндийн үйлчилгээ хүргэнэ.”
- Хуулийн холбогдох зүйлд тусгах: “ЗХТ-ийн эрүүл мэндийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд зориулж улсын төсвөөс жил бүр 300 сая төгрөг, орон нутгийн төсвөөс 50 сая төгрөг хуваарилж, эрүүл мэндийн үйлчилгээний материаллаг баазыг бэхжүүлнэ.”

6. ОРОН НУТГИЙН ЗАЛУУЧУУДЫН ОРОЛЦОО

Гадаад улсын дэвшилтэт туршлага ба нэвтрүүлэх арга зам:

Норвегийн “Youth Council Model”: Орон нутгийн залуучуудын зөвлөлүүдийг байгуулж, тэднийг орон нутгийн бодлого боловсруулах, шийдвэр гаргах үйл явцад идэвхтэй оролцуулдаг.

Нутагшуулах арга зам:

- Аймаг, сум бүрт залуучуудын салбар зөвлөл байгуулж, үйл ажиллагааг нь идэвхжүүлж, орон нутгийн төсвийн 5%-ийг залуучуудын хөгжлийн хөтөлбөрт хуваарилахыг хуулиар заах.
- Залуучуудын саналыг бодлогод тусгах цахим платформ (жишээ: “Youth Voice Platform”) байгуулж, залуучуудын оролцоог нэмэгдүүлэх.
- Залуучуудын манлайллын академи байгуулж, шийдвэр гаргах түвшинд оролцоход бэлтгэх.

Хуульд оруулах тодорхой өөрчлөлт:

- Хуулийн холбогдох зүйлд тусгах: “Залуучуудын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцох оролцоог нэмэгдүүлэхийн тулд аймаг, сум бүрт залуучуудын салбар зөвлөл байгуулж, тогтмол хуралдаж, орон нутгийн бодлогод залуучуудын саналыг тусгах цахим платформыг бий болгоно.”
- Хуулийн холбогдох зүйлд тусгах: “Залуучуудын манлайллын сургалт, сайн дурын ажлыг дэмжихэд чиглэсэн орон нутгийн хөтөлбөр хэрэгжүүлж, сайн дурын ажилд оролцсон залуучуудад багц цагийн нөхөн тооцолт, санхүүгийн урамшуулал олгоно.”

7. ОРОН НУТГИЙН ЗАЛУУЧУУДЫН БОДЛОГЫН ХҮРЭЭНД БАЙГАЛЬ ОРЧИН БА ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖИЛ

Гадаад улсын дэвшилтэт туршлага ба нэвтрүүлэх арга зам:

Шведийн “Green Youth Movement”: Залуучуудыг байгаль орчны тогтвортой хөгжлийн санаачилгад идэвхтэй хамруулж, ногоон ажлын байр, байгаль орчны боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлдэг.

Нутагшуулах арга зам:

- Орон нутгийн залуучуудыг ногоон ажлын байранд (жишээ: мод тарих, сэргээгдэх эрчим хүчний төсөл, хог хаягдлын менежмент) хамруулах хөтөлбөр хэрэгжүүлэх.
- ЗХТ-үүдээр дамжуулан байгаль орчны боловсролын сургалт, нөлөөллийн ажил явуулах.
- Олон улсын байгууллагуудтай (жишээ: НҮБ-ын Байгаль орчны хөтөлбөр) хамтран залуучуудын ногоон санаачилгад санхүүжилт босгох.

Хуульд оруулах тодорхой өөрчлөлт:

- Орон нутгийн залуучуудыг байгаль орчны тогтвортой хөгжлийн санаачилгад хамруулах зорилгоор ЗХТ-үүдээр дамжуулан ногоон ажлын байрны хөтөлбөр, байгаль орчны боловсролын сургалт хэрэгжүүлнэ гэж хуулийн холбогдох зүйлд хуульчлах.
- Залуучуудын хөгжлийг дэмжих сангаас орон нутгийн залуучуудын ногоон санаачилгад жил бүр ... төгрөг хуваарилж, ногоон ажлын байр, байгаль орчны төслүүдийг дэмжинэ гэж хуулийн холбогдох зүйлд тусгах.
-

БУСАД ЧУХАЛ САЛБАР ЧИГЛЭЛ:

Судалгааны тайлангууд болон олон улсын туршлагад үндэслэн залуучуудын хөгжлийн бодлогод дараах чиглэлийг нэмж анхаарахыг санал болгож байна:

Залуучуудын бүтээлч хөгжлийг дэмжих зорилгоор орон нутгийн соёл, урлаг, спортын хөтөлбөр хэрэгжүүлэх. Жишээ: Японы “Cultural Youth Program” загварыг нэвтрүүлж, орон нутгийн залуучуудын соёлын арга хэмжээ, спортын тэмцээнийг дэмжих.

Дижитал ур чадвар ба технологи: Залуучуудыг дижитал эдийн засагт бэлтгэх зорилгоор кодчилал, кибер аюулгүй байдал, технологийн сургалтын хөтөлбөр хэрэгжүүлэх.

Хууль тогтоомж:

- Монгол Улсын Үндсэн хууль
- Боловсролын ерөнхий хууль
- Дээд боловсролын тухай
- Засаг захиргаа нутаг дэвсгэр түүний нэгжийн удирдлагын тухай
- Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хууль
- Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хууль
- Хөдөлмөрийн тухай хууль

Голлох бодлого хөтөлбөр, журам, судалгааны тайлан, бусад эх сурвалж:

- "Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл" -ийн 2022 оны хэрэгжилтийн тайлан;
- "Z үеийн залуучуудын улс төрийн оролцоо /17-26 нас/" судалгааны тайлан. 2021 он
- "Алсын хараа – 2050" урт хугацааны хөгжлийн бодлогын Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны 2022 оны жилийн эцсийн тайлан;
- "Бүгд залуусын төлөө, залуус бүгдийн төлөө" төслийн баримтын хуудас". 2020 он
- "Залуучуудын хөгжлийг дэмжих нийтлэг үйлчилгээний стандарт боловсруулах төсөл" зөвлөх үйлчилгээний тайлан. 2020 он
- "Монголын залуучууд ба дэлхий дахин" олон нийтийн санал бодлын судалгааны дүн. 2021 он
- "Монголын хүүхэд, залуусын хөгжлийн шалгуур, үзүүлэлтийг тодорхойлох технологийг сургалтын практикт нэвтрүүлэх нь" шинжлэх ухаан, технологийн төслийн тайлан 2013-2017. /2018 он/
- "Нийслэлийн Баянзүрх, Баянгол дүүргийн засаг дарга нарын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн залуучуудад чиглэсэн зорилт, түүний хэрэгжилтэд хийсэн мониторингийн тайлан". 2022 он
- "Оюутан-цэрэг"-т цэргийн мэргэжил олгох сургалтын журам (ЗГ, БХЯ);
- Багануур дүүргийн 2024 оны залуучуудын хөгжлийн үйл ажиллагааны танилцуулга, хуулийн хэрэгжилтийн тайлан, гүйцэтгэсэн ажлын үр дүн.
- Батлан хамгаалах яамнаас залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулиар хүлээсэн үүргийн хэрэгжилт, гүйцэтгэсэн ажлын тайлан, 2024 он
- Баянгол дүүргийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн хэлтэс, дүүргийн эдийн засаг, нийгмийг 2020 онд хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн санал
- Баянгол дүүргийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн хэлтэс, дүүргийн Эдийн засаг, нийгмийг 2019 онд хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийн 2019 оны хагас жилийн хэрэгжилт. 2019.06.12
- Говьсүмбэр аймгийн "Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай" хуулийн хэрэгжилтийн тайлан (2017-2020 он).
- Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газрын 2022 оны жилийн эцсийн гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайлан;
- Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газрын 2022 оны санхүүгийн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлд хийсэн аудитын тайлан;
- Дархан-Уул аймгийн 2017-2020 оны Засаг даргын үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн тайлан
- Дархан-Уул аймгийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын Залуучуудын хөгжлийн төвийн 2022 оны үйл ажиллагааны тайлан, мөн оны хууль тогтоомжийн

хэрэгжилтийн тайлан, 2023 оны бүтэн жилийн гүйцэтгэлийн тайлан, хагас жилийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан.

- Дархан-Уул аймгийн Засаг даргын тамгийн газрын Залуучуудын хөгжлийн төвийн 2024 оны хагас жилийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн тайлан, 2024 оны бүтэн жилийн гүйцэтгэлийн тайлан.
- Дорноговь аймгийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын Залуучуудын хөгжлийн салбар зөвлөлийн 2018-2021 оны товч тайлан, 2021 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний тайлан, 2024 оны хагас жилийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний биелэлт
- Дорноговь аймгийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын хууль тогтоомж, тогтоол шийдвэрийн хэрэгжилтийн тайлан. 2022.11.15
- Дорноговь аймгийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар зохион байгуулсан үйл ажиллагааны товч тайлан
- Дунд хугацаанд баримтлах “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр”,
- Дунд хугацаанд баримтлах “Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөр”;
- Залуучуудад чиглэсэн зарлагын шинжилгээ. 2021 он
- Залуучуудын ажилгүйдэл, эдийн засгийн идэвхгүй байдлын судалгаа. 2017он
- Залуучуудын дундах хүчирхийлэл. 2015 он
- Залуучуудын сайн дурын ажлыг бүртгэх, баталгаажуулах журам (ХНХЯ).
- Залуучуудын санал бодлын судалгаа. 2020 он
- Залуучуудын үнэт зүйлийн судалгаа. 2021 он
- Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль хэрэгжиж байгаа талаарх түргэн үнэлгээний тайлан. 2021 он
- Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих төсөл (хагас жилийн хураангуй). 2017 он
- Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийн өнөөгийн нөхцөл байдал. 2022 он
- Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр
- Налайх дүүргийн Засаг даргын Тамгын газрын 2022 оны үйл ажиллагааны тайлан.
- Орхон аймгийн “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай” хуулийн хэрэгжилтийн тайлан 2019 он.
- Орхон аймгийн “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай” хуулийн хэрэгжилтийн тайлан 2021 он.
- Орхон аймгийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйл ажиллагааны 2020 оны жилийн эцсийн тайлан.
- Оюутны цагаар хөдөлмөр эрхлэх журам (ЗГ, ХНХЯ)
- Статистикийн ерөнхий газраас гаргасан ажилгүй залуучуудын нийт залуучуудад эзлэх хувь 2024
- Сүхбаатар дүүргийн хүүхэд, гэр бүлийн хөгжил хамгааллын хэлтсээс залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хүрээнд хийсэн ажлын тайлан. (2019-2023 он)
- Улаанбаатар хотын гэр хорооллын хүүхэд, залуусын хөгжих эрх ба төрийн үйлчилгээний хүртээмж (нөхцөл байдлыг тодруулах чанарын суурь судалгаа). 2019 он
- Улаанбаатар хотын залуучуудын гэр бүл төлөвлөлт. 2013 он
- Улс төр дэх залуучууд болон эмэгтэйчүүдэд тулгамдаж буй сорилт бэрхшээл 2021 он
- Урт хугацаанд баримтлах “Алсын хараа 2050”
- Утга зохиол, уран сайхны бүтээл шалгаруулах журам (ХНХЯ)
- Хан-Уул дүүргийн Залуучуудын хөгжлийн чиглэлээр 2021-2023 онд хийж гүйцэтгэсэн ажлын тайлан
- Ховд аймгийн “Хууль тогтоомж, тогтоол хэрэгжилтийн тайлан” (2016-2024 оны хагас жил).

- Хот байгуулалт, барилга, орон суужлуулалтын яамны “Орлоготой нь нийцсэн, уян хатан төлбөрийн нөхцөлөөр орон сууц худалдаж авах, түрээслэх, зорилтот бүлгийн залуучууд, залуу гэр бүлийг орон сууцжуулах” асуудлаар хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний 2014-2024 оны мэдээ, тайлан
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам, Оюутолгой, Говийн хөгжлийг дэмжих сангийн хамтарсан сэтгэгдлийн багц. 2022 он
- Хөдөлмөр, Нийгмийн хамгааллын яам, Хөдөлмөр, Нийгмийн хамгааллын судалгааны институтаас гаргасан “Төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн судалгаа 2020”
- Хэнтий аймгийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн 2015-2024 оны үйл ажиллагааны тайлан.
- Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны яамны 2024 оны “Эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлт, зорилтот түвшний төлөвлөгөөний биелэлт”
- Чингэлтэй дүүргийн “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай” хууль хэрэгжиж эхлэхээс өмнөх 3 жилд залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжих чиглэлээр хийж хэрэгжүүлсэн ажлын тайлан.